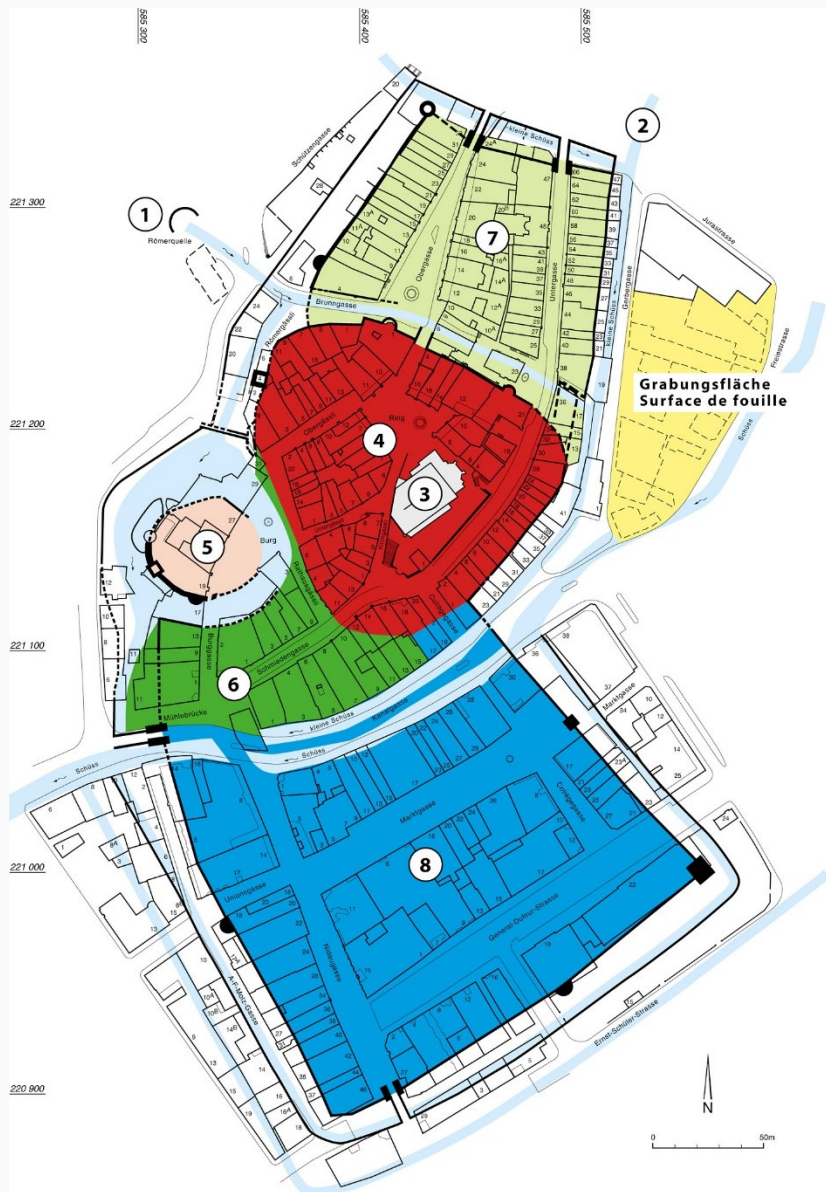

Obraz středověkého města

Archeologie středověkých měst

- Počátky- nahodilé sběry předmětů při stavební činnosti
- Rozvoj městské archeologie po II. světové válce, zejména od 60.-70. let 20. stol., zejména v Anglii, Německu, Francii, Skandinávii, posléze i ve východní části střední Evropy. Záchranný charakter archeologického výzkumu, závislost na investičních akcích
- Významné lokality: Londýn, Canterbury, York, St. Denis, Lund, Oslo, Bergen, Lübeck, Osnabrück, Braunschweig, Freiburg i. Br., Chemnitz, Freiberg, Konstanz, Bern, Budapest, Bratislava, Vídeň, Wrocław, Elbląg, Praha, Brno
- Rozvoj metodiky výzkumu stratifikovaných lokalit multidisciplinarita (přírodní vědy, stavebně historický průzkum, písemné, plánové a ikonografické prameny aj.) *open area excavation, single context recording*
- Municipální archeologie: spoluúčast archeologů, vedení měst a developerů při ochraně archeologického dědictví a jeho využití v sociální i kulturní realitě moderního města

Rozvoj městské archeologie po r. 1989 v zemích střední Evropy-
 vyvolán rekonstrukcí a dostavbou
 historických jader měst
 Regiony s významnou městskou
 archeologií: před r. 1989
 Bádensko-Württembersko; po
 1989: Sasko, Braniborsko,
 Meklenbursko, Slezsko, Pomoří

Braniborsko – archeologicky
 zkoumaná města po roce 1989

Organizace záchranného archeologického výzkumu

1. Primární jednání, výměna informací, obhlídka lokality, ...

2. Návrh řešení, harmonogram, rozpočet, ...

3. Zjišťovací výzkum, sondáž, vzorkování

4. Řádný záchranný archeologický výzkum

5. Zpracování, vyhodnocení a vyhotovení nálezové zprávy, publikace

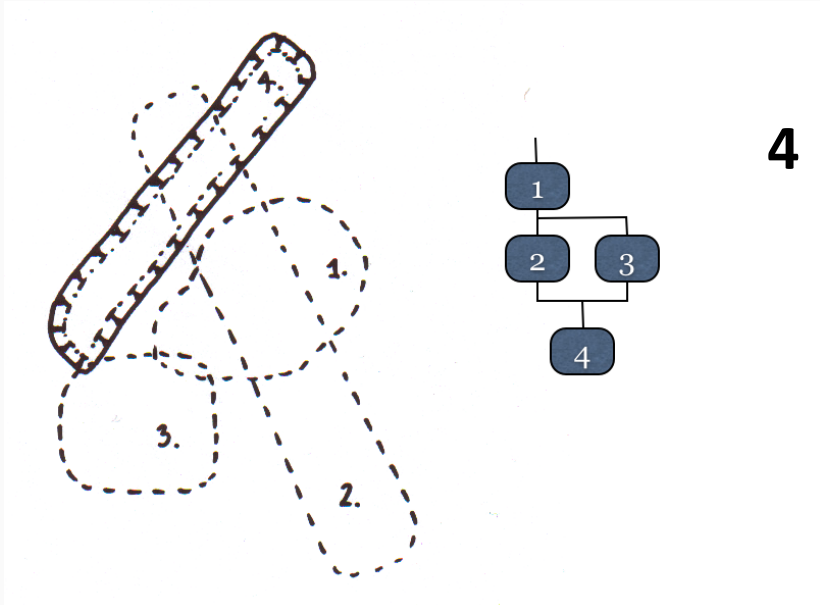
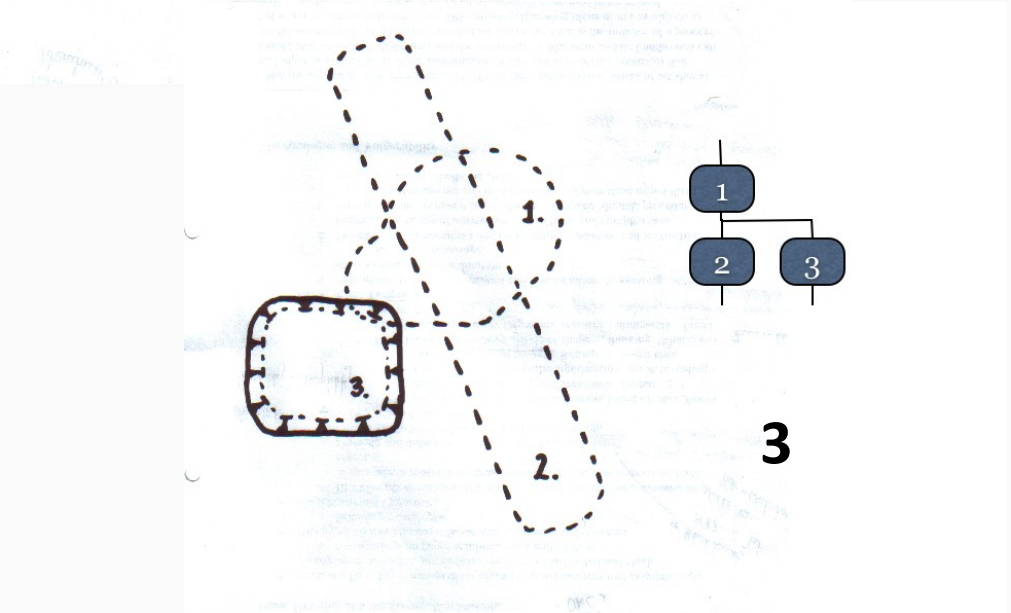
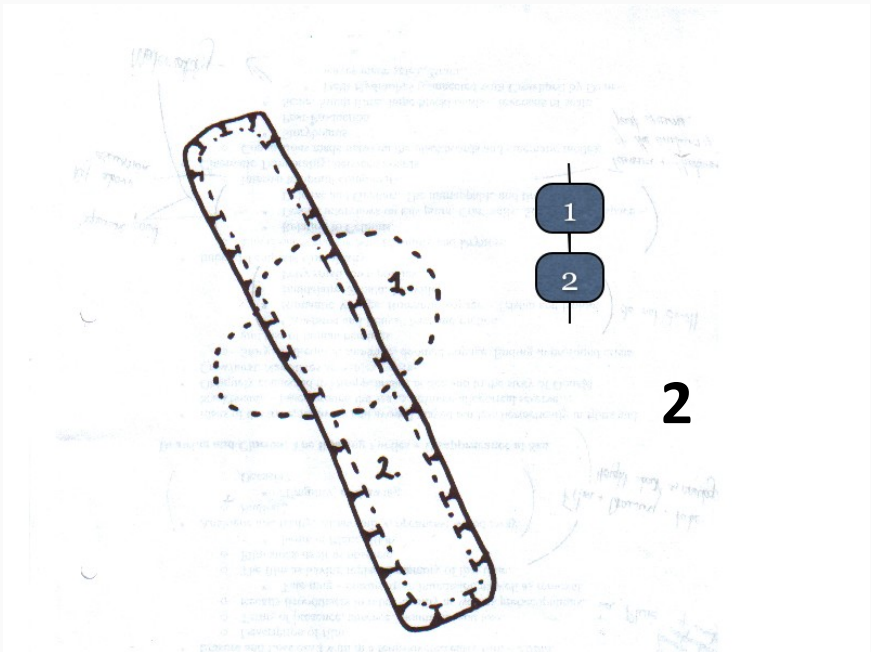
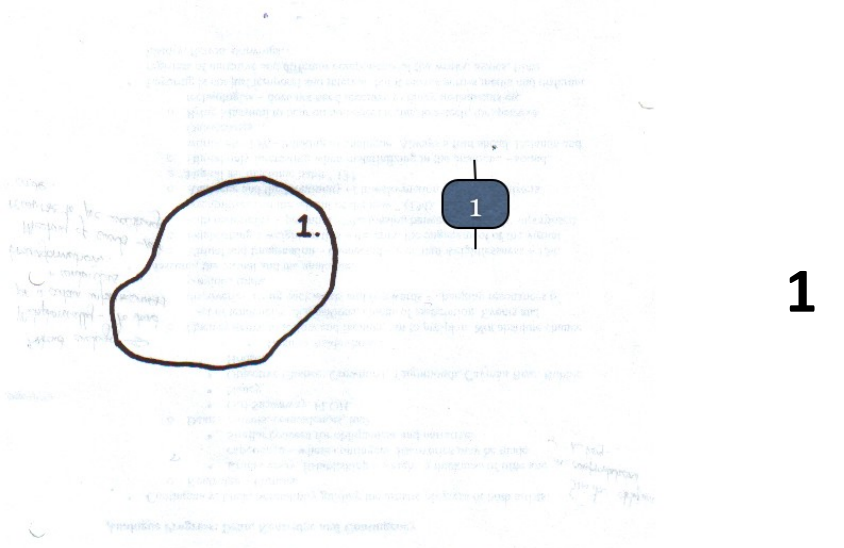

Sestavil
Peter Kováčik

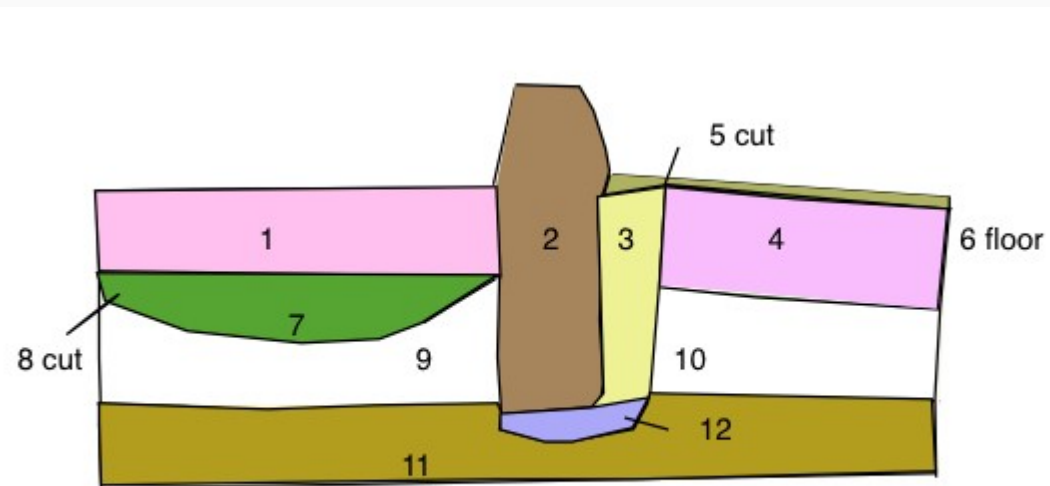
Příklady složitých městských souvrství

Single context recording

https://en.wikipedia.org/wiki/Single_context_recording

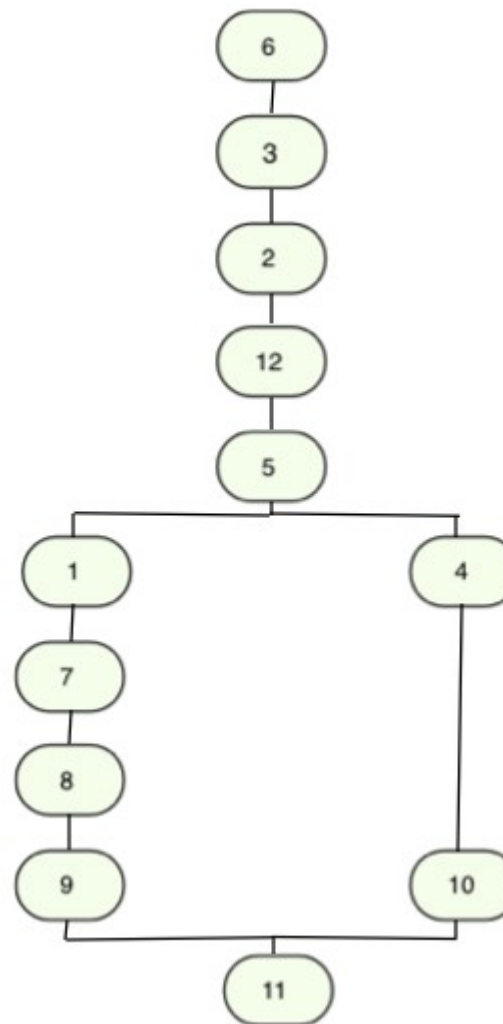
Harris Matrix

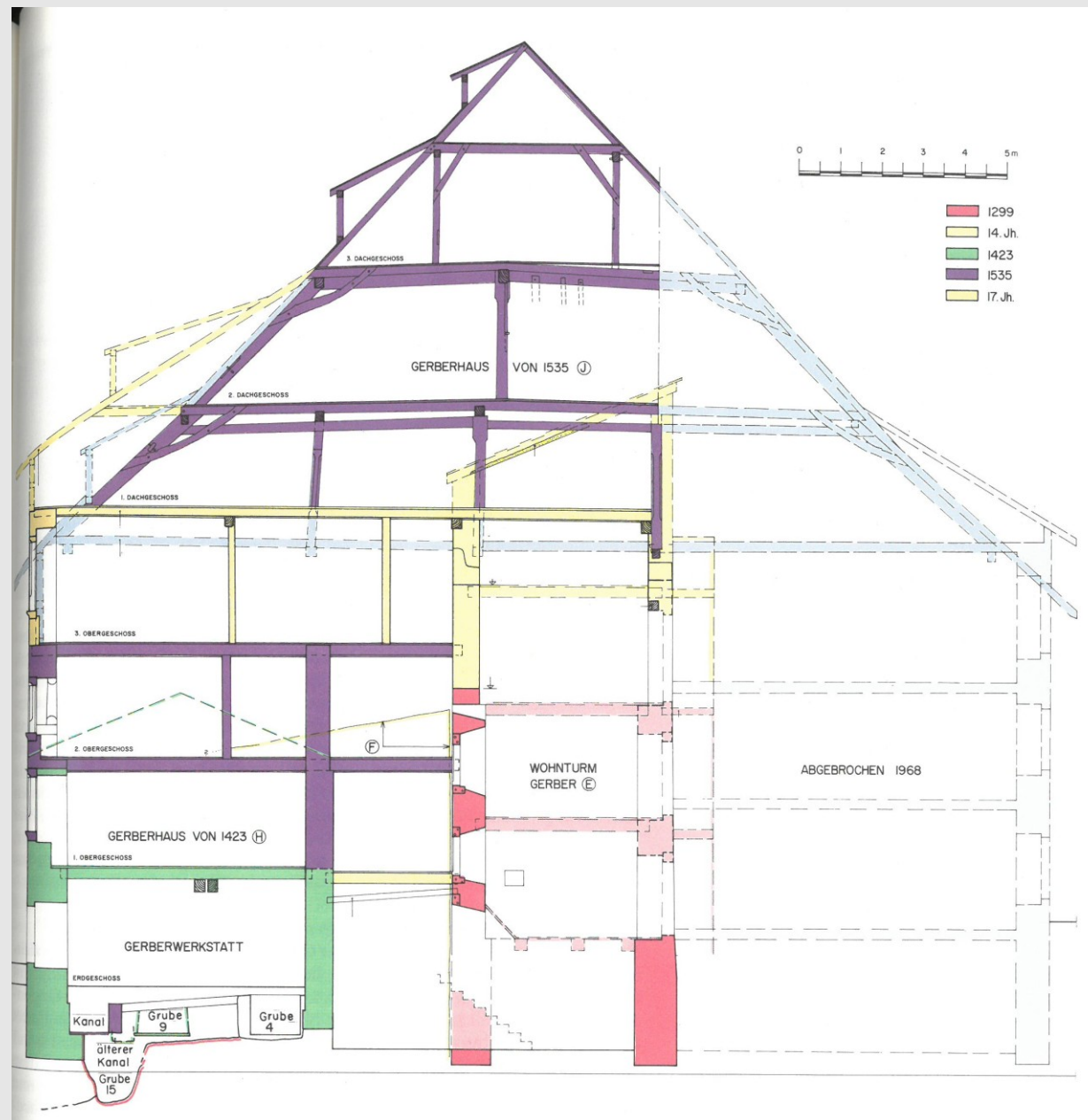
[https://en.wikipedia.org/wiki/Relationship_\(archaeology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Relationship_(archaeology))

Postexcavační vyhodnocení- post excavation assessment

https://library.thehumanjourney.net/1883/1/Report1082_LR.pdf

Stavebně historický průzkum

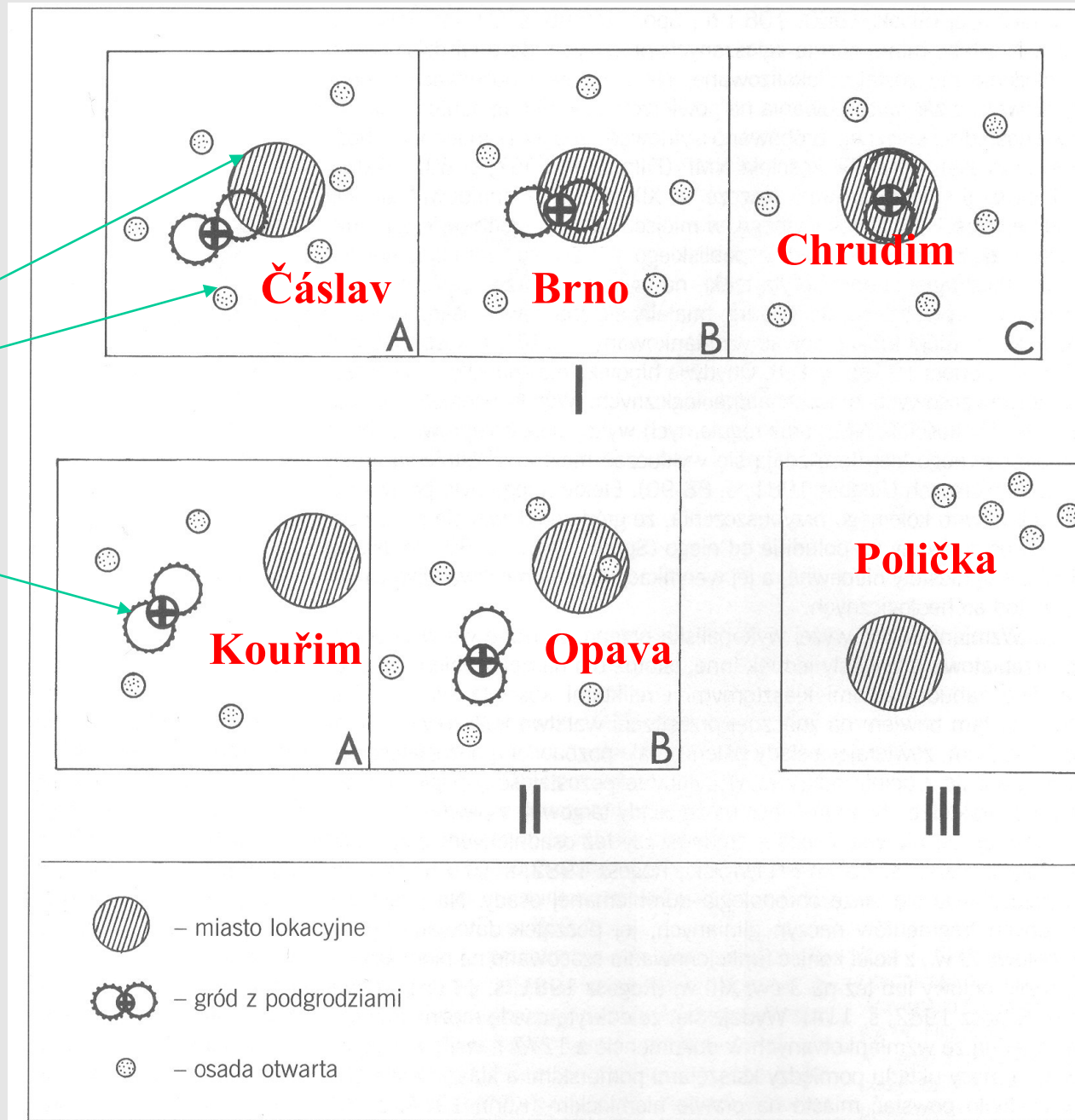
Možnosti archeologie při poznání středověkých měst

- Předlokační osídlení
- Prostorové proměny po založení města, formování půdorysu
- Podoba jednotlivých komponent středověkého města (parcelace, městské domy, výrobní zařízení, církevní stavby, hřbitovy, infrastruktura (komunikace, zacházení s odpadem) opevnění aj.
- Hmotná kultura středověkého měšťana, jeho duchovní svět
- Sociotopografie – rozložení různých zaměstnání, zejména výrobního rázu, ve městě
- Charakter populace
- Přírodní prostředí
- Výživový systém (domácí a lovná zvířata, užitkové rostliny)
- Hmotná kultura

- Otázka předlokačních předchůdců – v areálu pozdějšího města či v těsné blízkosti, jejich prostorové uspořádání a další sídelní charakteristiky.
- Průběh lokační změny: vztah nového uspořádání ke starším strukturám (uliční síť, církevní stavby, opevněná sídla).
- Naplňování lokačního záměru – osídlení půdorysu v rozsahu, jaký známe z mladších pramenů, např. historických plánů nebo písemných podkladů umožňujících zjistit počet domů. Různá tempa vzrůstu osídlení, nedosídlená města. Neúspěšné lokace. Půdorysné změny. Translace.
- Parcelace a její proměny
- Vznik dalších komponent půdorysu – veřejné budovy, kláštery (vztah ke staršímu osídlení)
- Rozvoj předměstí, na počátku vázaných na výpadové cesty
- Vznik nových městských areálů, dvojitá města
- Tvorba rekonstrukčních map a plánů, mapy archeologického potenciálu území

Prostorový vztah předlokačních center a institucionálních měst

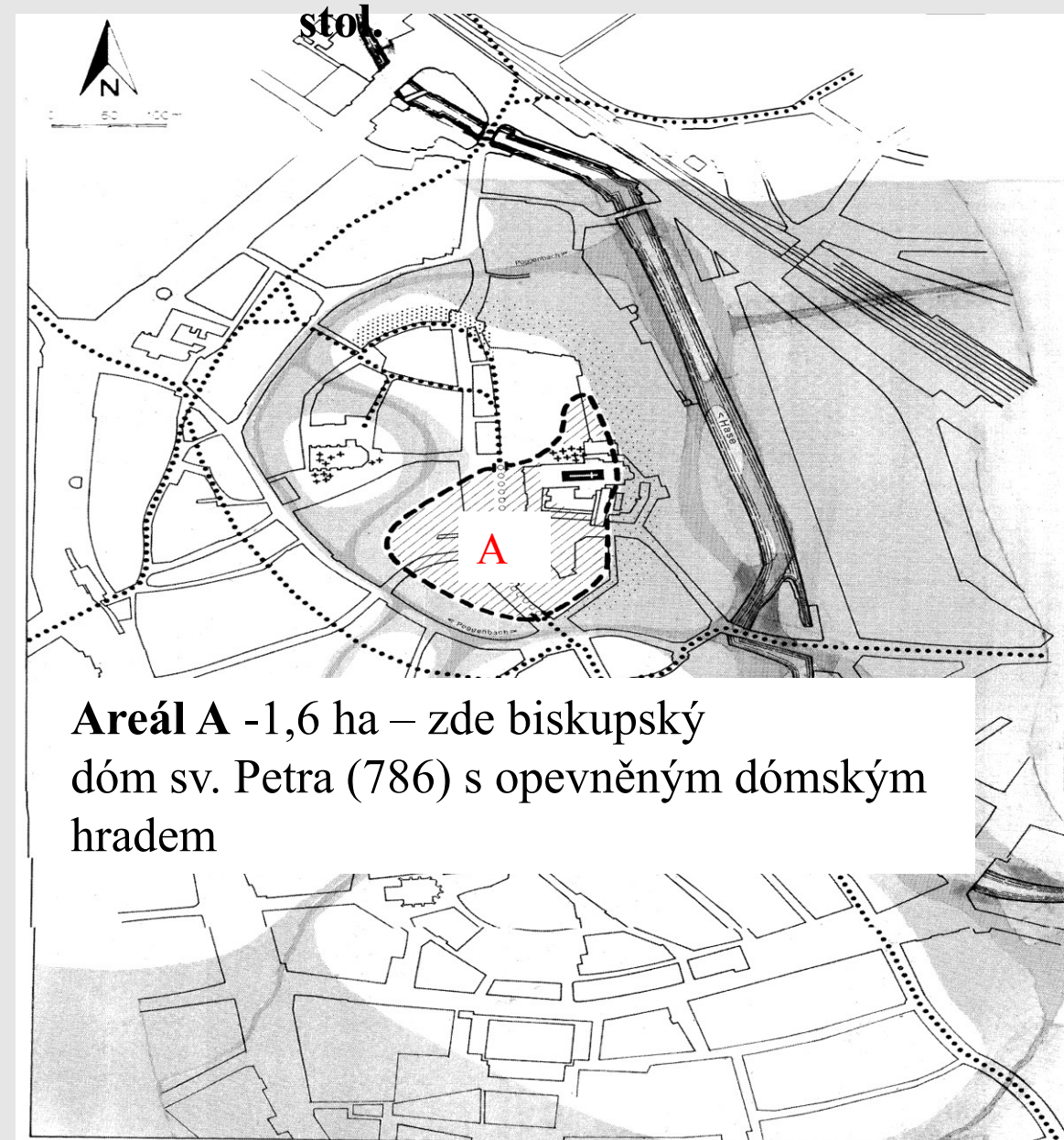
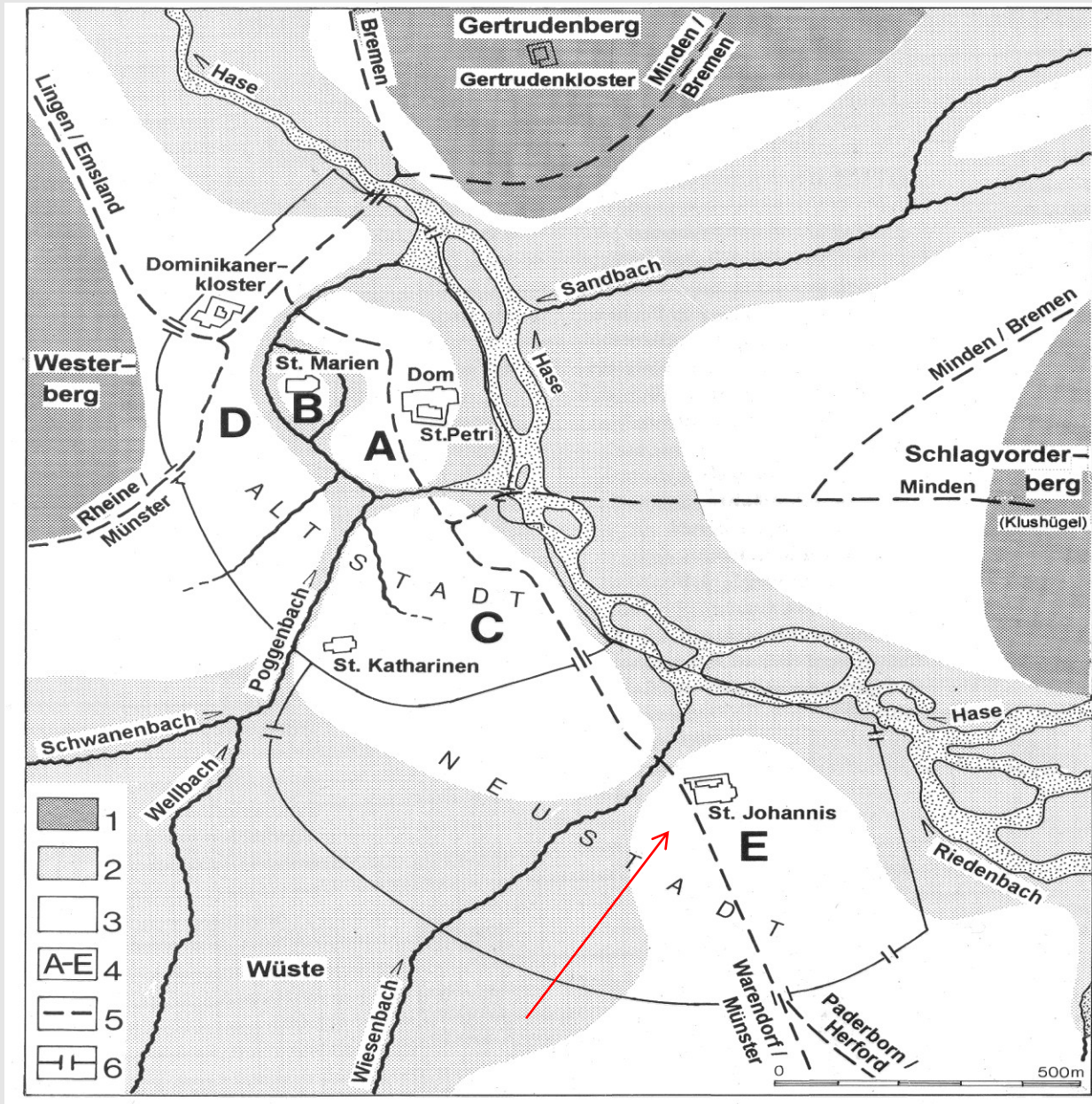
Lokační město
Ves
Předlokační centrum

Historické areály

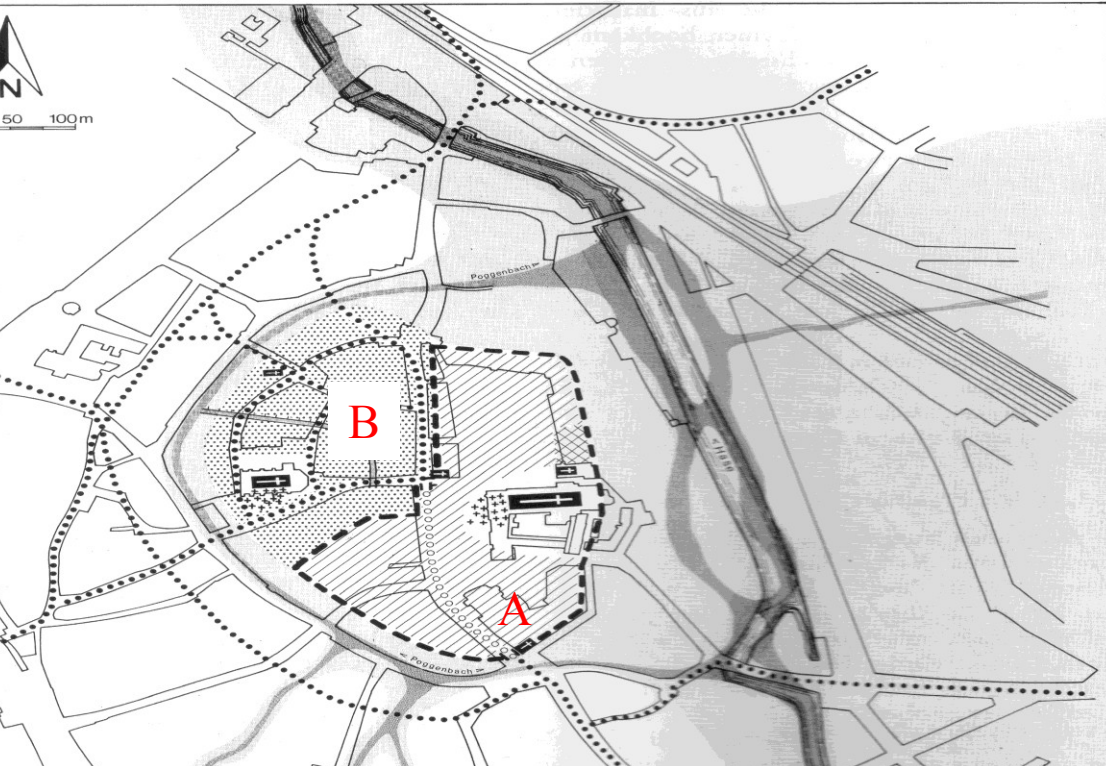
Osnabrück

Stav v 1. polovině 9. století

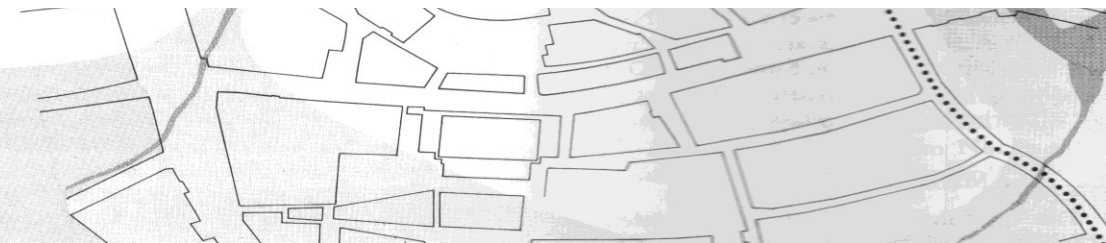

Osnabrück

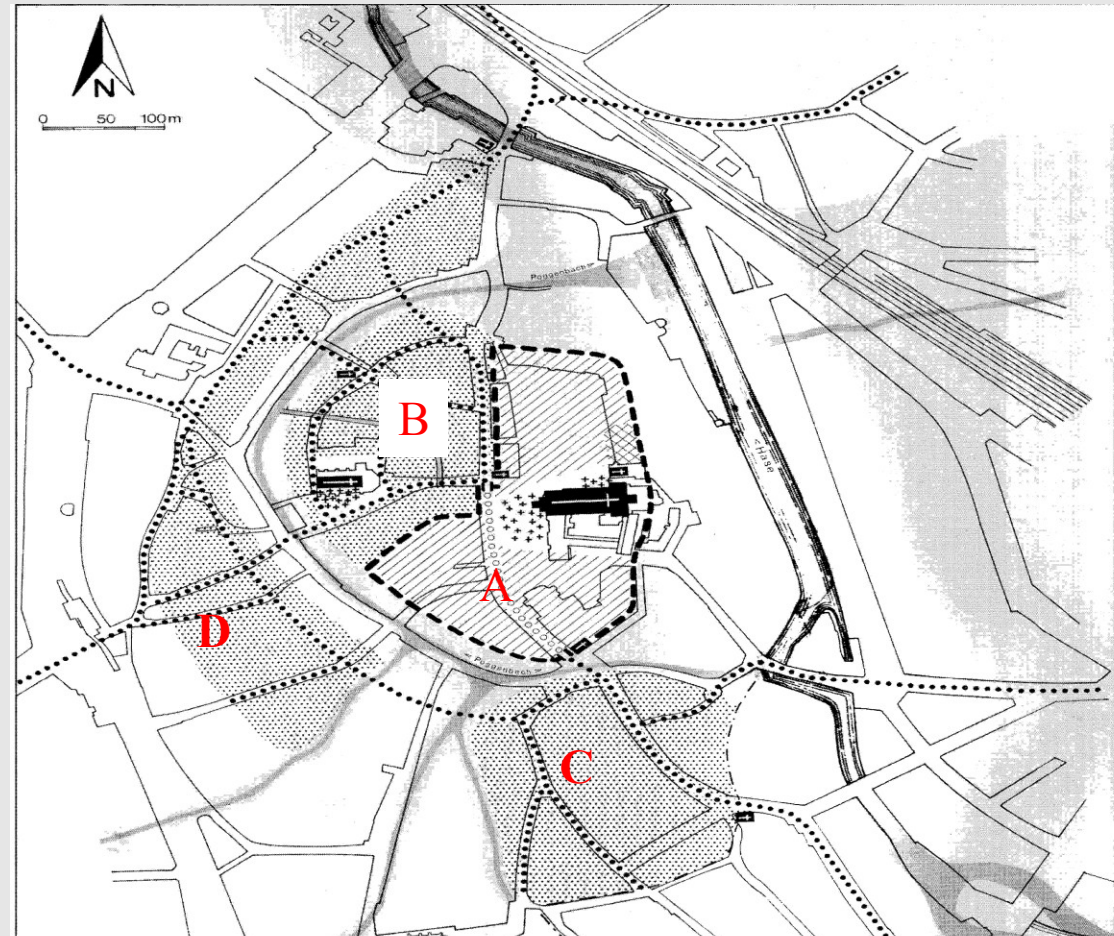
Polovina 11.- století

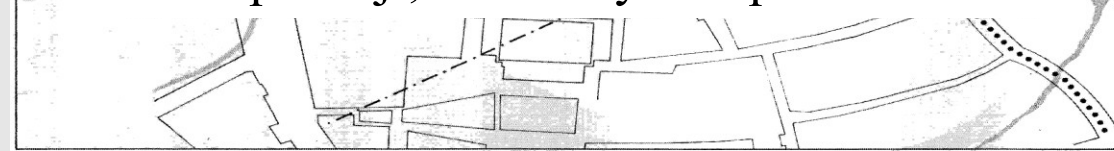
Rozvoj areálů A a B ,biskupský hrad, imunitní okrsek – výšina 0,85 ha, kostel P. Marie z 1. pol. 11. stol.

Polovina 12. století

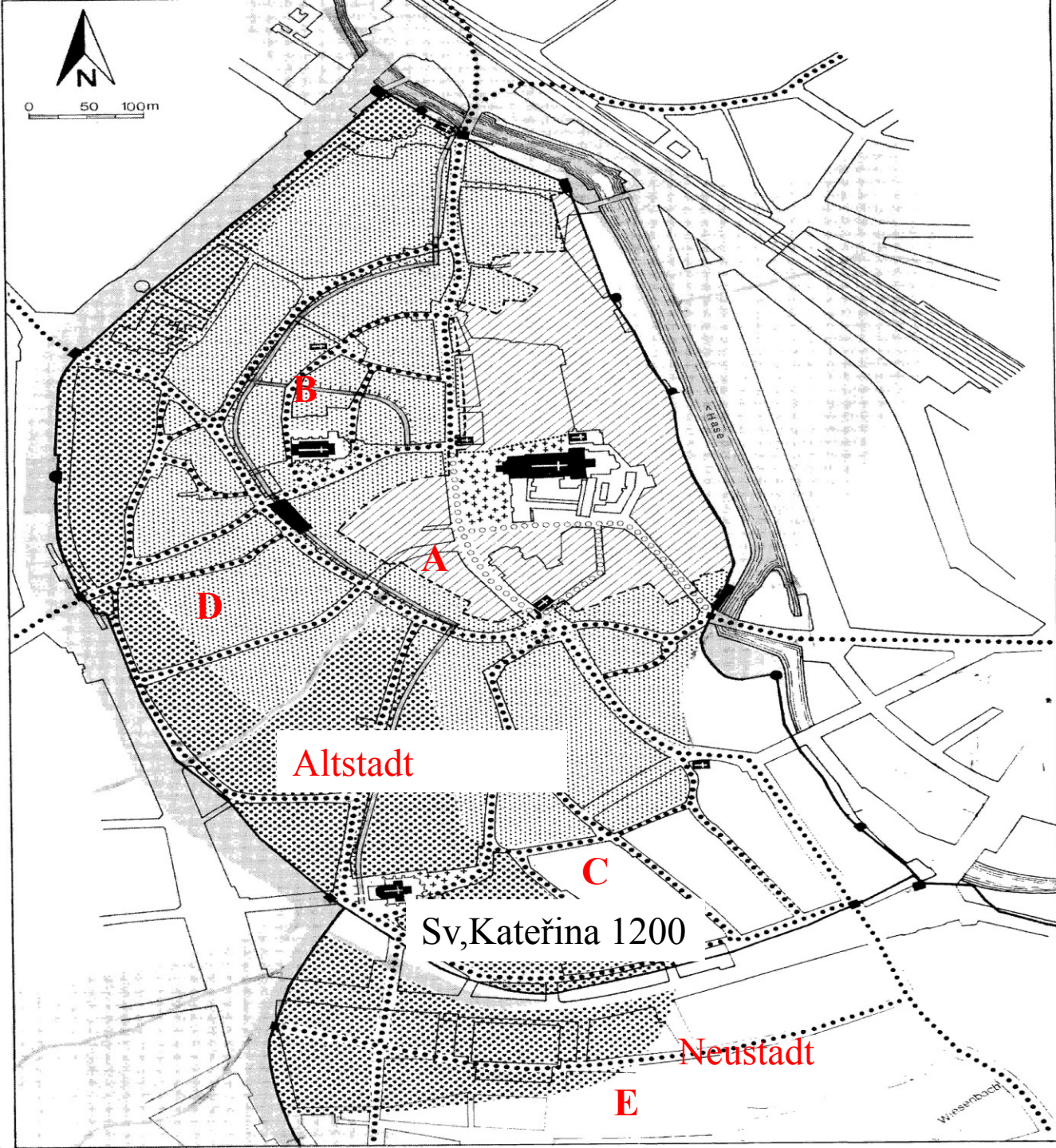

Osídlení terasy D začíná v 11. stol., terasy C o něco později; 1147 celý komplex-civitas

Osnabrück, 1. polovina 13. století

- Terasa C se zaplňuje až kolem 1200. Do té doby - 102 ha
- 1250 utváří se Nové Město - Neustadt
- 1306 – obě města, Altstadt i Neustadt, sloučena a společně opevněna podle privilegia z r. 1280
- Komunální město se zformovalo v mezidobí 1150-1250
- 1150 měšťané se objevují za šlechtou a ministeriály v soupisu svědků
- 1231 uvádí se radní (*consules*) vedle rychtáře, 1244 radnice (*domus civium*); 1275 dosvědčen volený purkmistr - *magister civium*

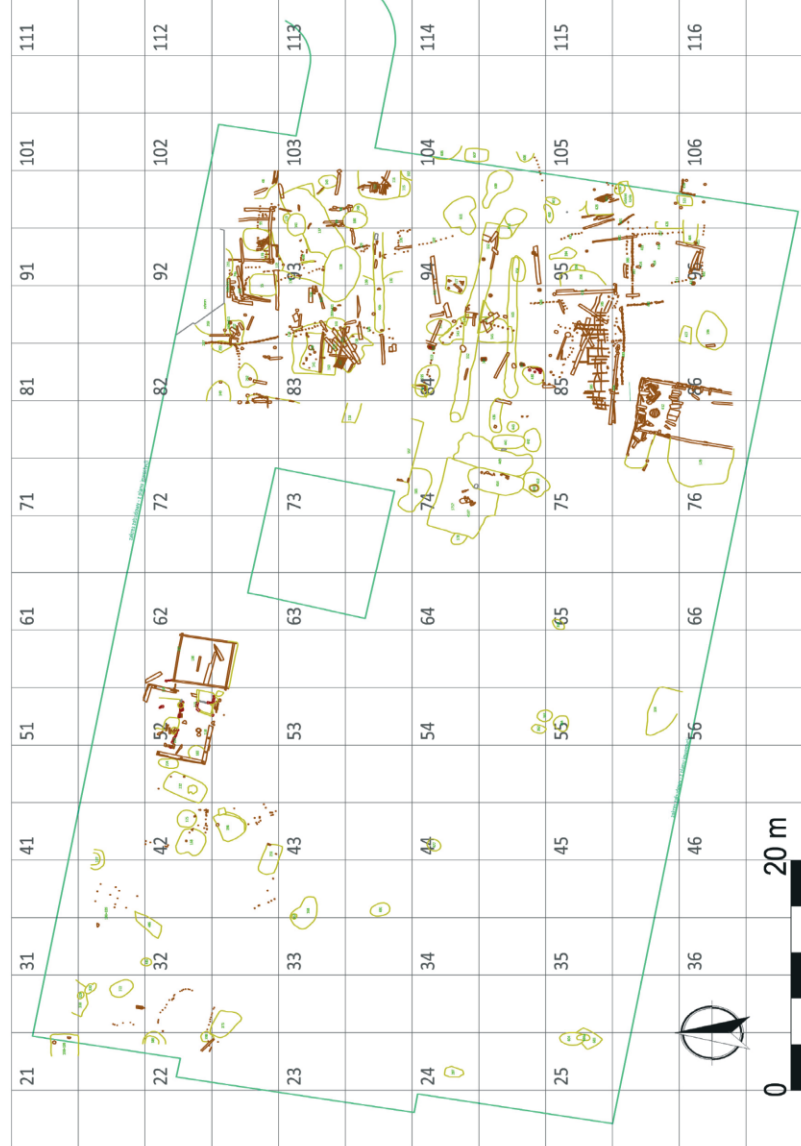

Wroclaw – Nowy Targ

1. fáze předběžně 11.-12. stol.

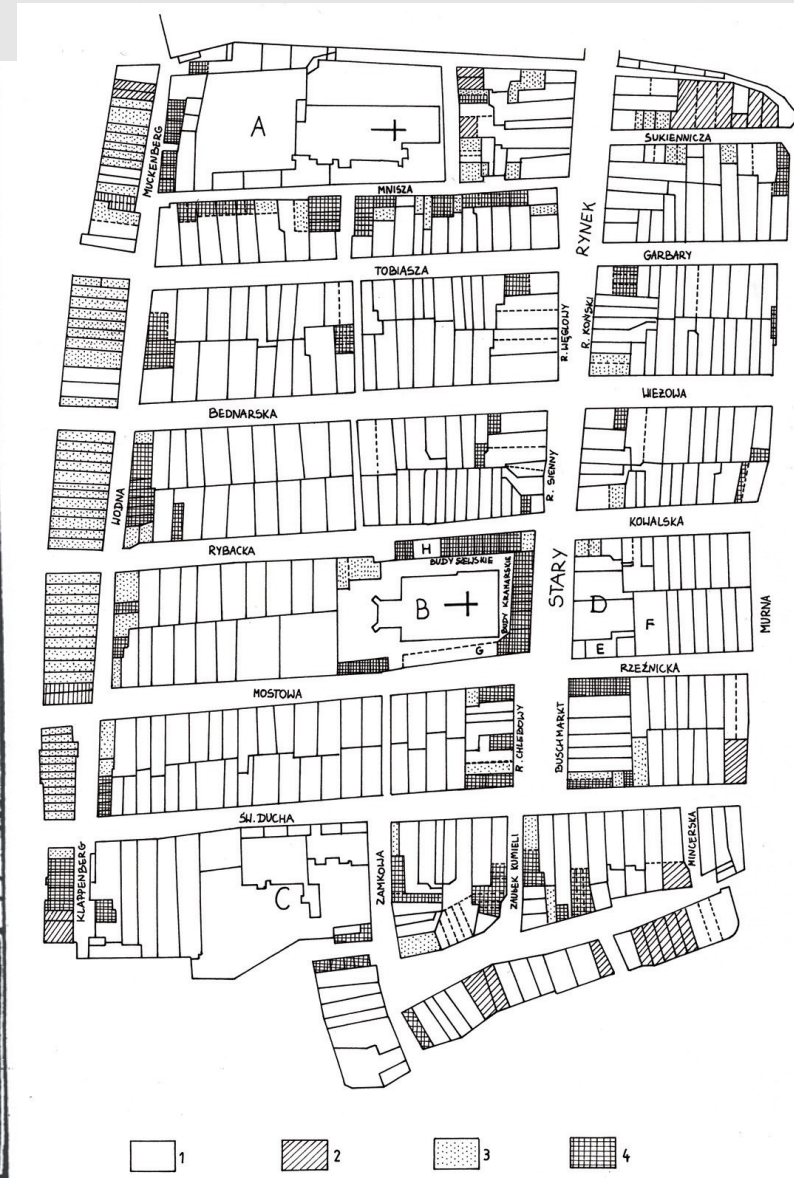
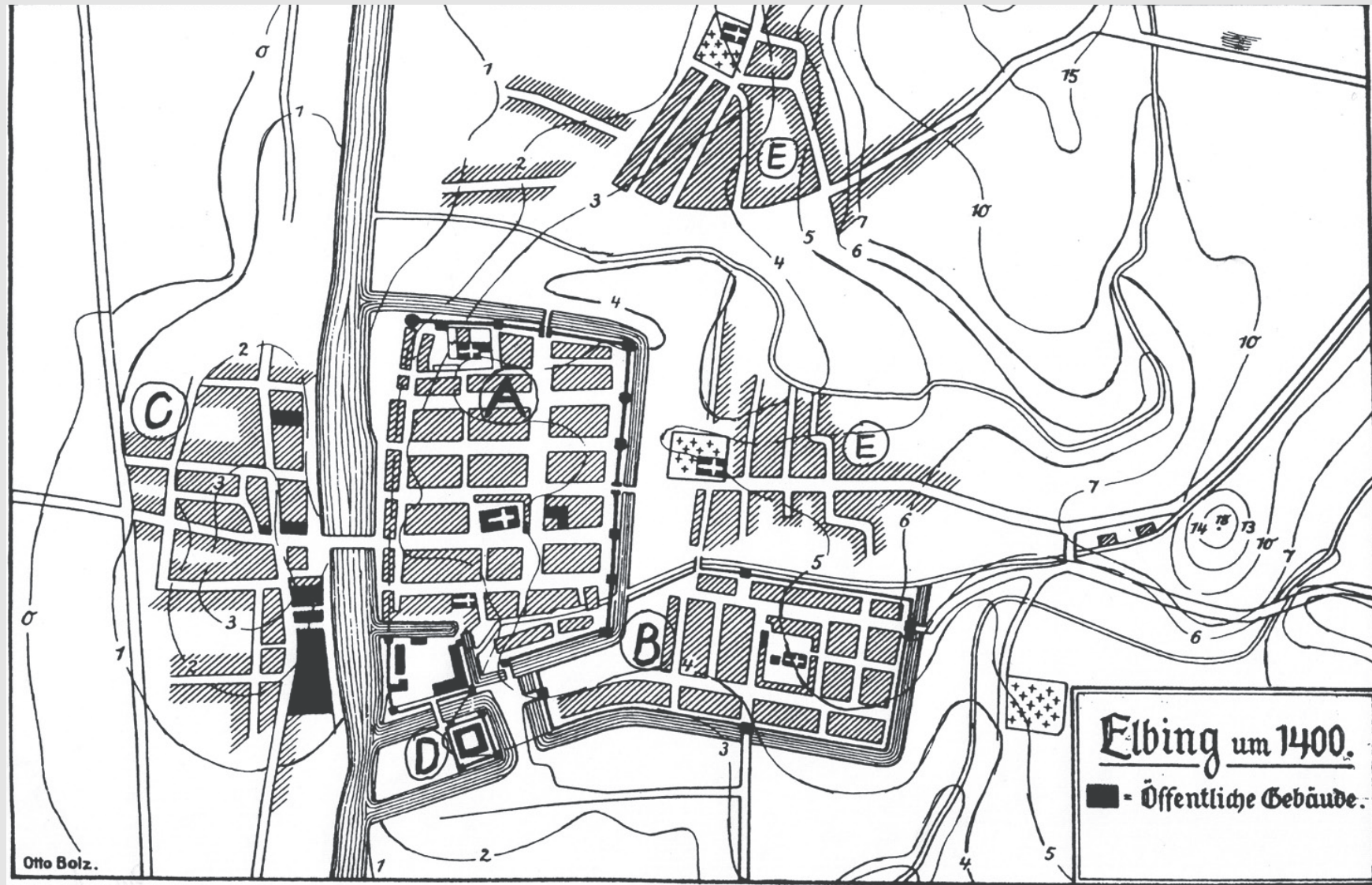
2. fáze - 12./13. stol.

3. fáze – do 60.-70. let 13. stol.

Elbląg, lokace 1237

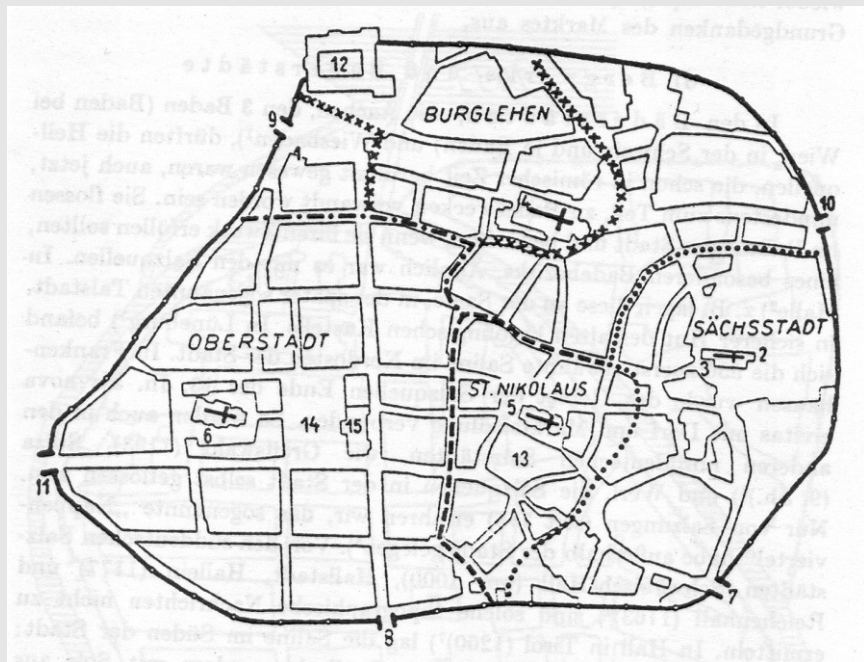

PŮDORYS, KOMPONENTY STŘEDOVĚKÉHO MĚSTA

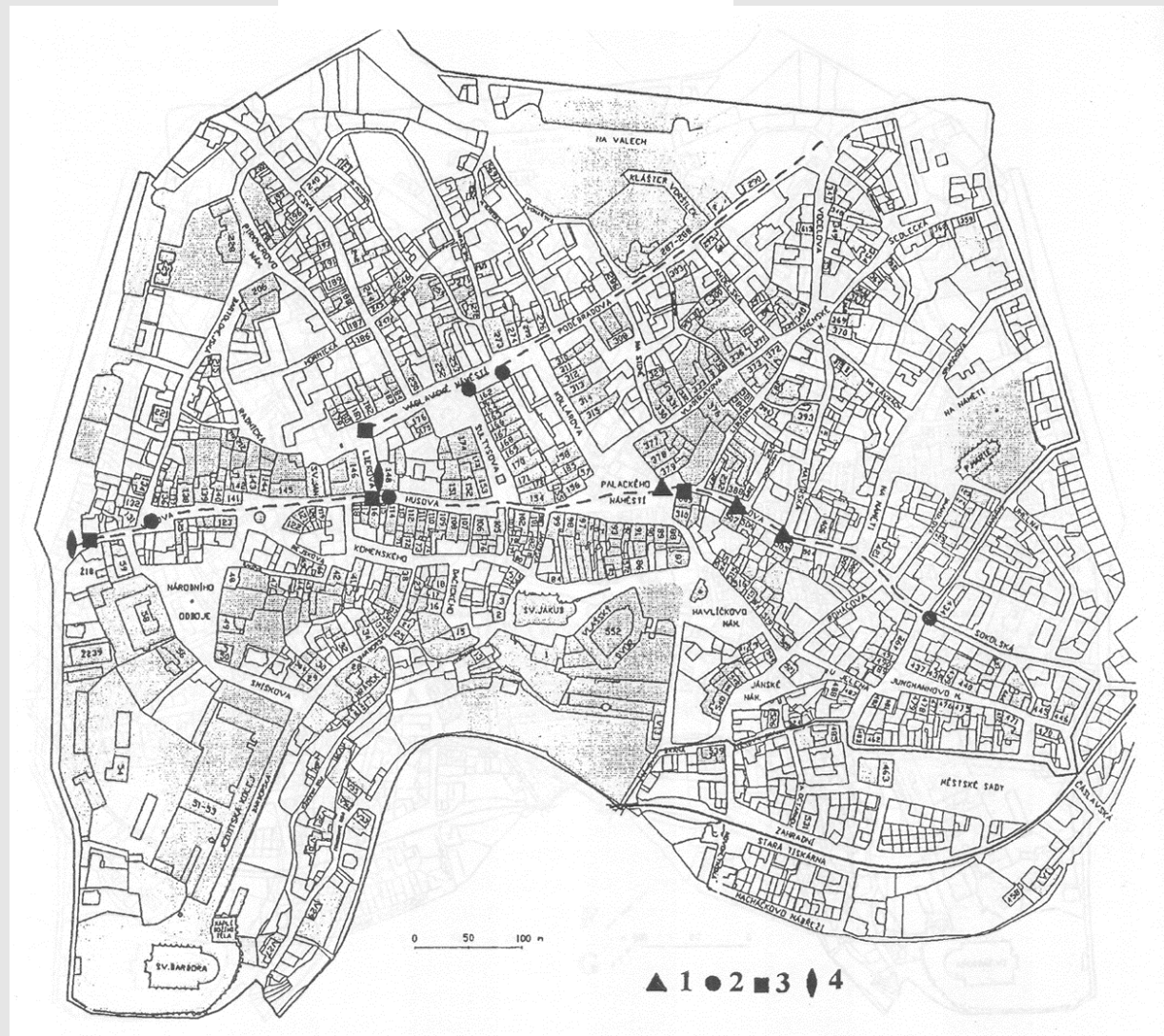
- Město rostlé, založené na zeleném drnu
- Město a předměstí. Město a hrad
- Veřejná složka města: náměstí, komunikace, radnice, tržnice, kostely s hřbitovy, špitály, kláštery, hradby
- PŮDORYS - nepravidelné, radiální, šachovnicovité
- Additivní růst, koncentrické rozšiřování městského areálu
- Městská parcela (area) – stavební pozemek: zahrnuje dům, sanitární zařízení, zdroj vody (studna), hospodářské objekty.

Příklady městských půdorysů

Freiberg

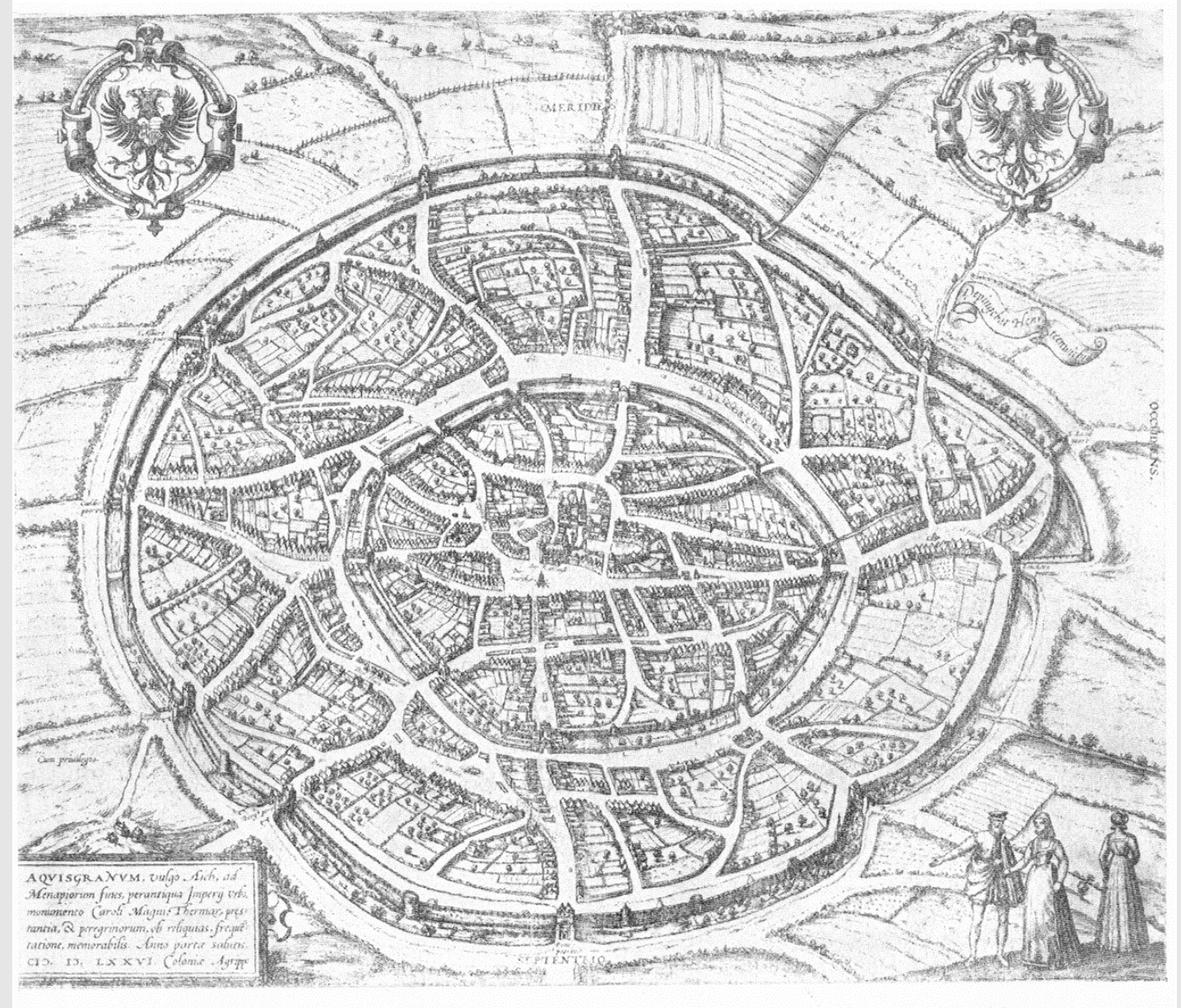
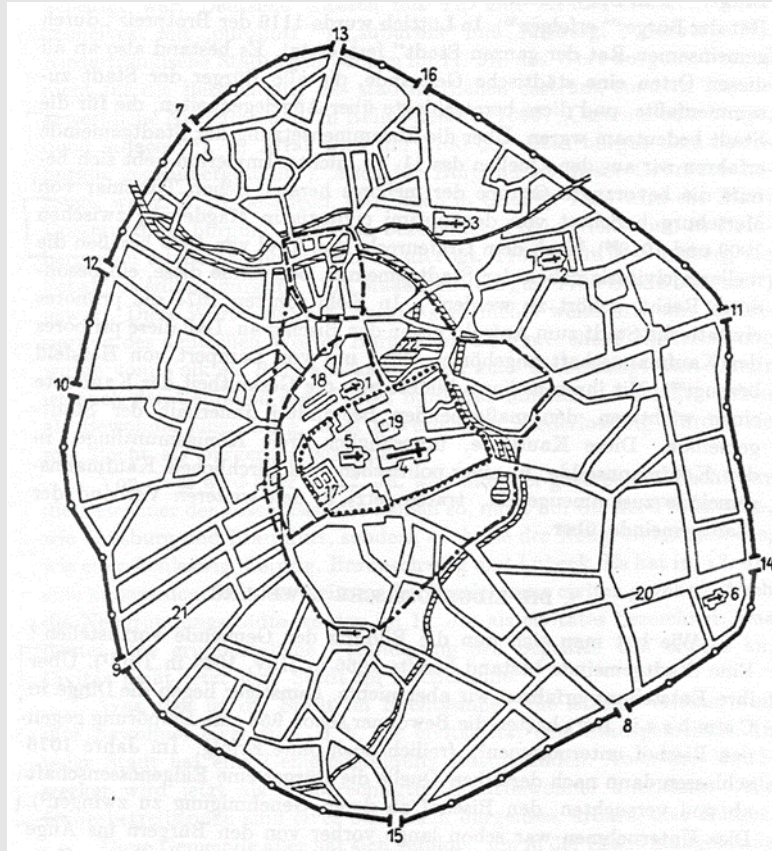

Kutná Hora

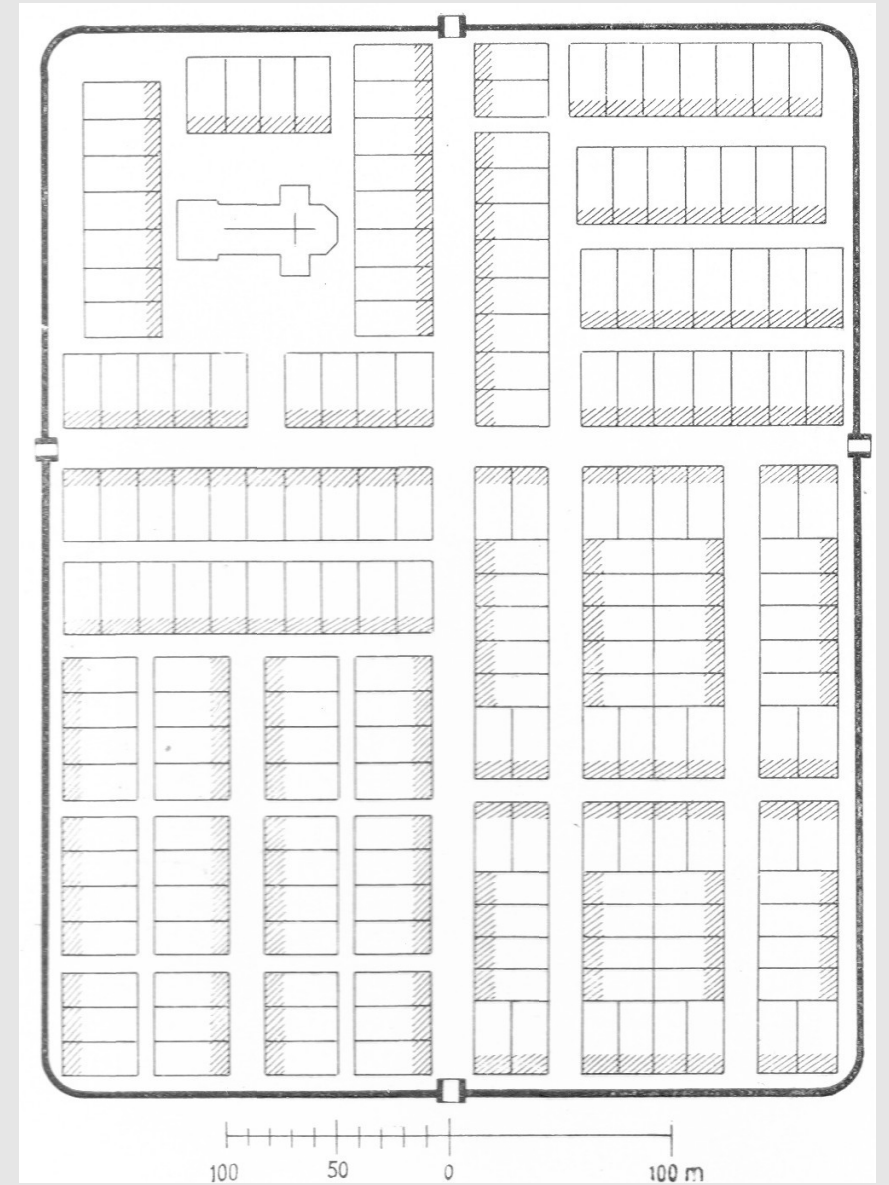
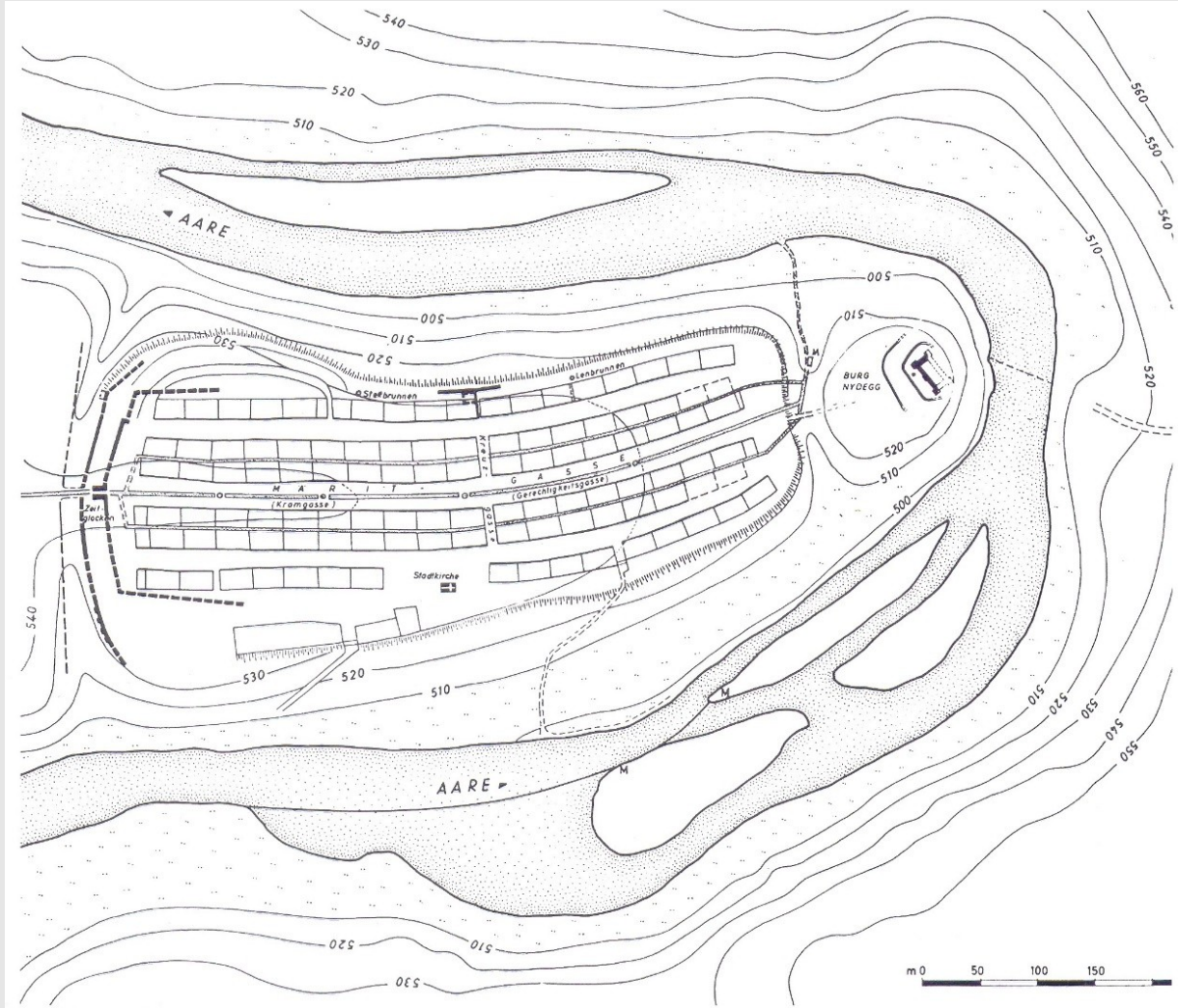
Aachen – kombinace radiálního a pravoúhlého principu

Radiální půdorys - Soest

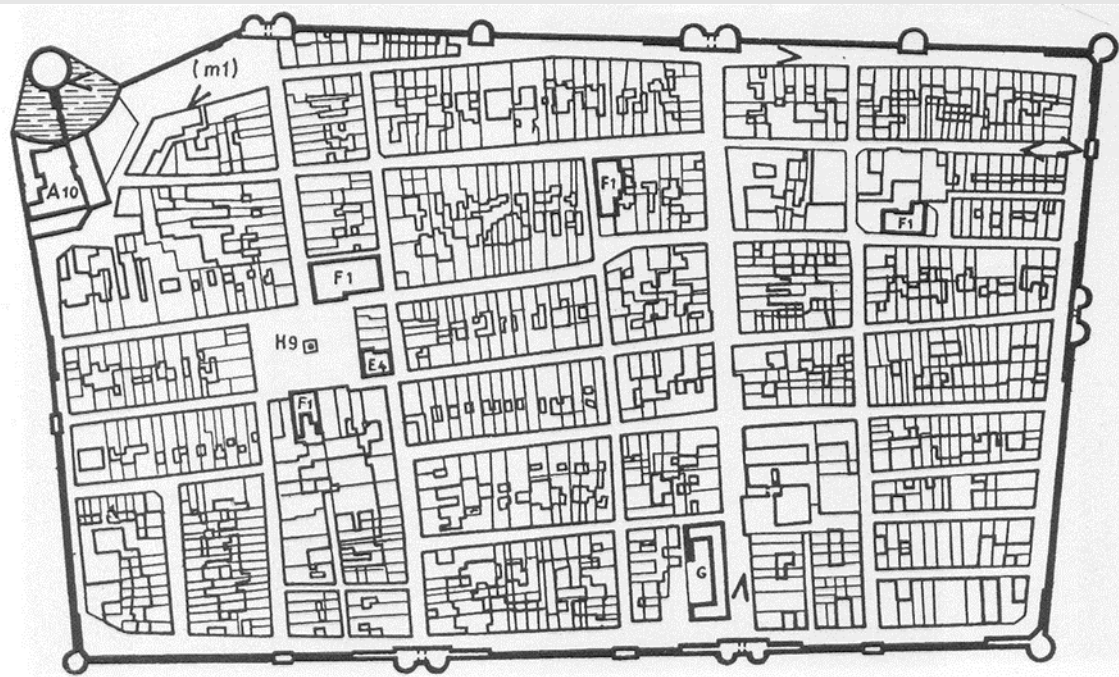
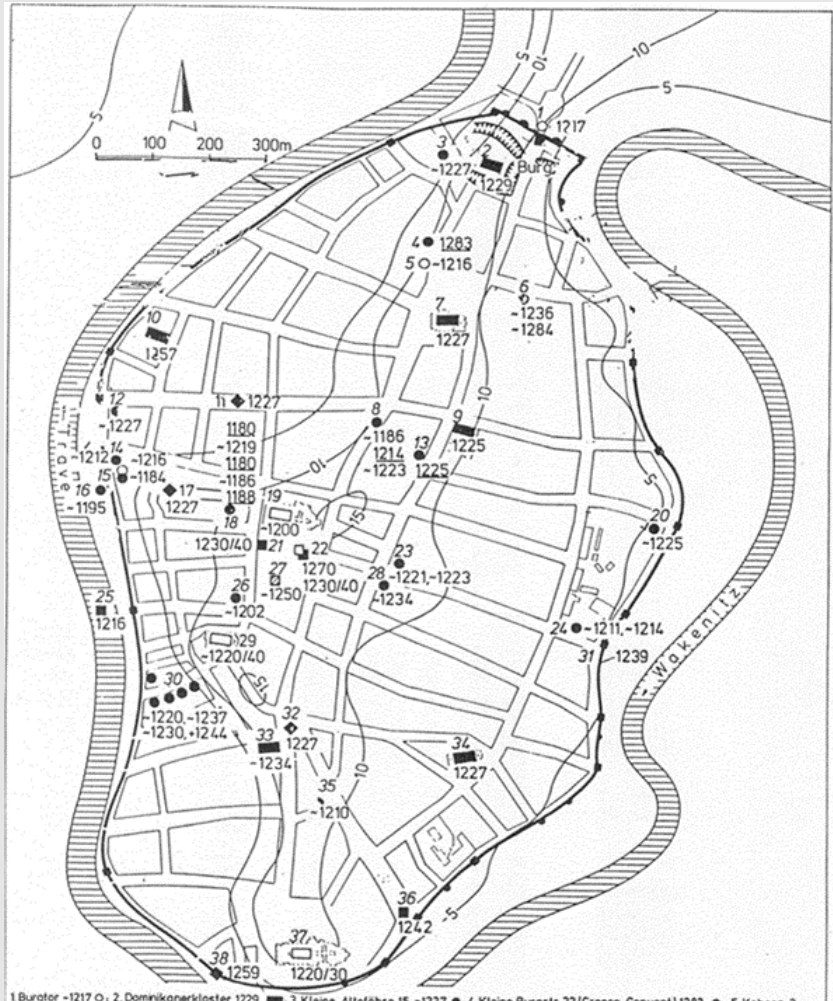
Ideální schéma zähringského města 12. století

Bern

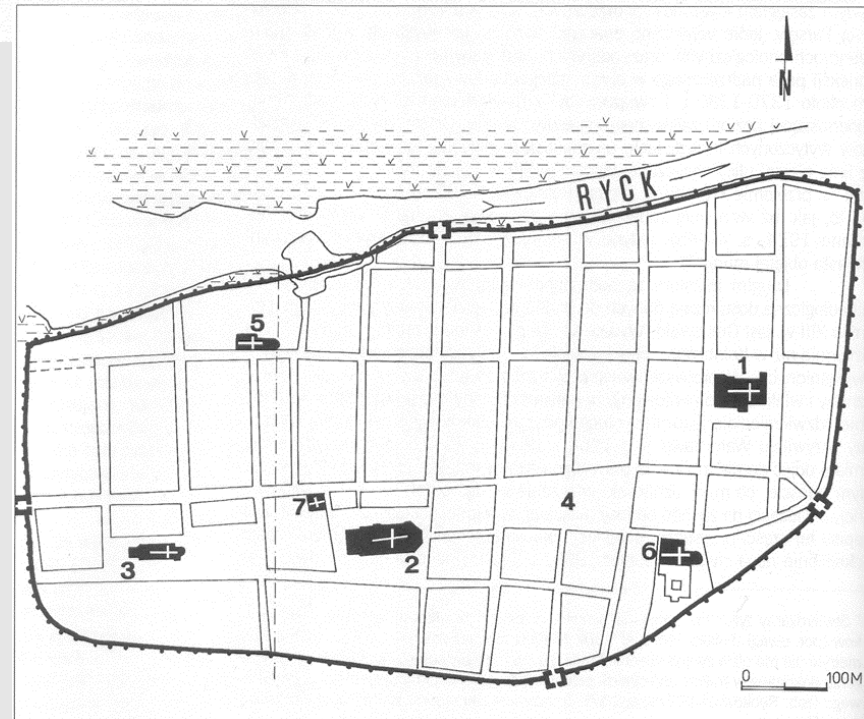

Města s pravidelným půdorysem

Lübeck

Aigues Mortes

Greifswald

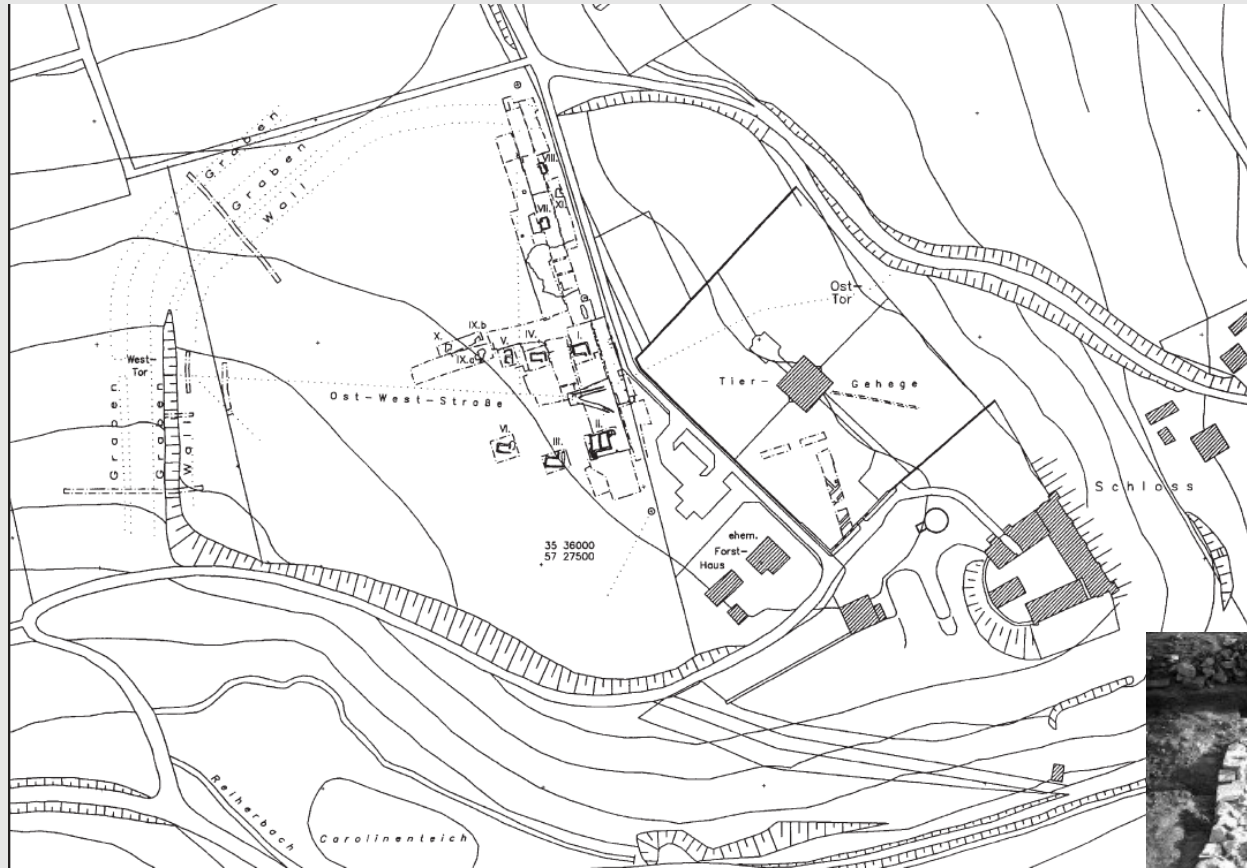
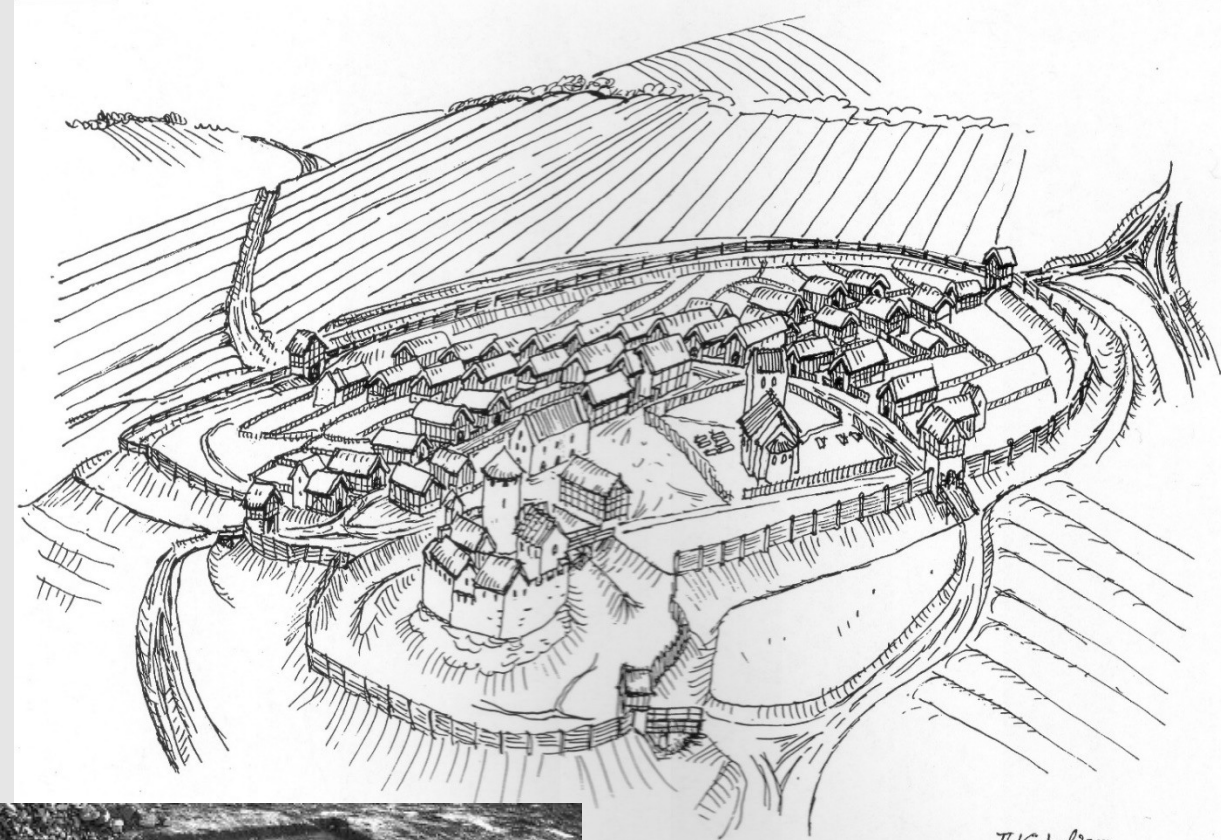
Fribourg (Švýcarsko)

Nezdařená založení

Nienower

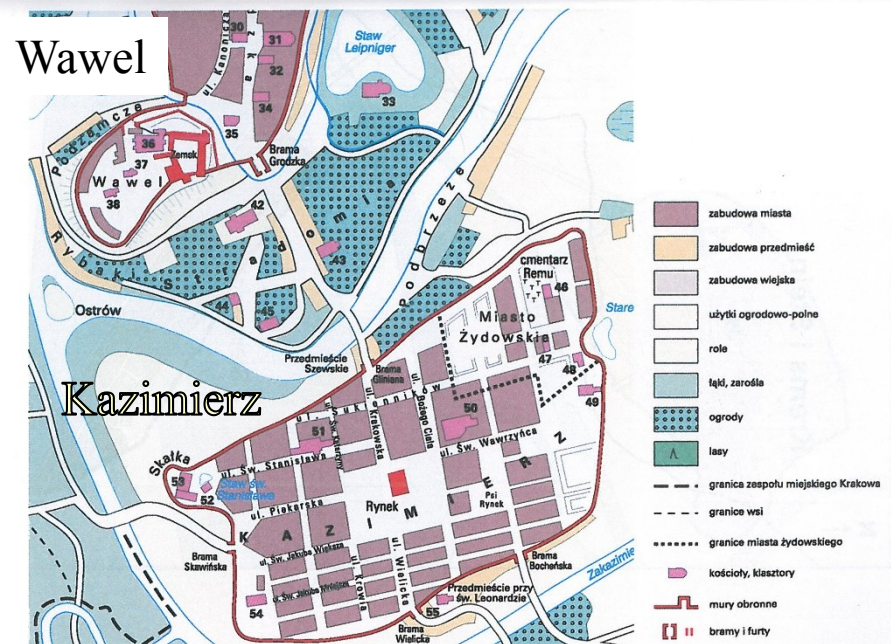
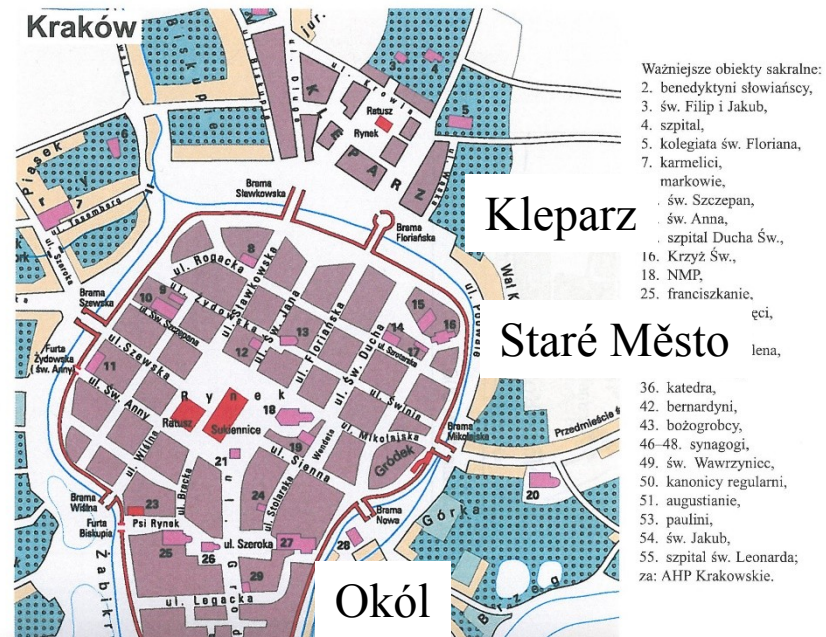
Plánovité založení po r. 1210, zánik v 1. pol. 14. stol., 10 ha

Staré a nové město

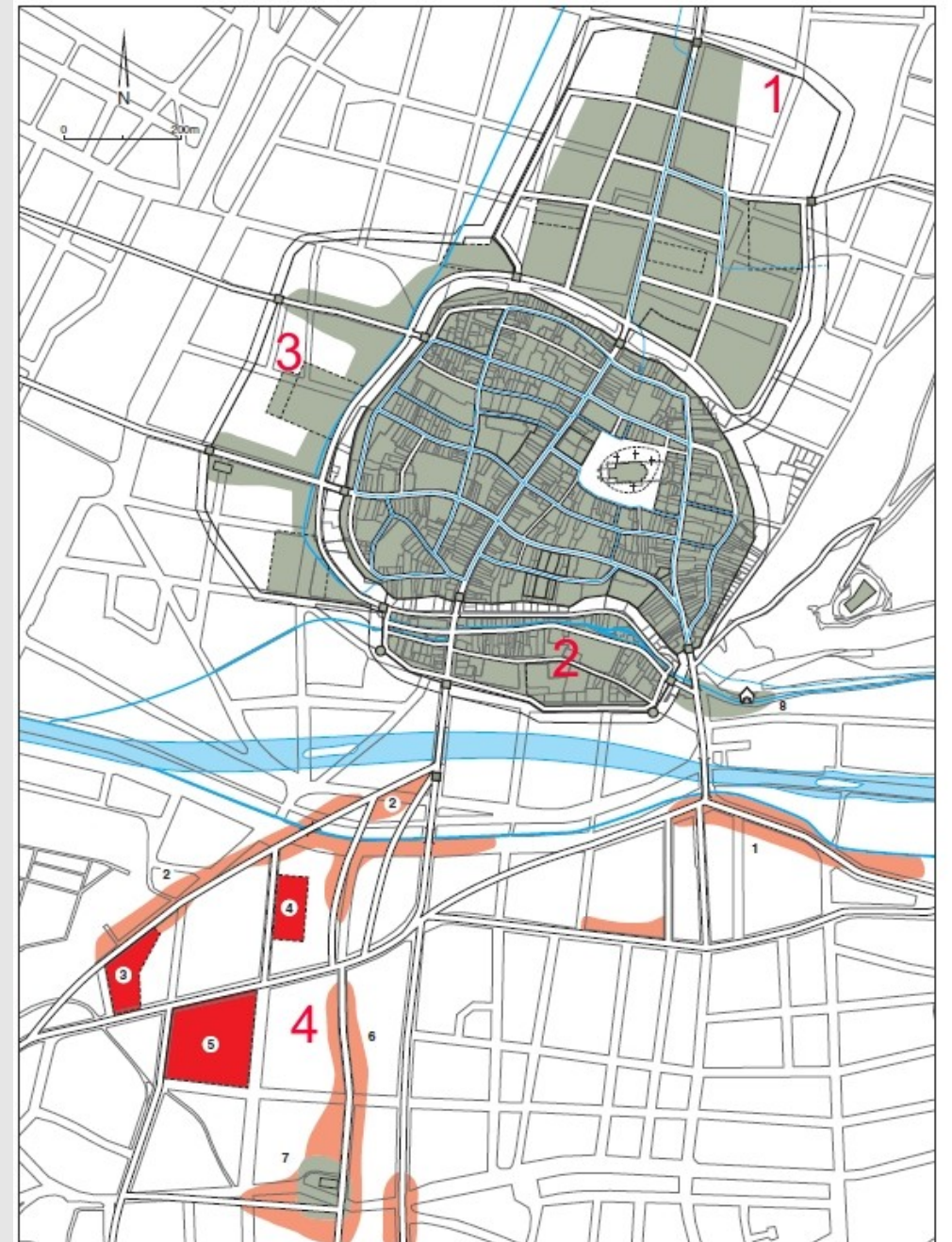
Dočasně víceměstí – Praha, Krakov (Kleparz - 1366, Kazimierz - 1366); Wrocław - Nowe Miasto - 1261, 1327 sjednocení

Krakov

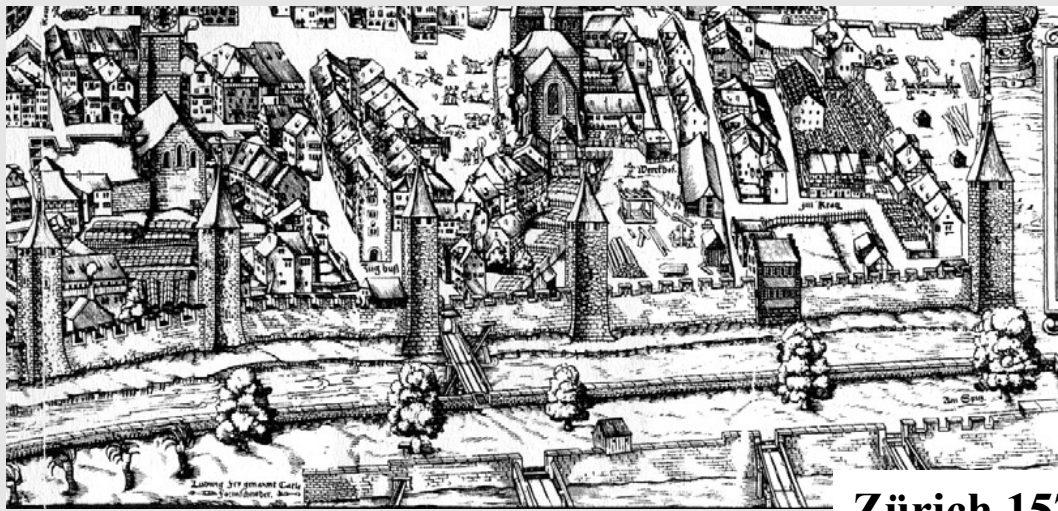

Freiburg i. Breisgau - rozšiřování města od 1240

1. 1240 - 1288
2. 1262 - 1303
3. 1288 - 1339
4. Osídlení před hradbami ve 14. stol.

Vymezení území městského míru 1288 a 1368

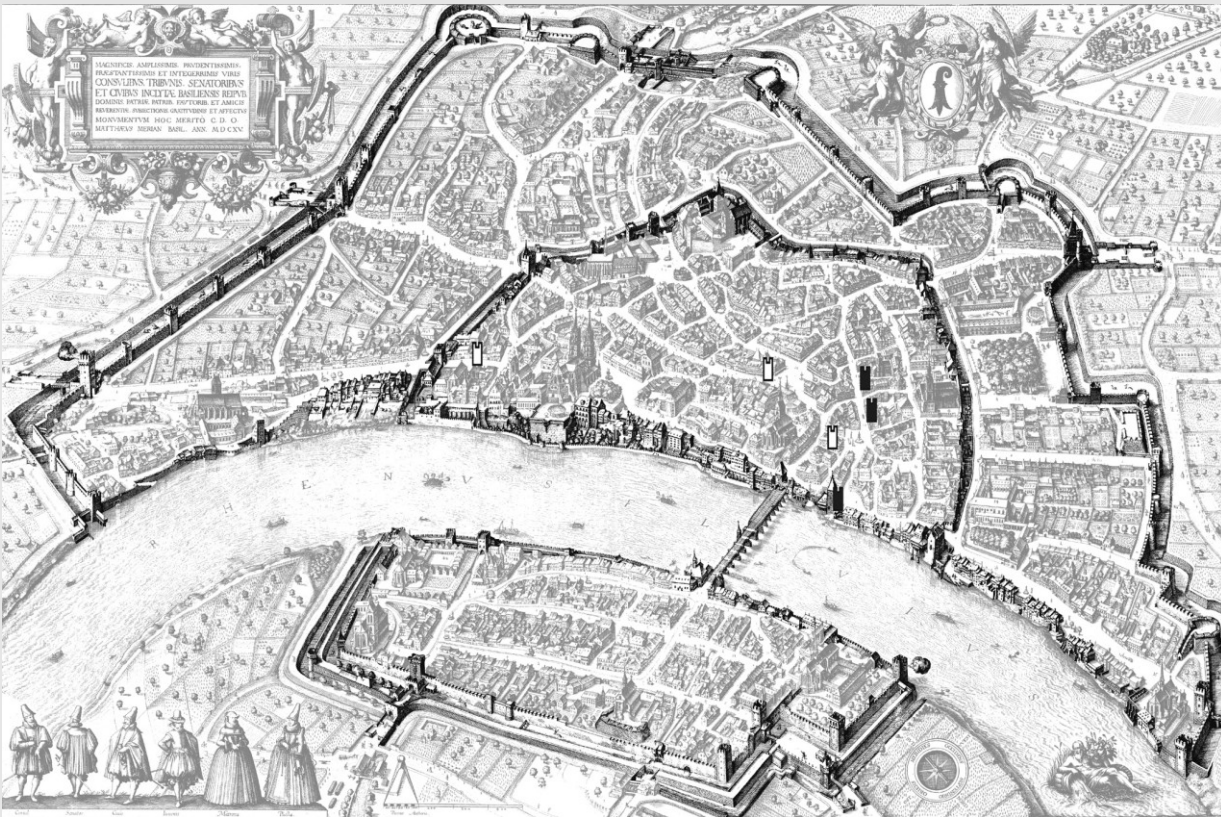
Zürich 1576

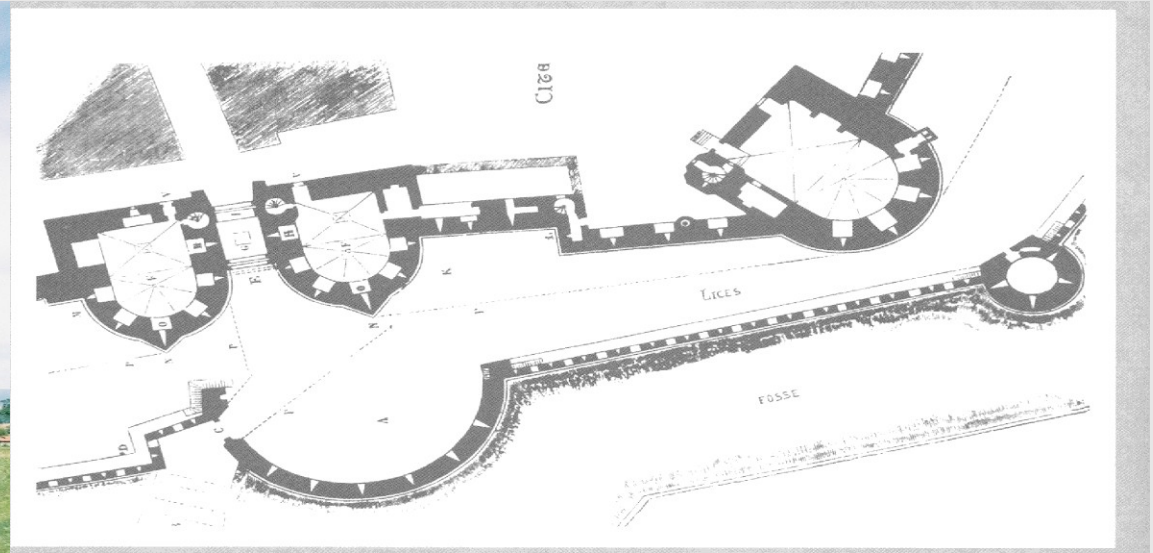

Milán - 2. pol. 16. stol.

Modernizace městských opevnění

Basilej, počátek 17. století

Carcassonne,
jihozápadní Francie

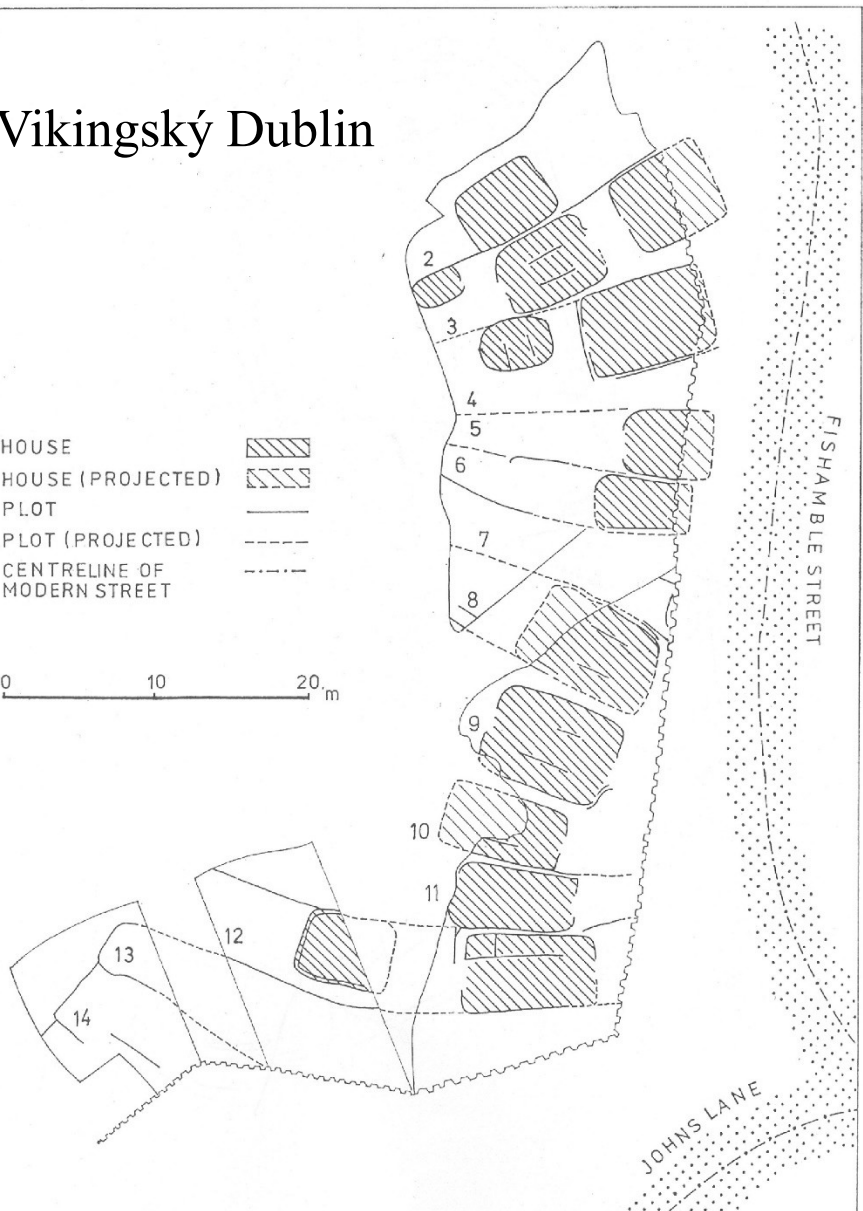

Raná parcelace

Vikingský Dublin

- HOUSE
- HOUSE (PROJECTED)
- PLOT
- PLOT (PROJECTED)
- CENTRELINE OF MODERN STREET

0 10 20 m

Novgorod

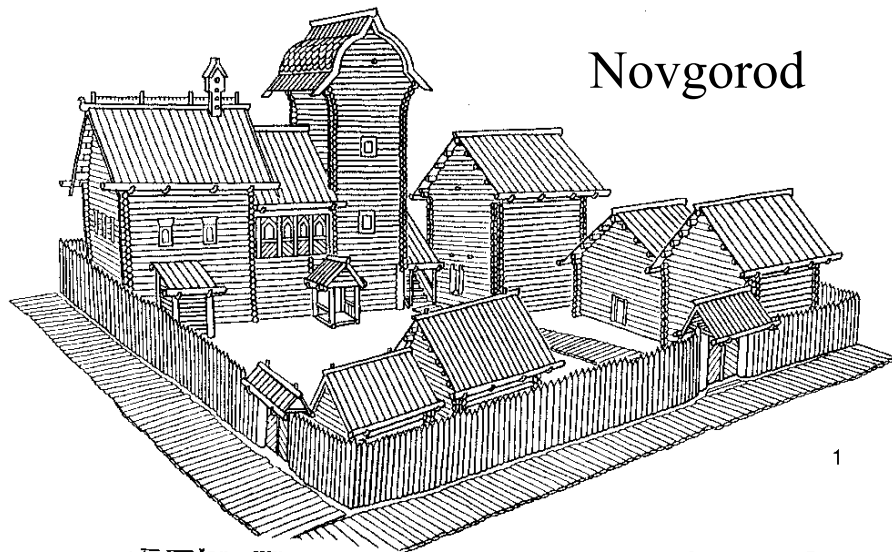

Abb. 14. Novgorod, Troickij-Grabung. 1-2 Rekonstruktion und Grundriss des Hauses A III 12 (b)

Příklady rozměrů parcel z písemných pramenů

Město	Datace pramene	Rozměry arey ve stopách
Regensburg	1002	40×80
Regensburg	1026	72×144
Freiburg i. Br.	1026/1152	50×100
Hildesheim, Dammstadt	1196	96×192
Bern	1218 (1191?)	60×100
Flumet	1228	50×100
Kleve	1242	44×140
Fribourg	1249 (1170/80)	60×100
Diessenhofen	1260 (1178)	52×100
Kenzingen	1283(1249)	30×50
Soldin (Myślibórz)	1326 (1281)	54×84
Königsberg Kneiphof	1327	30×60/75
Bartenstein (Bartoszyce)	1332	Tržiště 60×105 Ulice 60×120
Schwetlz (Świecie)	1338	30×150
Lauenburg (Lebork)	1341	45× ?

Zástavba středověkých měst

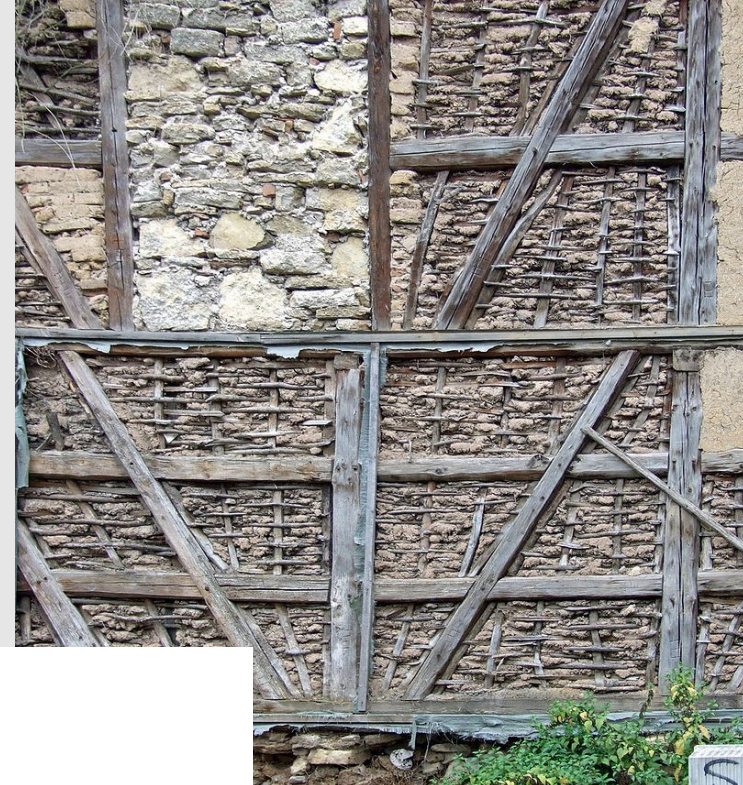
1. Základní jednotku představuje vyměřená parcela - stavební pozemek, u lokovaných měst východního Německa a Polska často protáhlého obdélného půdorysu. Stabilizace v důsledku rozvoje zděných staveb.
2. Zástavba parcely: dům, hospodářské stavby (dílny, stáje, chlévy, jímky, studny; zahrady)
3. Vývoj městského domu: od dřevěných ke zděným, sklep, patra, vývoj k řadové zástavbě v čele parcely. Zastavování volných vjezdů, rozvoj dvorních křídel.

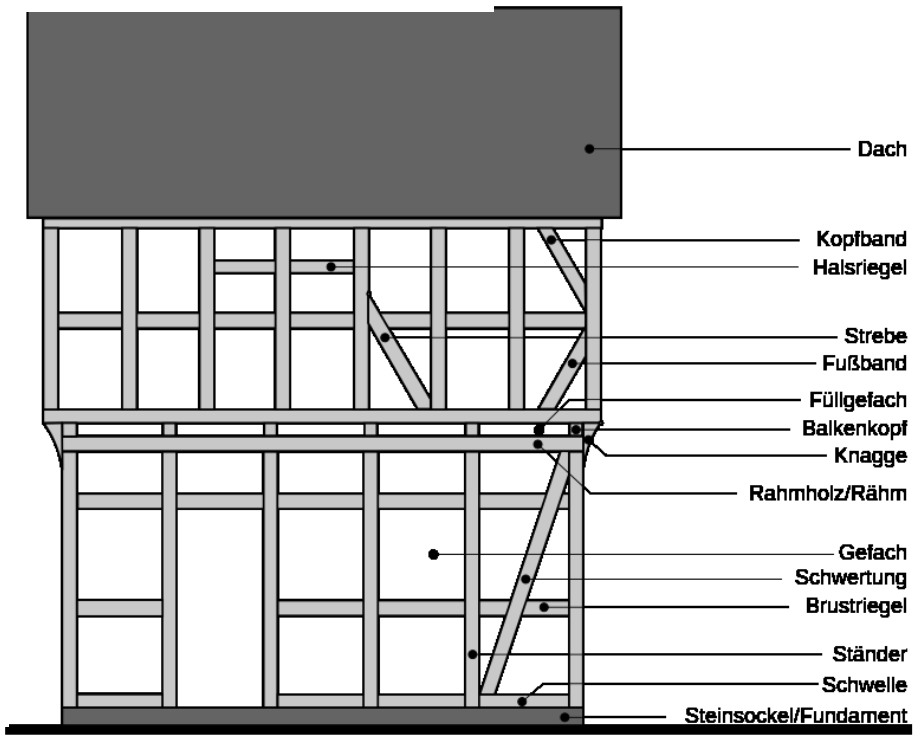
Sloupová

Sloupková

Sloupová se základovým prahem

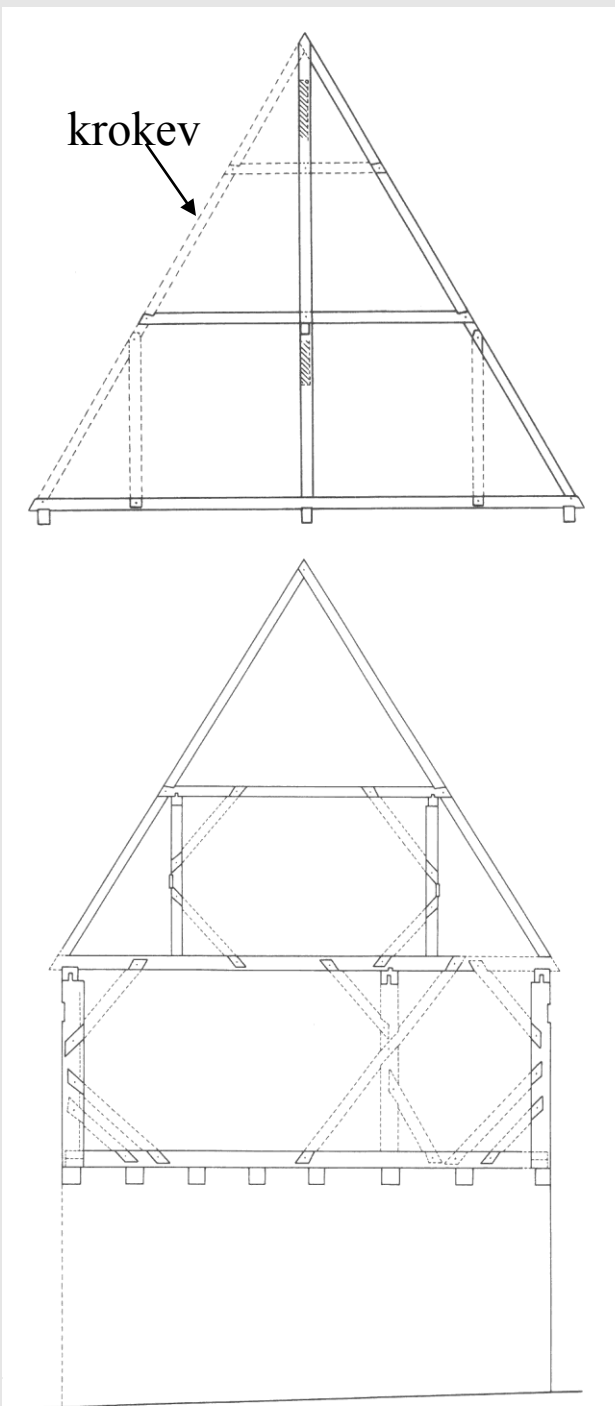

- Dach
- Kopfband
- Halsriegel
- Strebe
- Fußband
- Füllgefach
- Balkenkopf
- Knagge
- Rahmholz/Rähm
- Gefach
- Schwertung
- Brustriegel
- Ständer
- Schwelle
- Steinsockel/Fundament

Hrázděná

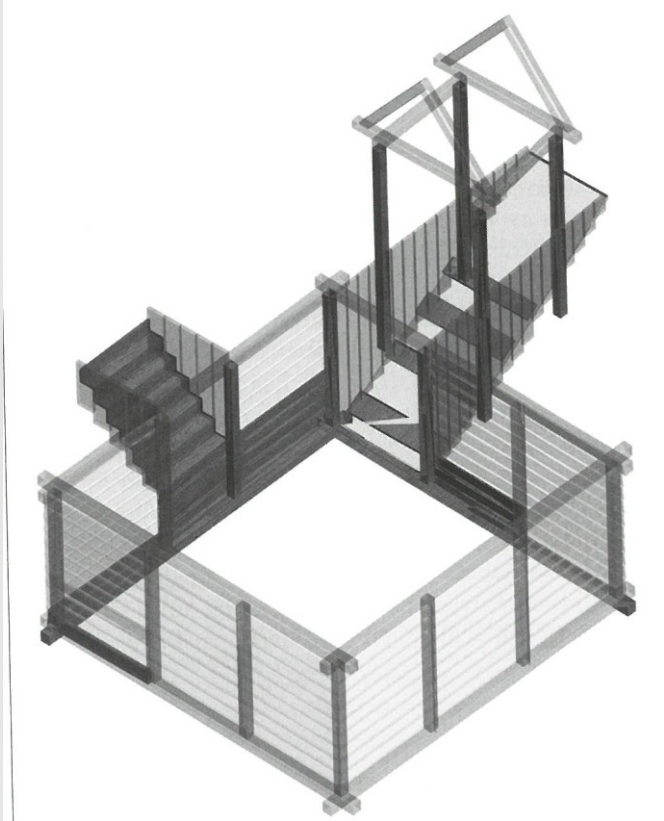

Einbeck, vnitřní hrázděná příčka, 16. stol.

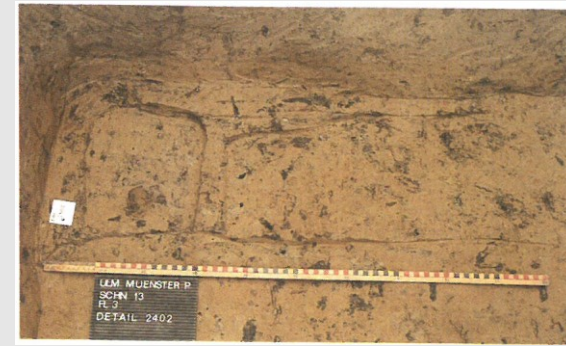

Einbeck, střešní krytin, kolem 1500

**Příklady krokrových krovů
dendrochronologicky datovaných do
40. let 14. století (Weinheim, Leonberg)**

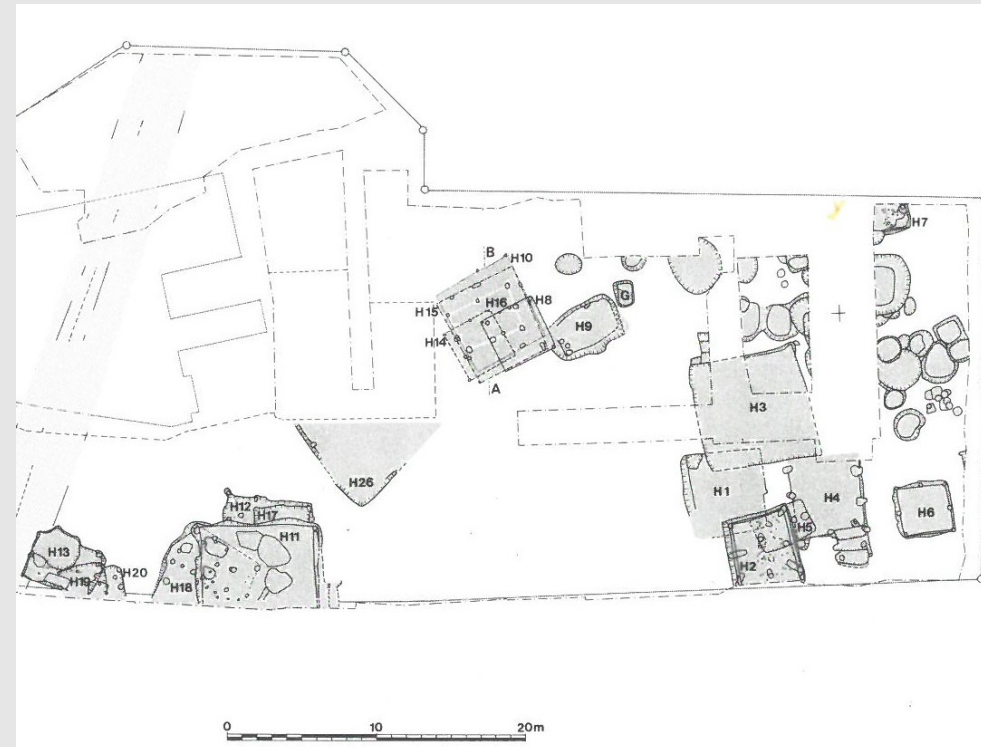

Ulm, Münsterplatz, sklepy z 12.stol

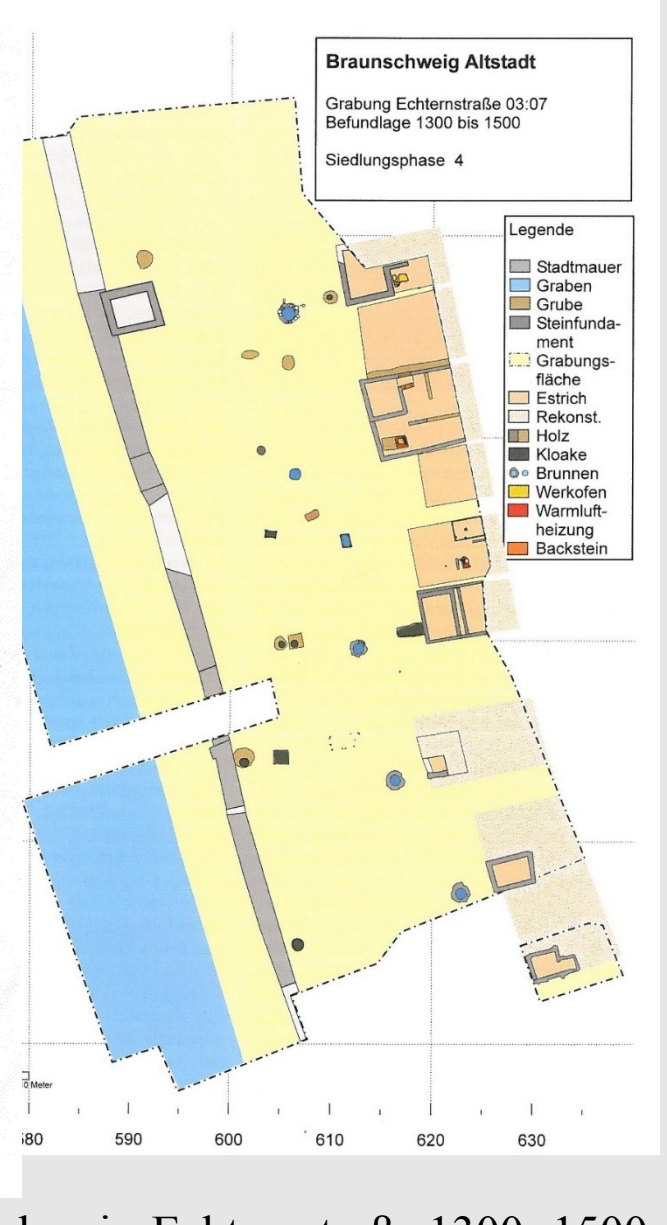
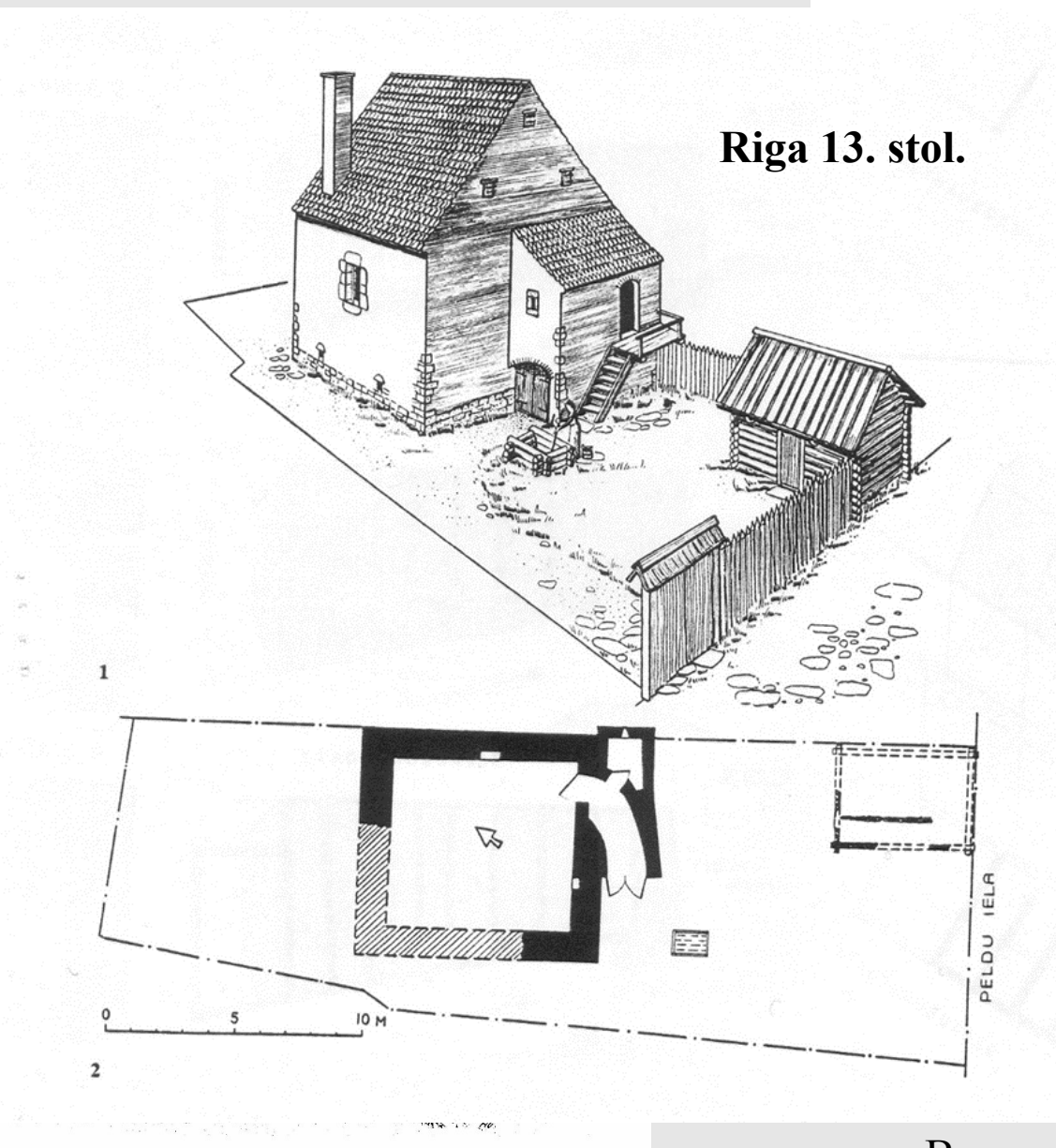
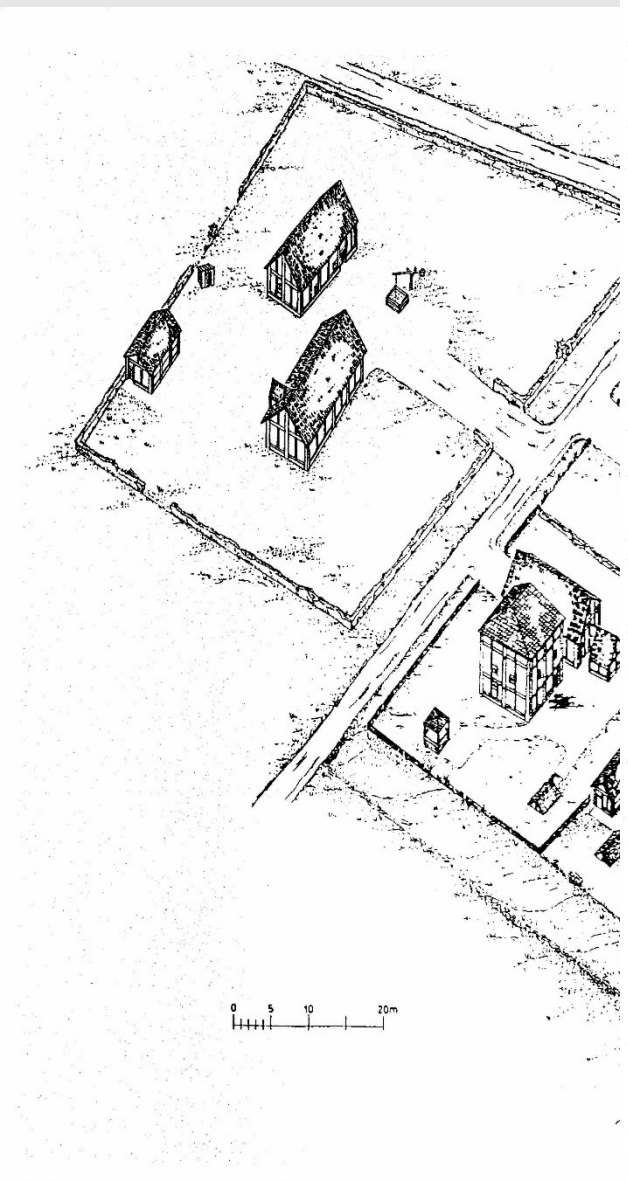

**Detail otisku
trámu na
podlaze sklepa**

**Brandenburg an der Havel, 13. Jh.,
sklep – 3D, konstrukce**

Příklady zobrazení parcelní zástavby středověkého města

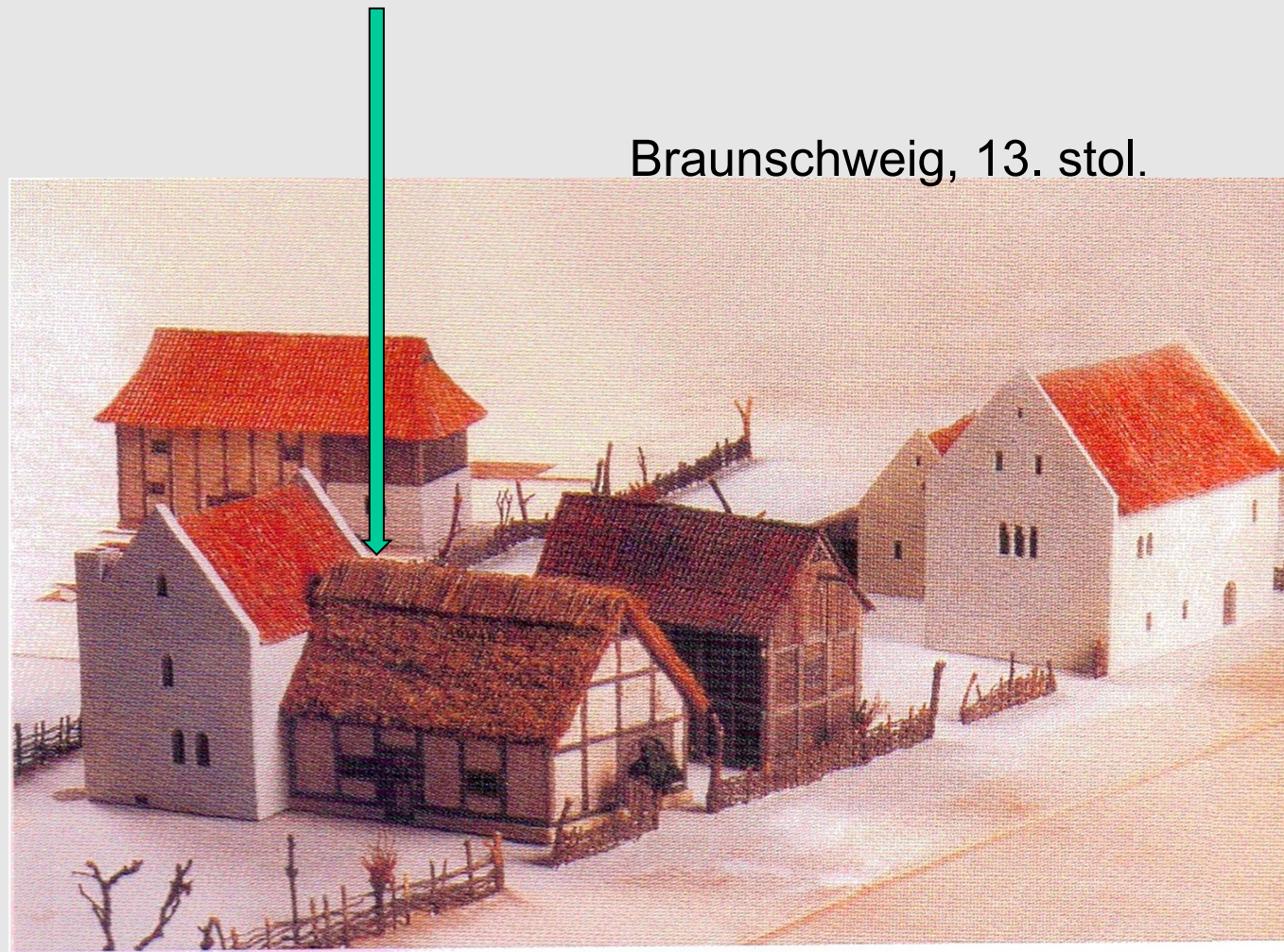
Braunschweig-Echtenstraße 1300 -1500

Městský dům

Vývoj od dřevěného ke zděnému; fenomén sklepa; vícedílné půdorysy; kombinované stavby ze zděných (kemenate) a dřevěných komponent, tzv. dvojité dům (severní Německo); Dielenhaus

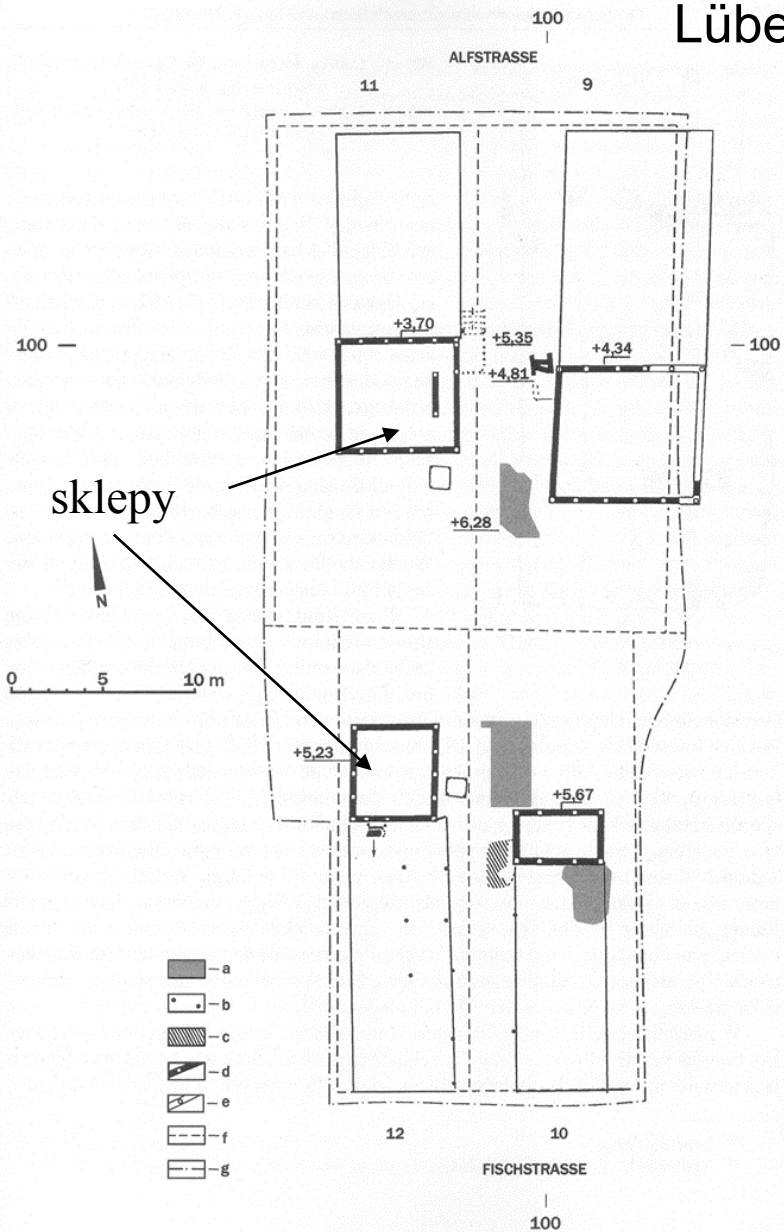
Siena, polovina 14. stol. – kromě domů často s balkony obytné a obranné věže

Braunschweig, 13. stol.

Městský dům

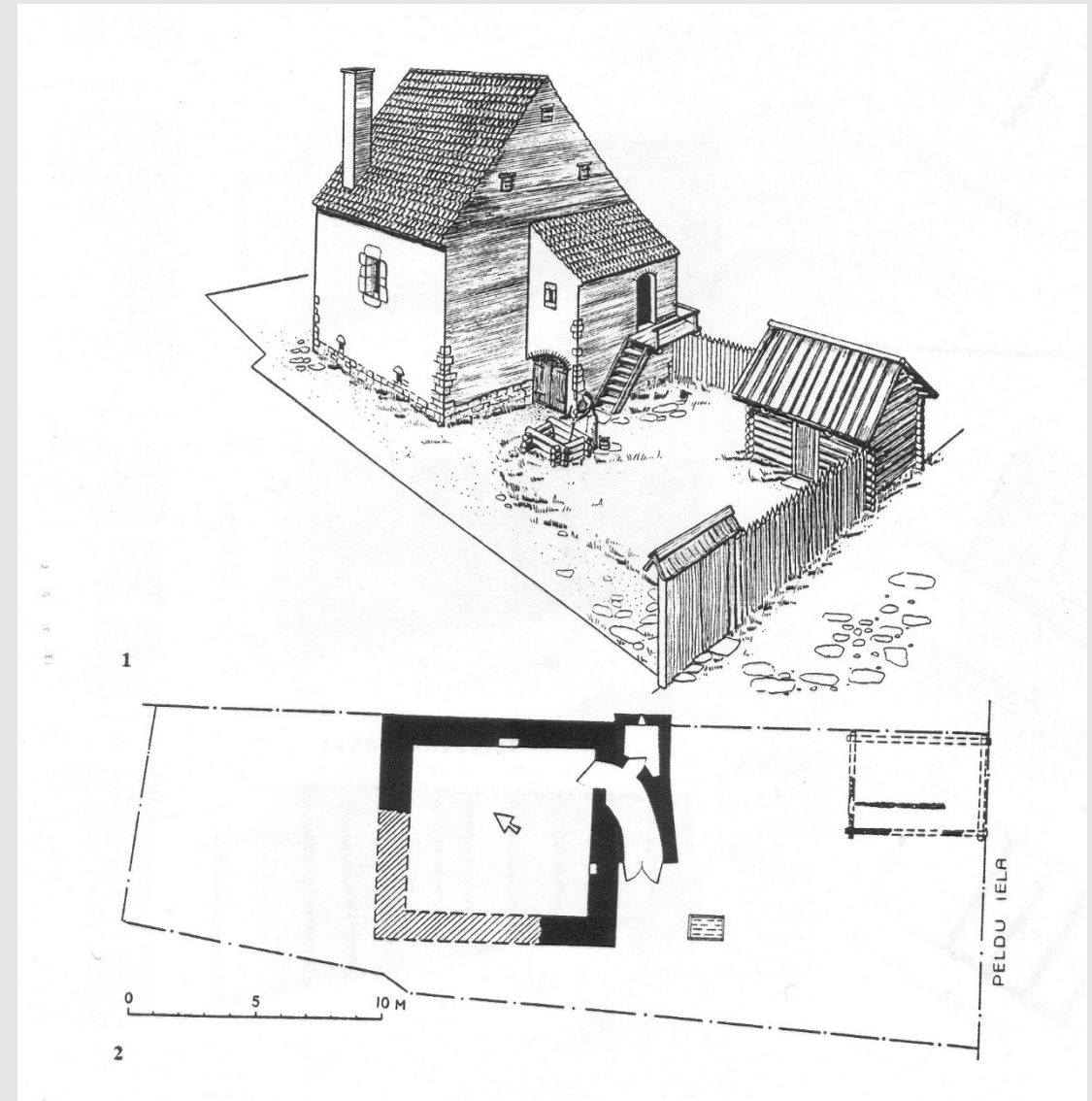
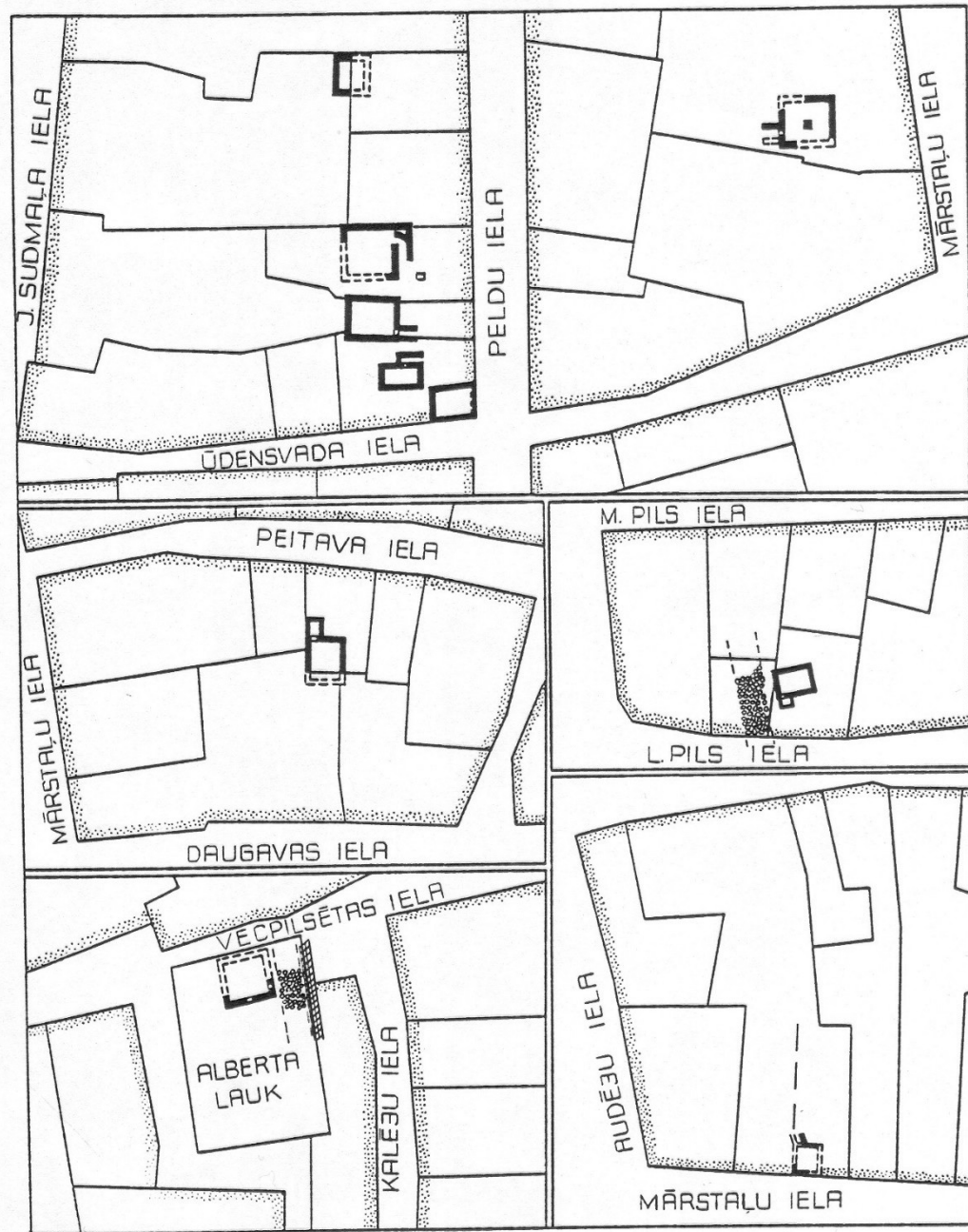
Lübeck- dřevěná fáze města: sloupková konstrukce, podsklepené části dřevěny

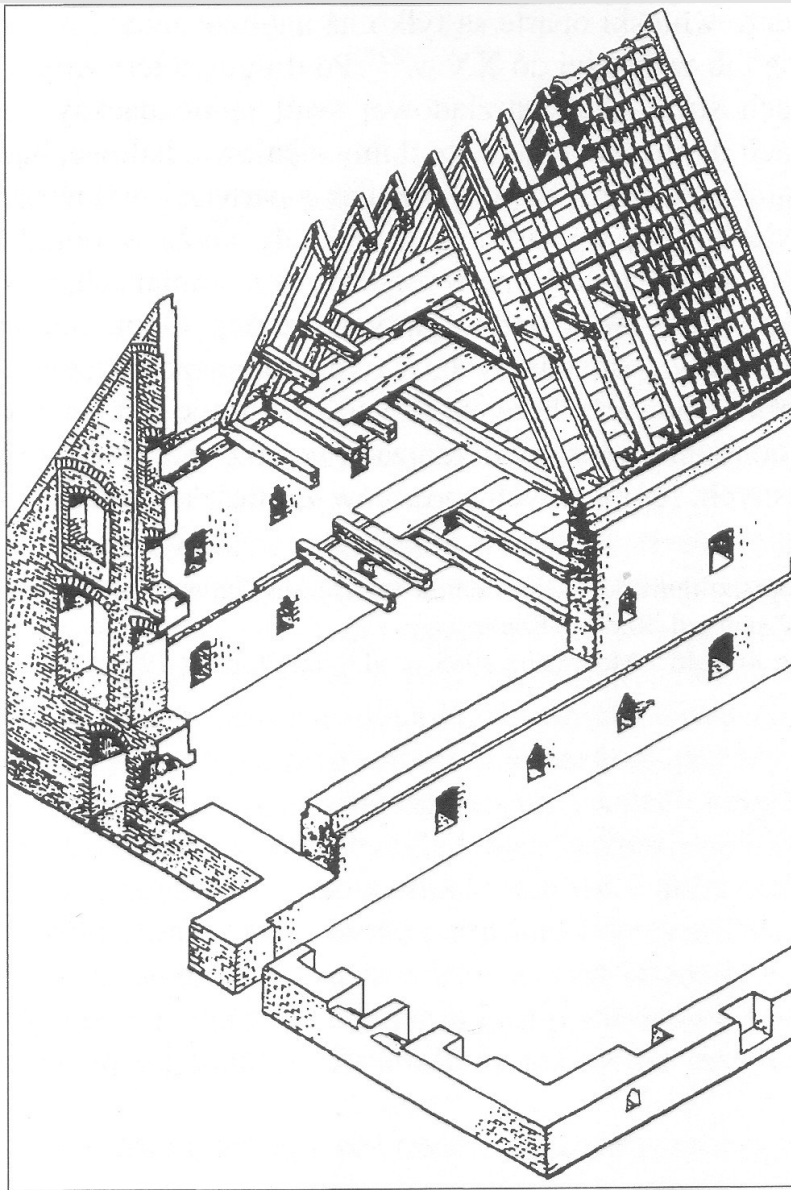
Srubový objekt po 1206

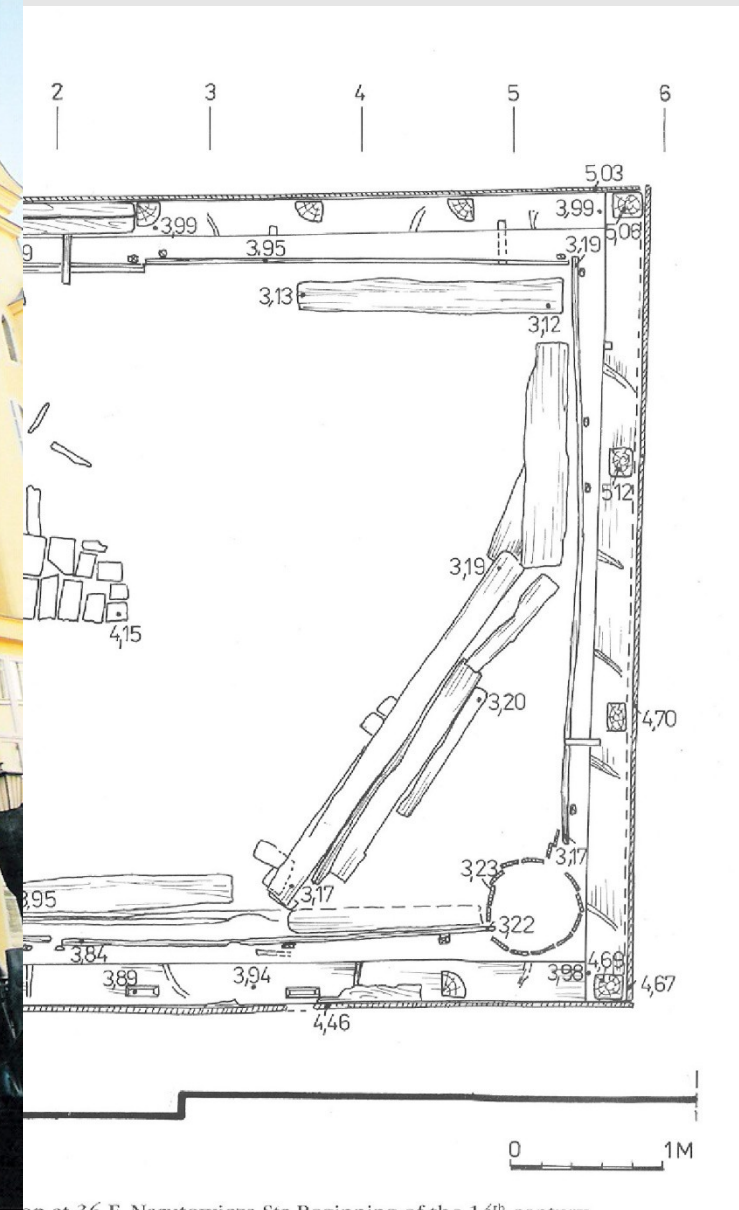
Rīga lokačņi

Dielenhaus

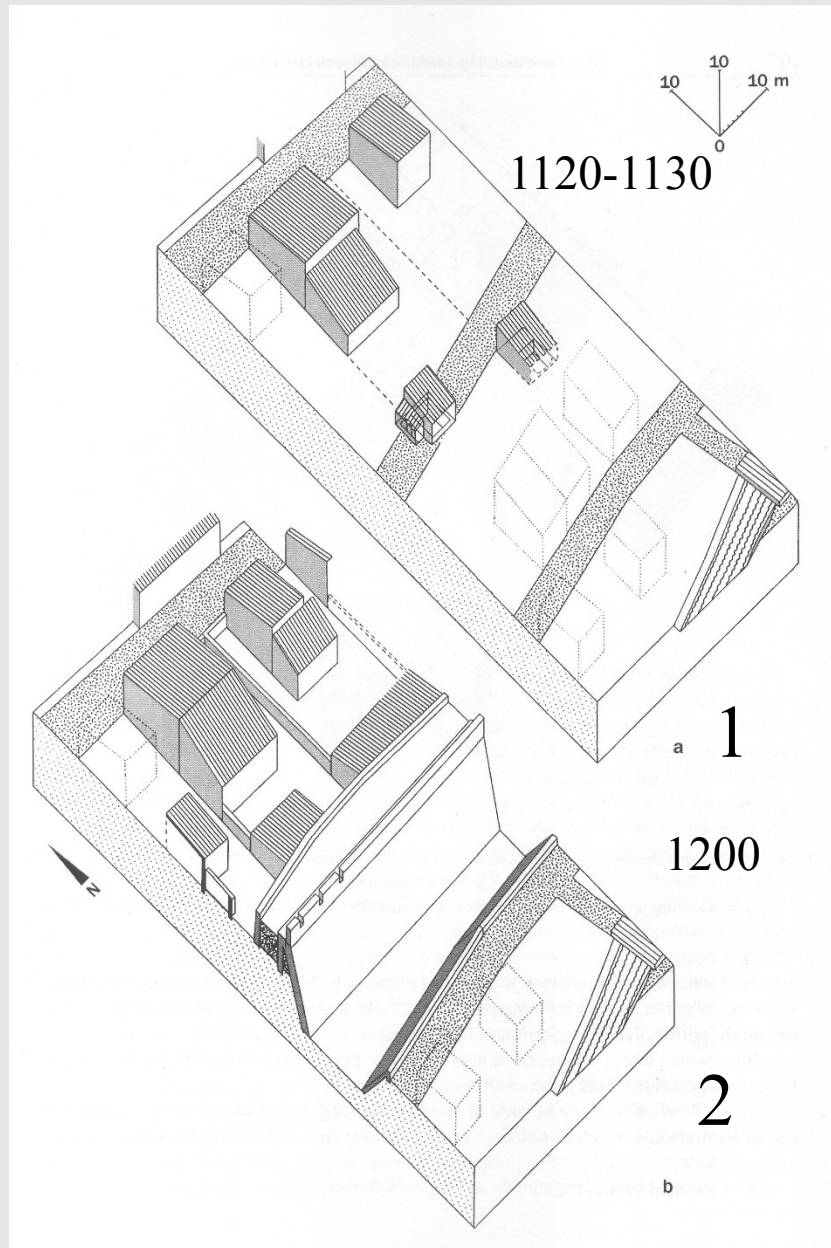

14. stol.

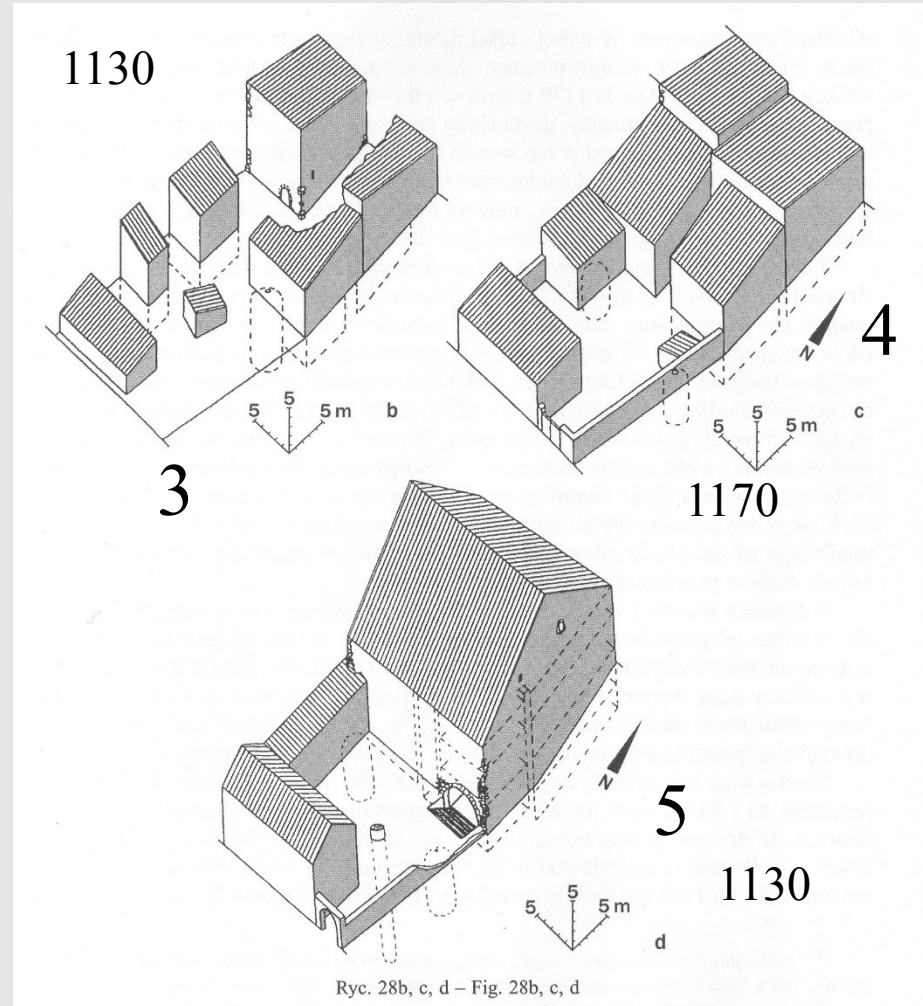
on at 36 E. Narutowicza Str. Beginning of the 14th century

Grünwälderstr.

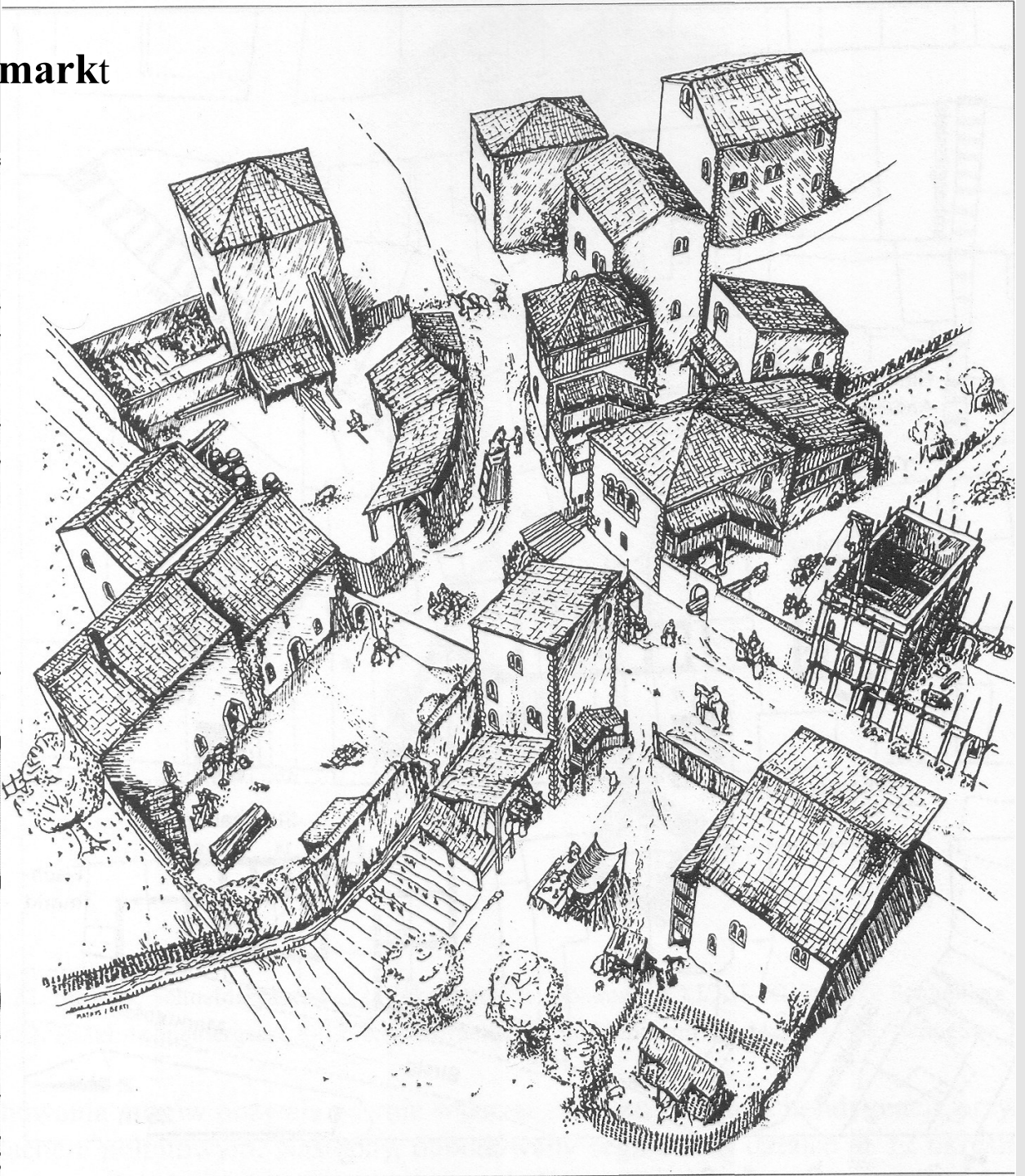
Freiburg i Breisgau.

Salzstrasse 20

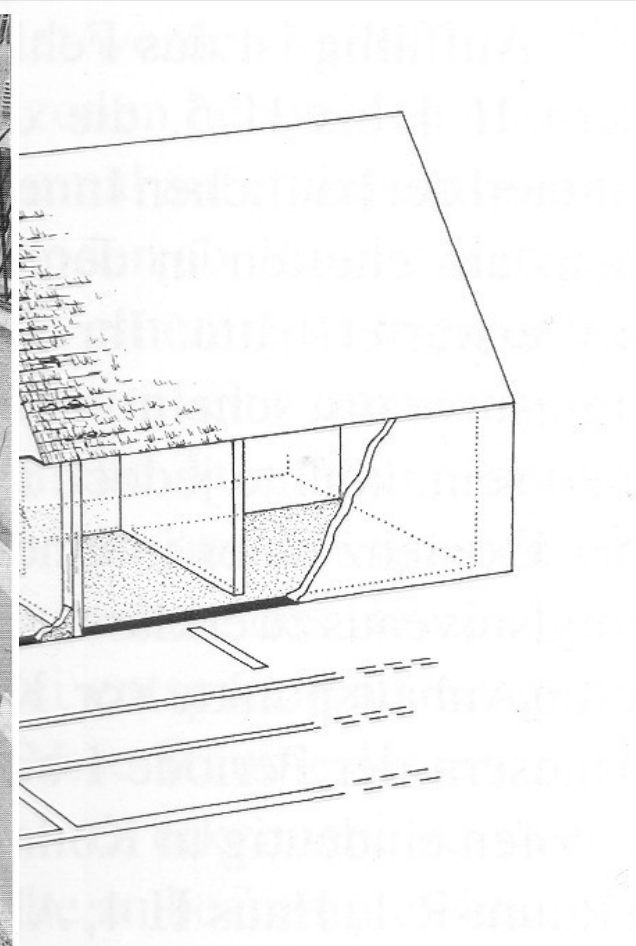
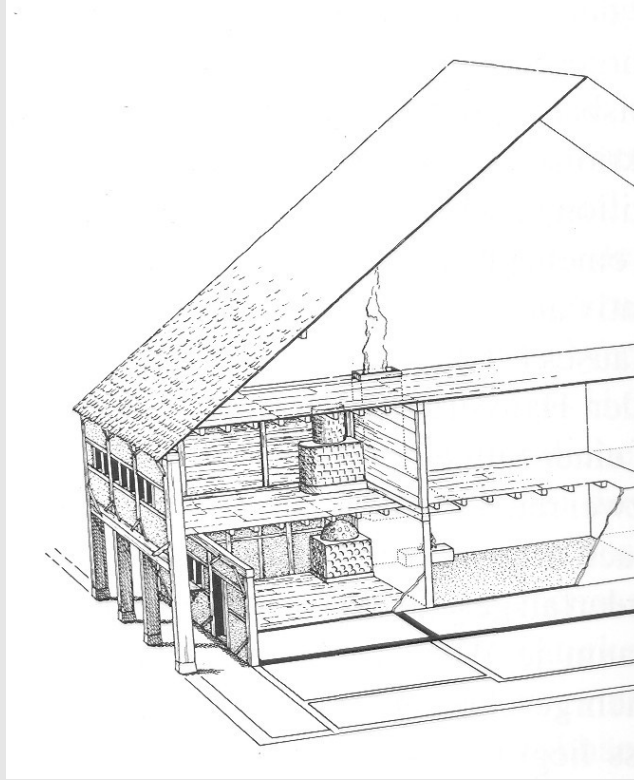
Zürich 1250

Neumarkt

Laufen, závěr 13. stol.

Povrchové vícedílné domy

Buda

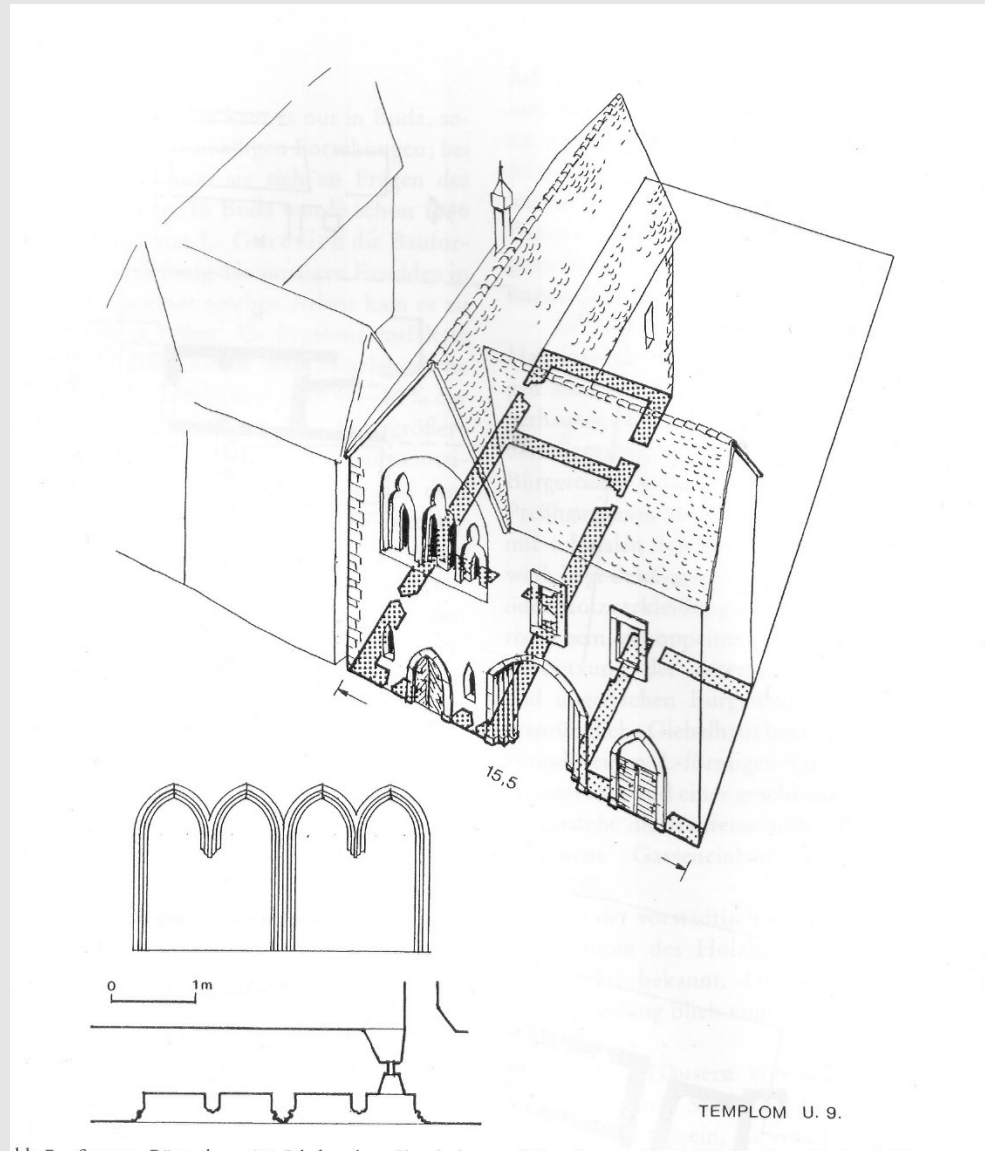
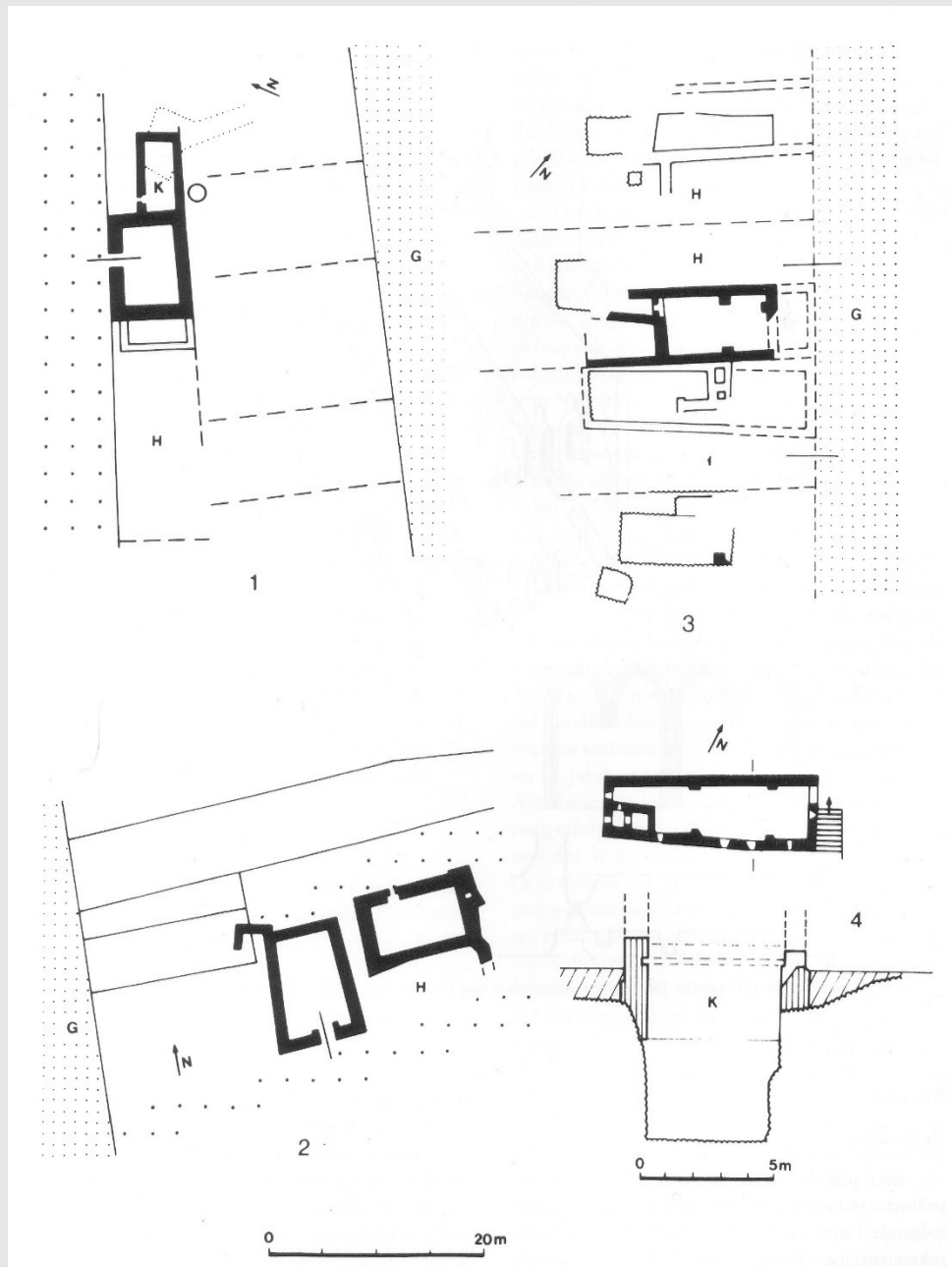
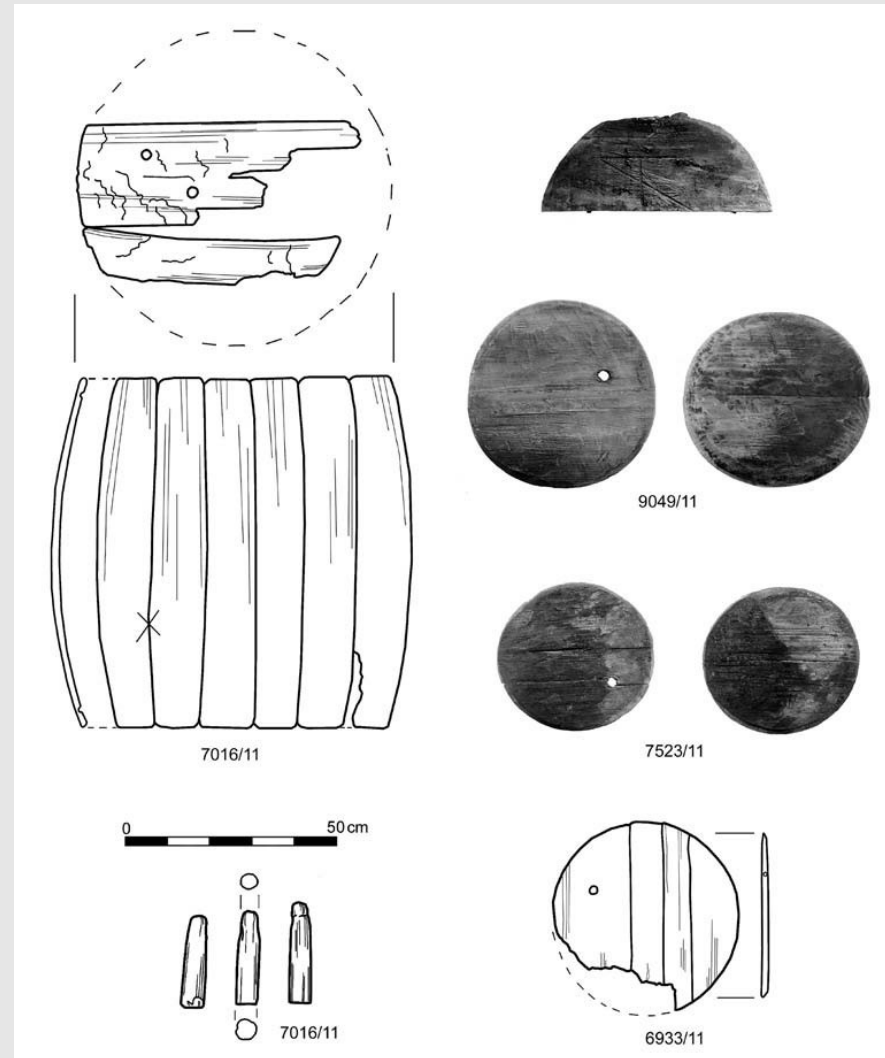
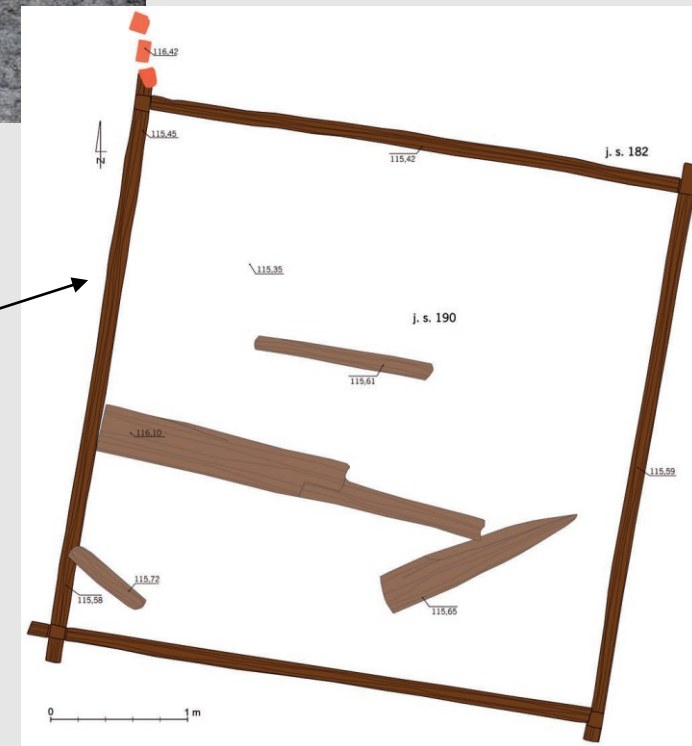
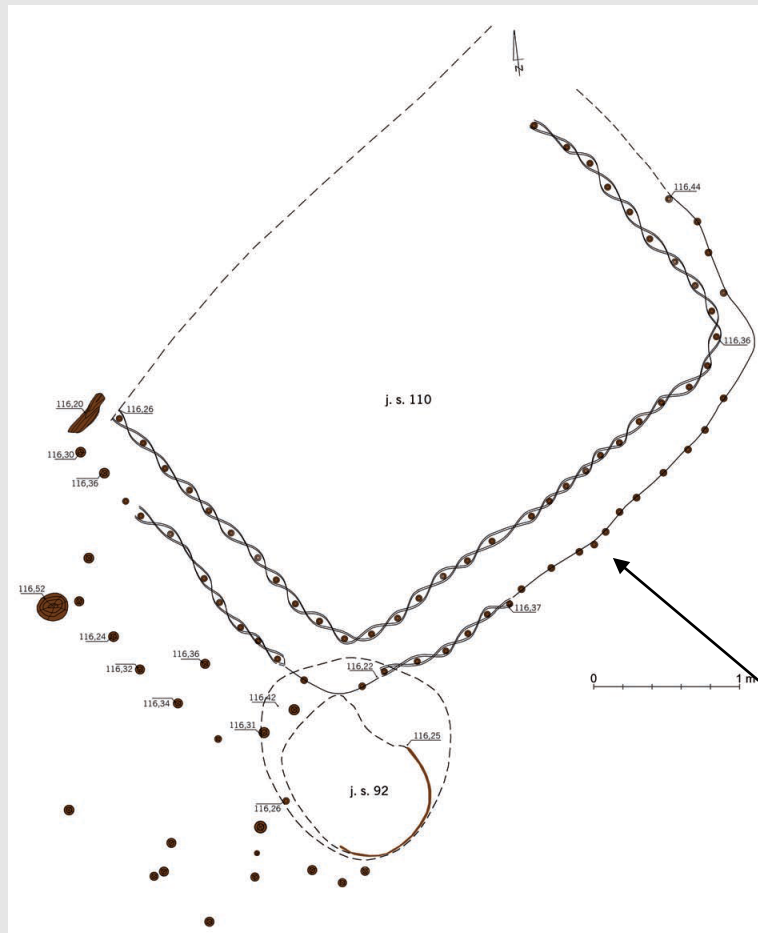

Abb. 7. Szenes, Bünyevény (14. Jhd.). (1) - (4) - a templom építményének alaprajza. (5) - a templom U. 9. metszeti rajza.

Wrocław, Kacerska Górka. Sudy ve sklepě domu,
13. stol.

Wrocław, Nowy Targ, domy košatinové a srubové konstrukce, předlokační fáze 12.
– poč. 13. stol

Wrocław, Pl. Nowy Targ

rys. nr: 36/11

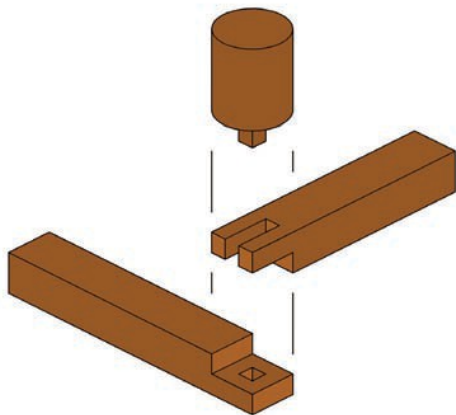
skala: -

J. s. 34, schemat zamka. Szkic poglądowy.

data: 19.04.2011

ar: 73 D

wyk. M. Mackiewicz

Wrocław, Pl. Nowy Targ

rys. nr: 107/11

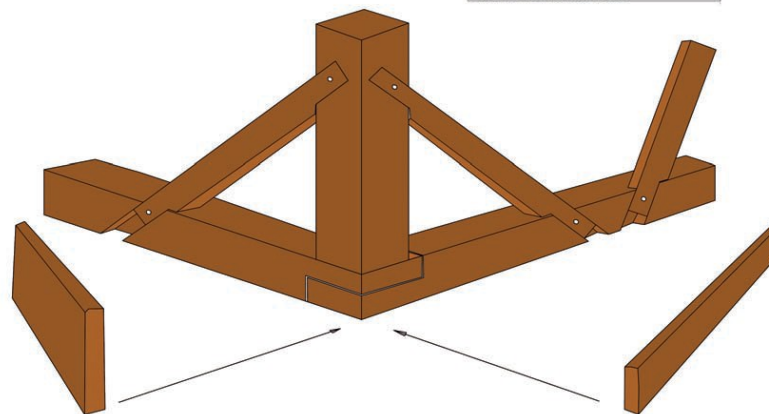
skala: -

J. s. 97. Rekonstrukcja NE naroża budynku.

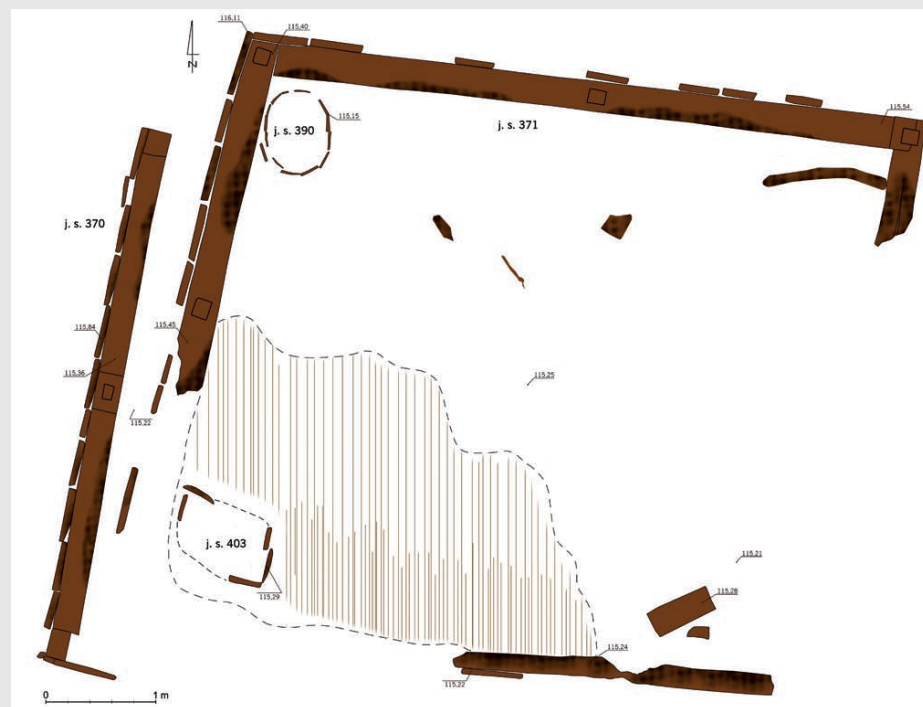
data: 24.06.2011

ar: 83 C

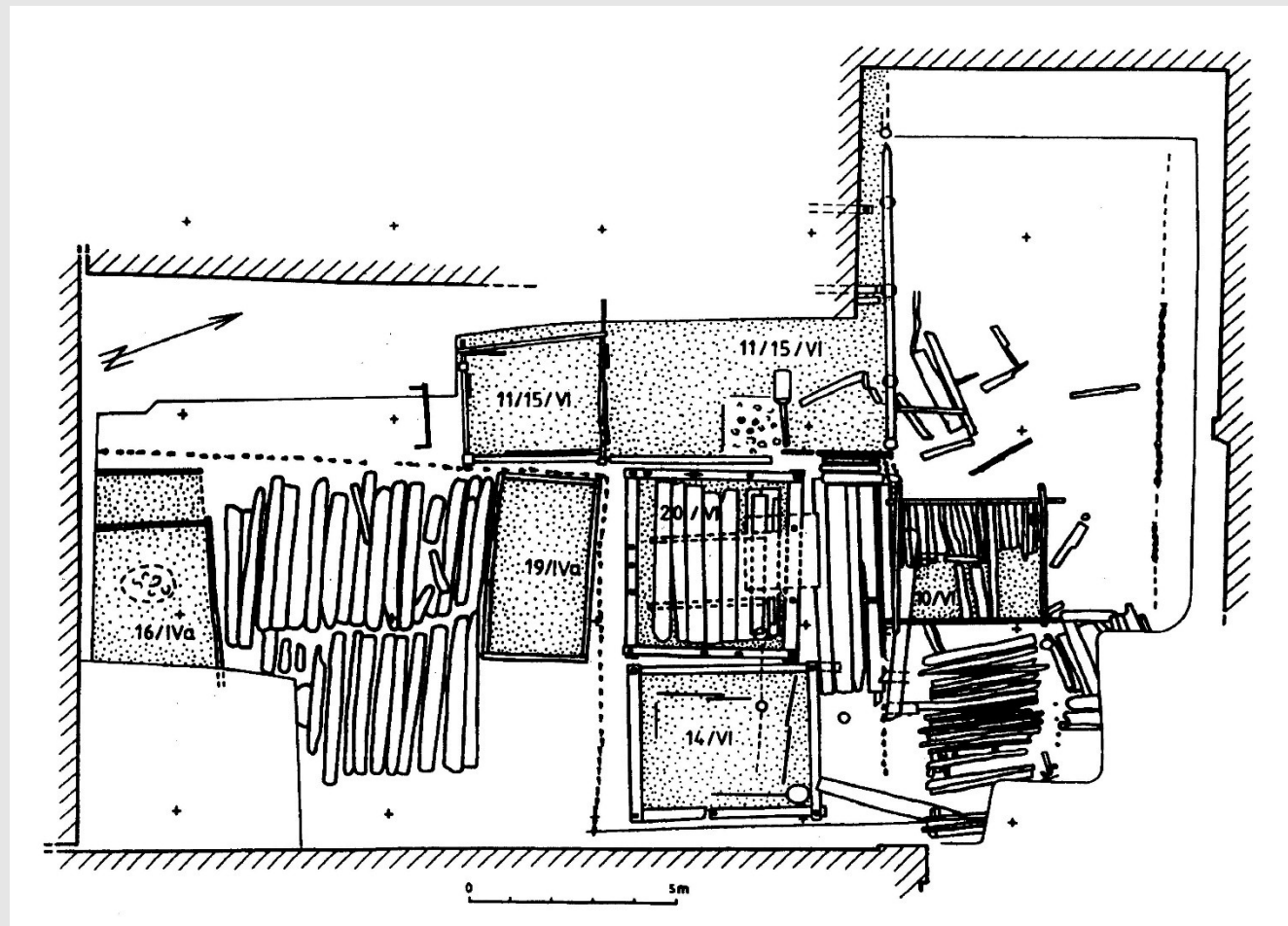
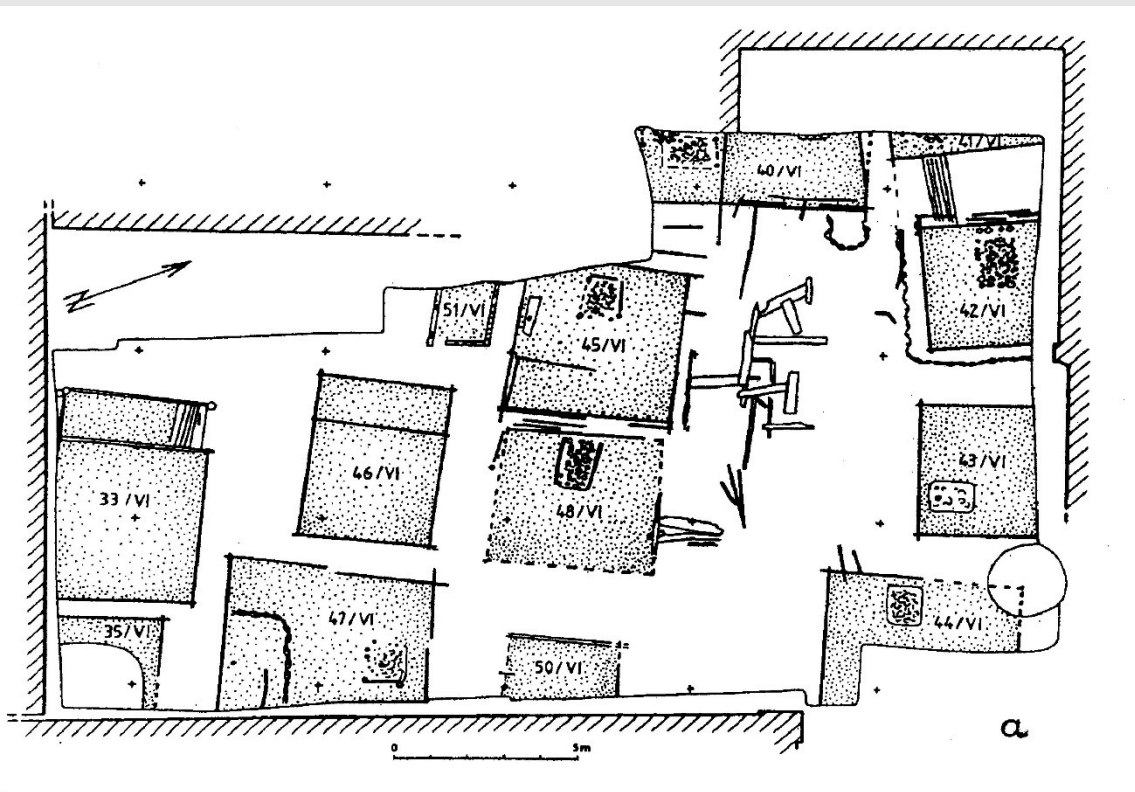
wyk. P. Duma, M. Mackiewicz

Wrocław, Nowy Targ, domy těsně předlokační, 12./13, stol.
sloupkové konstrukce, víc či méně zahloubené= (40-180 cm, běžně 80 cm)

Štětín, Panenská ulice, vlevo kolem 1200, vpravo pol. 13. stol. – nástup domů sloupkové konstrukce namísto sрубů

Krakov, ulice Bracka, parcela s věžovým domem, 13. stol.

Krakov, náměstí v 1.pol. 14. stol.

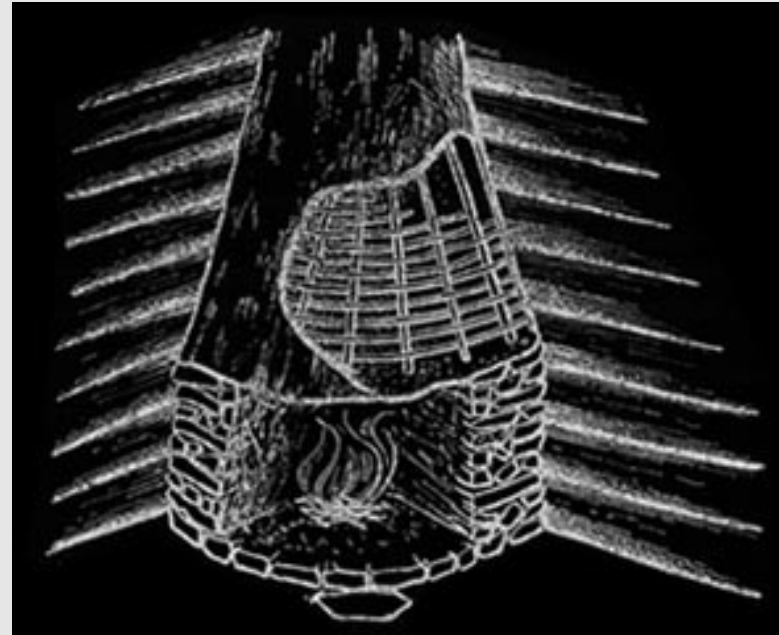

Dymná jizba, světnice

Dymná jizba (Čistá u Litomyše)

Otvor pro odvod kouře

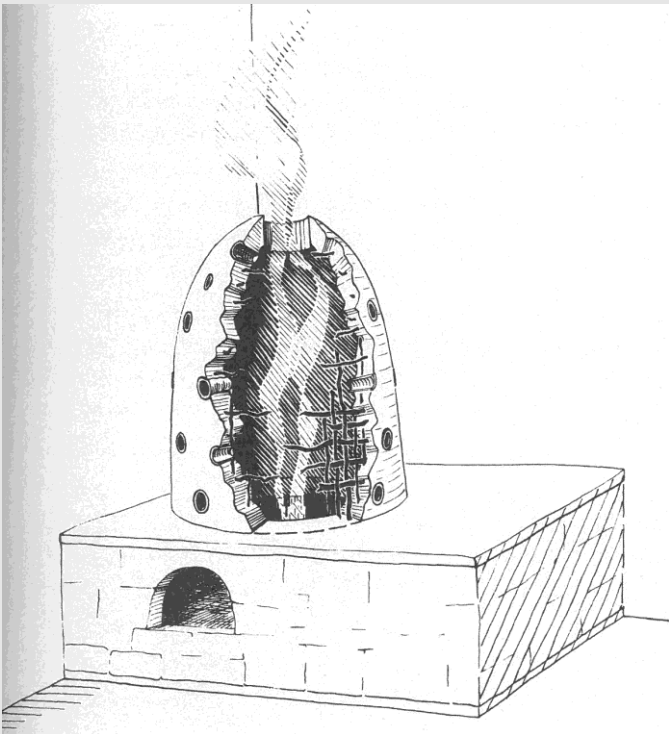
Dymník

Kamna vytápěná ze síně

Vnitřní vybavení domu

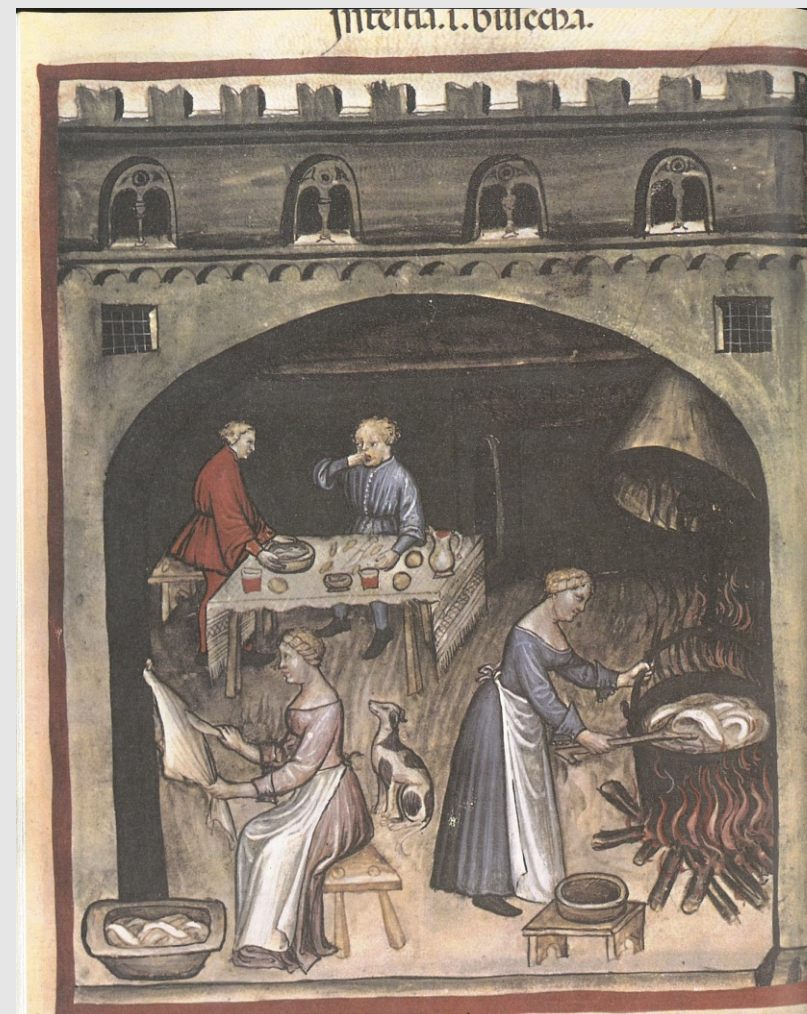
Zürich, kachlová kamna 2.
čtvrtina 13. stol.

Zürich, dům Zum Loch, reprezentační
sál s krbem, poč. 14. stol.

Konstanz - nádobkové kachle z
počátku 14. století

Černá kuchyň- 14. stol.

Infrastruktura středověkého města

- Komunikace, zařízení na odstraňování odpadu včetně povrchových vod a zásobování vodou
- Zpevnění komunikací: štěrk, výdřeva, kamenná dlažba
- Zásobování vodou: studny - na parcelách i ve veřejném prostoru (náměstí); vodovody
- Domovní, výrobní, stavební a fekální odpad: zpočátku odpadní vrstvy a jámy - později specializované objekty na kuchyňský a fekální odpad - jímky, často s konstrukcí ze dřeva, méně z kamene či cihel (spíše novověk). Odstraňování odpadu do řek, vyvážení za město apod.

Konstanz (Kostnice)

Různé fáze vývoje tržiště, příklady složitého zvrstvení veřejného prostranství

Einbeck, komunikační vrstvy

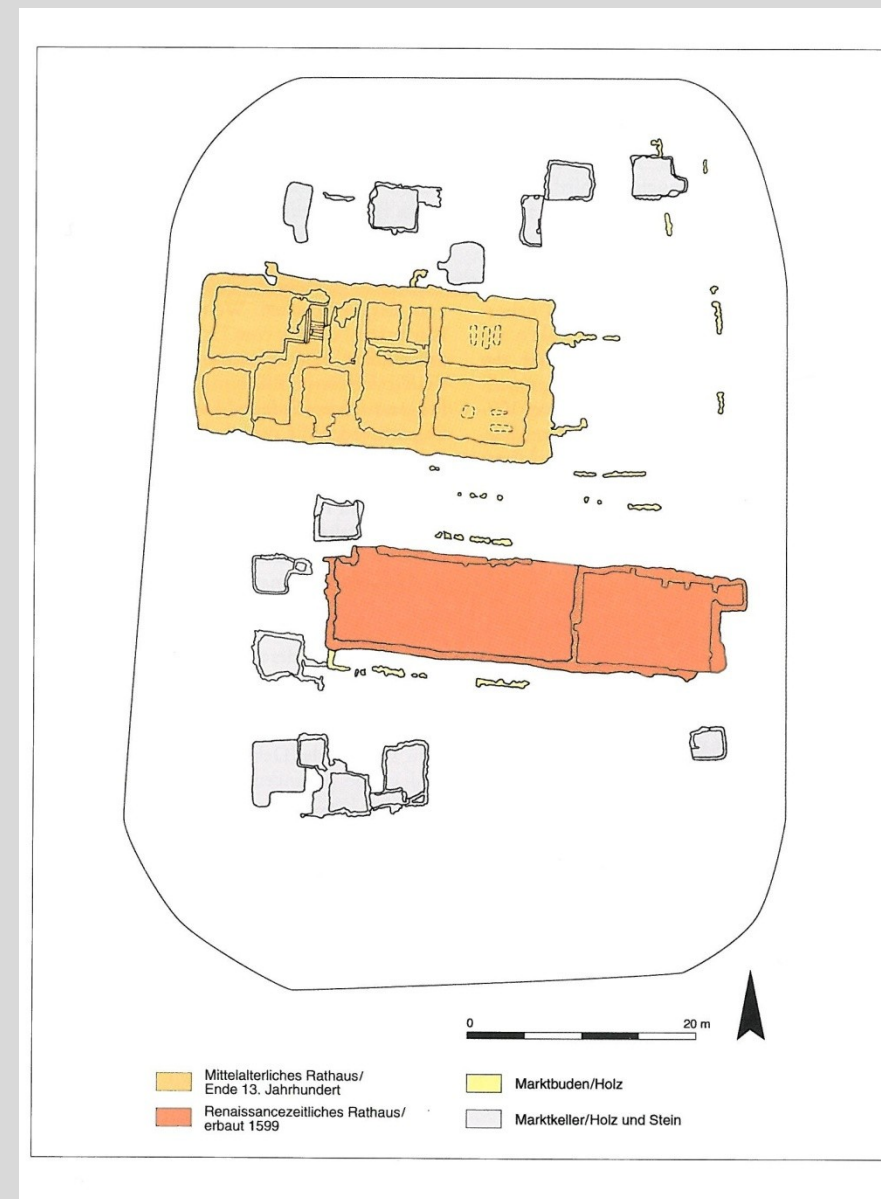
Náměstí – tržní objekty

Demmin - náměstí

Demmin, základy tržních objektů, 13. stol.

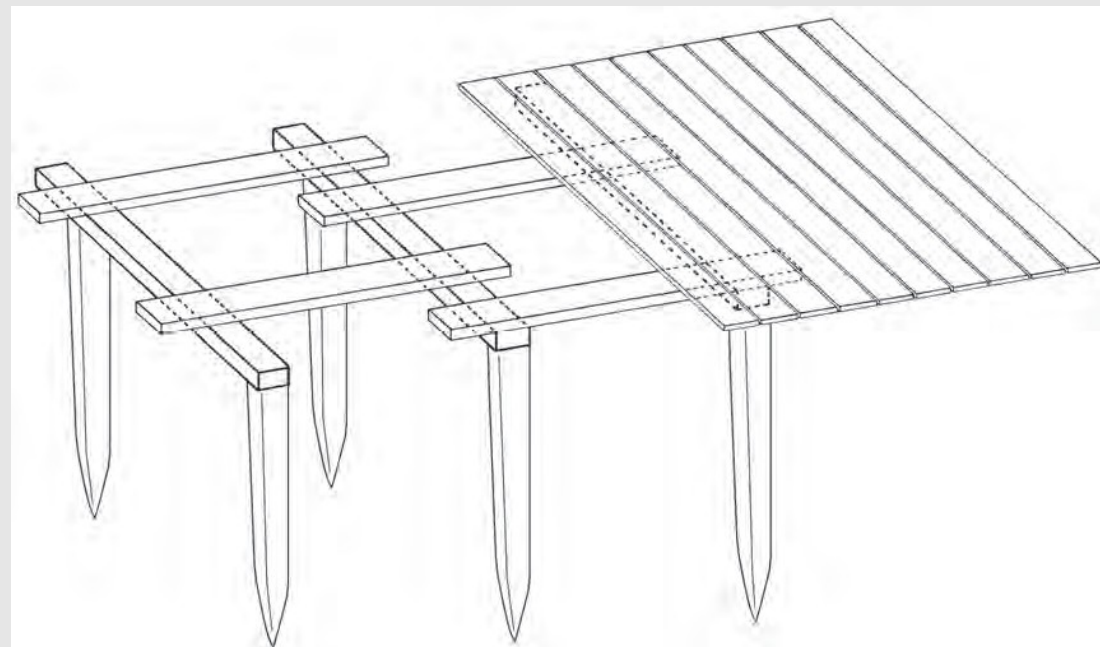
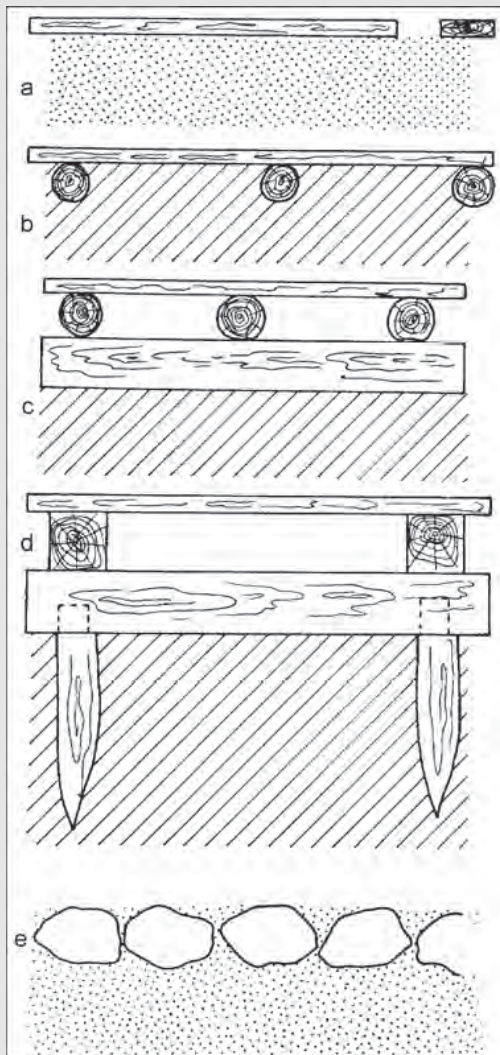

Strasbourg, náměstí

Wroclaw, dřevěné konstrukce komunikací, 13. stol.

Brémy - košťata

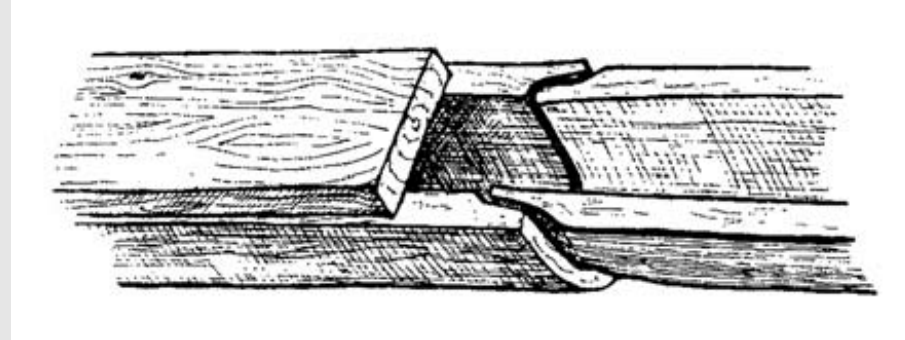

Kamenné dláždění, 14. stol.

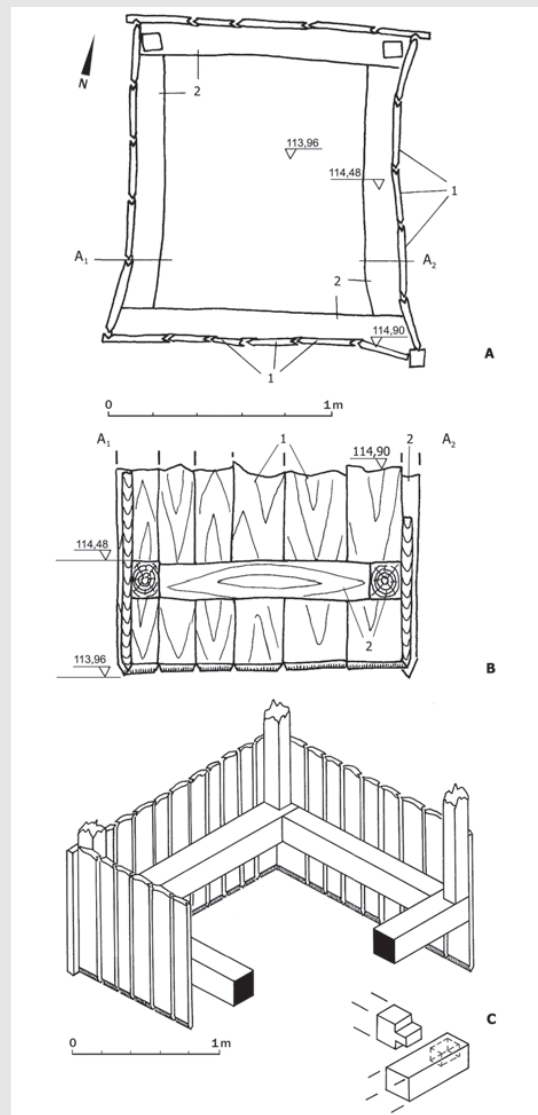

Wrocław, Nowy targ, veřejné studny s vodovody, 1. pol. 14. stol.

JV část města, keramický vodovod – 2. pol. 14. stol.

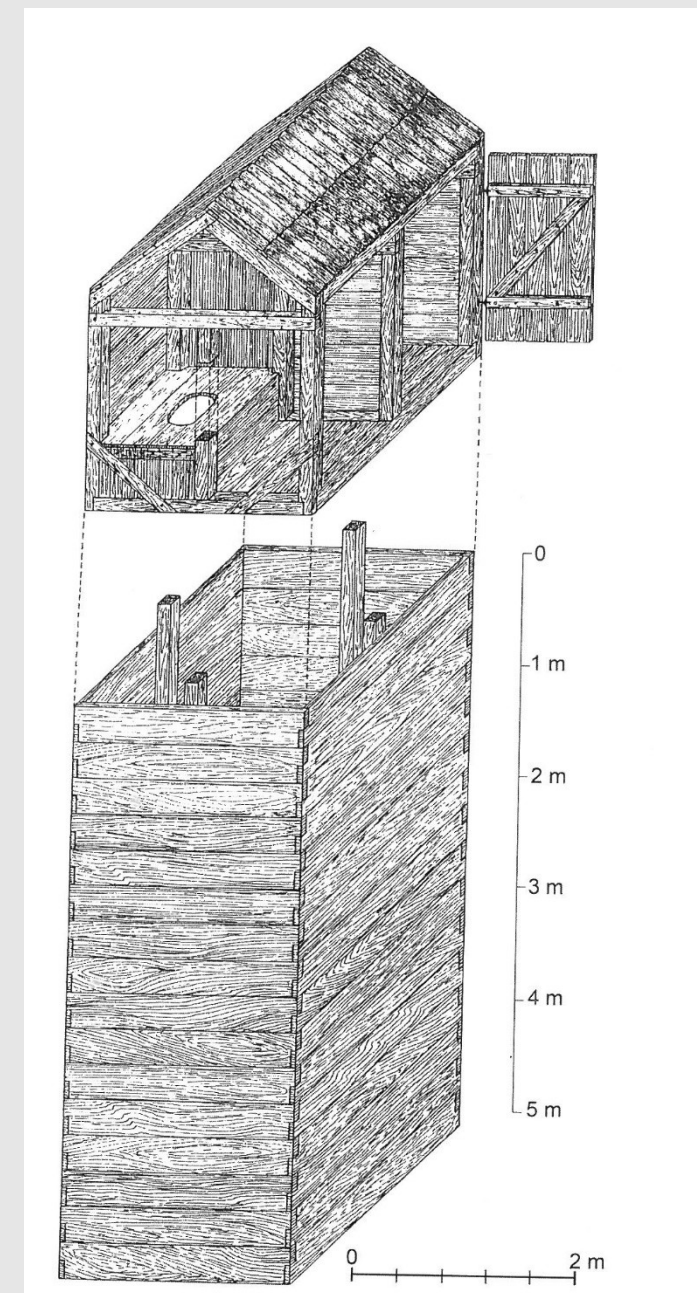

Fekální a odpadní jímky na domovních parcelách

Wrocław

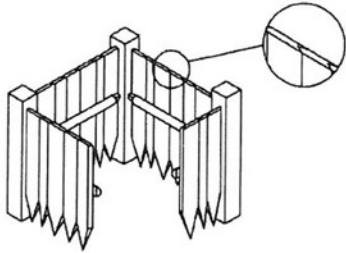
Krakov

Typy konstrukcí jímek v Gdańsku ve 14. – 16. století

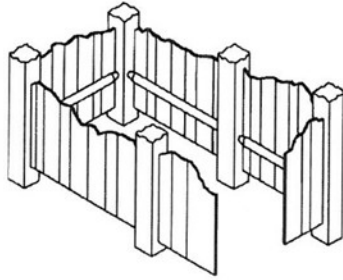
Typ I

Konstrukce sloupová z rozpory i šcianami z pionowych desek łączonych na pióro i wpust
Liczba latryn: 1
4 ćw. XIII–XIV w.

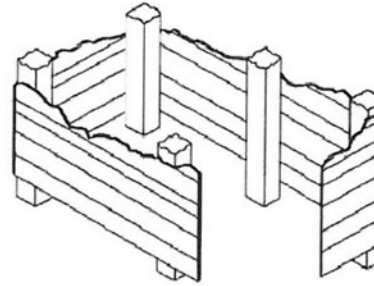
Typ II

Konstrukce sloupowa z rozpory i šcianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 2 + 2
XIV–XV w.

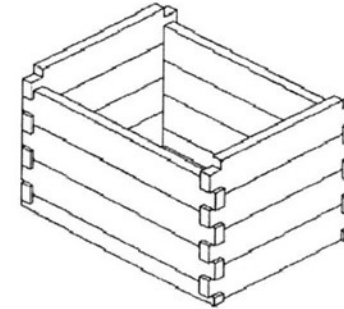
Typ VII

Konstrukce sloupowa bez rozpór ze šcianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 9
XVI–XVIII w.

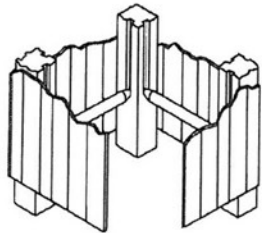
Typ VIII

Konstrukce z poziomych desek łączonych w narożach zamkiem dwustronnym na nakładkę prostą
Liczba latryn: 2
XVII–XVIII w.

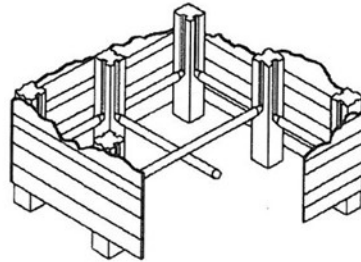
Typ III

Konstrukce sloupowa z rozporyi wpuszczanymi w pazy w palach i šcianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 1
XIV w.

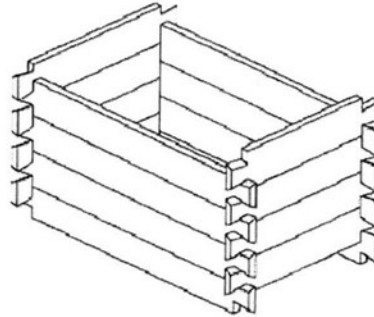
Typ IV

Konstrukce sloupowa z rozporyi wpuszczanymi w pazy w palach i šcianami z poziomych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 1
XIV–XV w. (?)

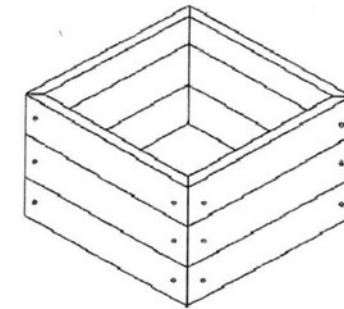
Typ IX

Konstrukce z poziomych desek łączonych zamkiem węgłowym w dwustronny jaskółczy ogon, odsadzony
Liczba latryn: 2
XVIII w.

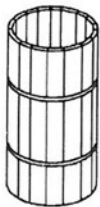
Typ X

Konstrukce z poziomych desek łączonych w narożach na ucos z kąkiem
Liczba latryn: 1
XVIII–XIX w.

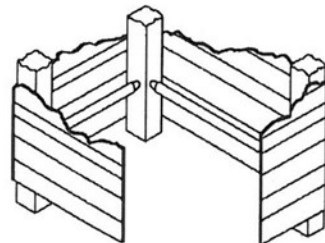
Typ V

Beczka z klepek łączonych stykowo i spiętych obręczami
Liczba latryn: 3
XVI w.

Typ VI

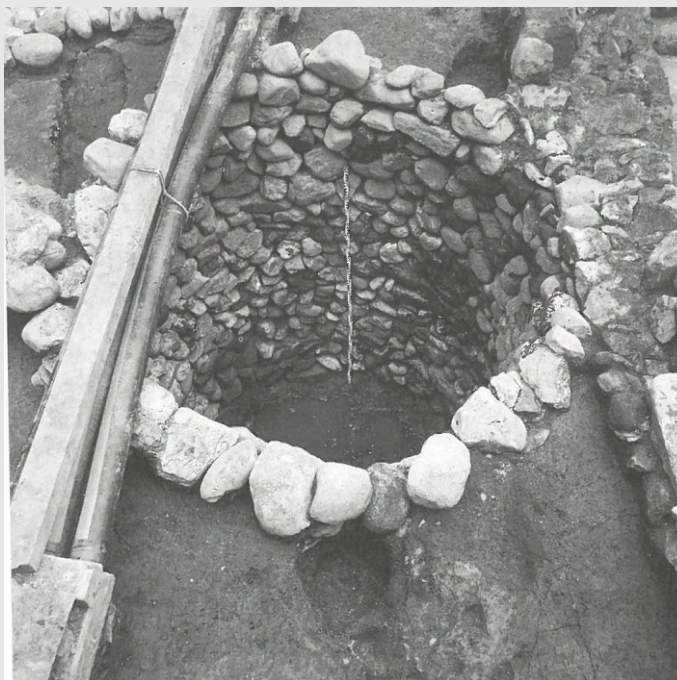
Konstrukce sloupowa z rozporyi i šcianami z poziomych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 5 + 2
XV–XVII w.

Einbeck, wyzděná jímka, 13./14. stol.

Nádoby v jímce - Most

Zürich, studna

Einbeck - sudy použité druhotně jako výztuž jímky, 2.pol. 15. stol.

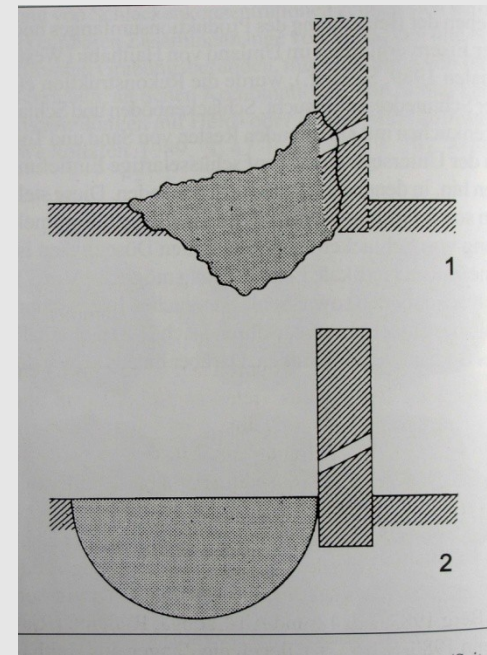

Záchodová
prkénka – Zürich,
Konstanz

Kovářny

Kovářna na zvýšeném
podstavci, svatohavelský
žaltář, 9. stol.

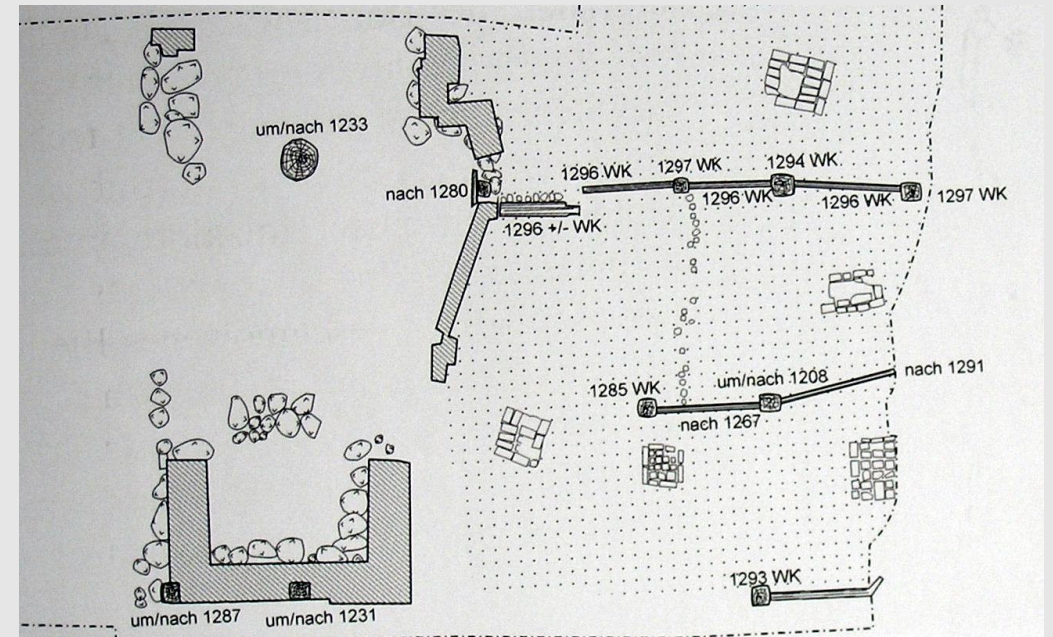
Základ vyvýšené výhně, Stralsund

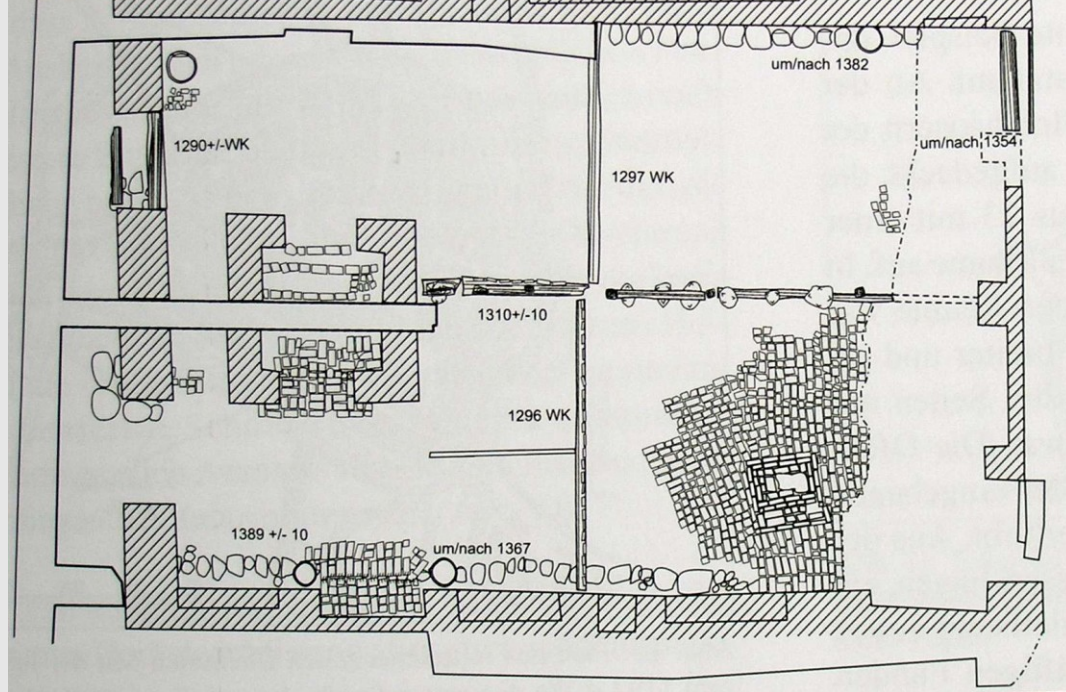
Princip
zapuštěné
výhně

7 Stralsund, Wasserstraße 52-53. Rest des Unterbaues einer Schmiedeesse, Ende 13. Jh.

Stralsund, pekárna

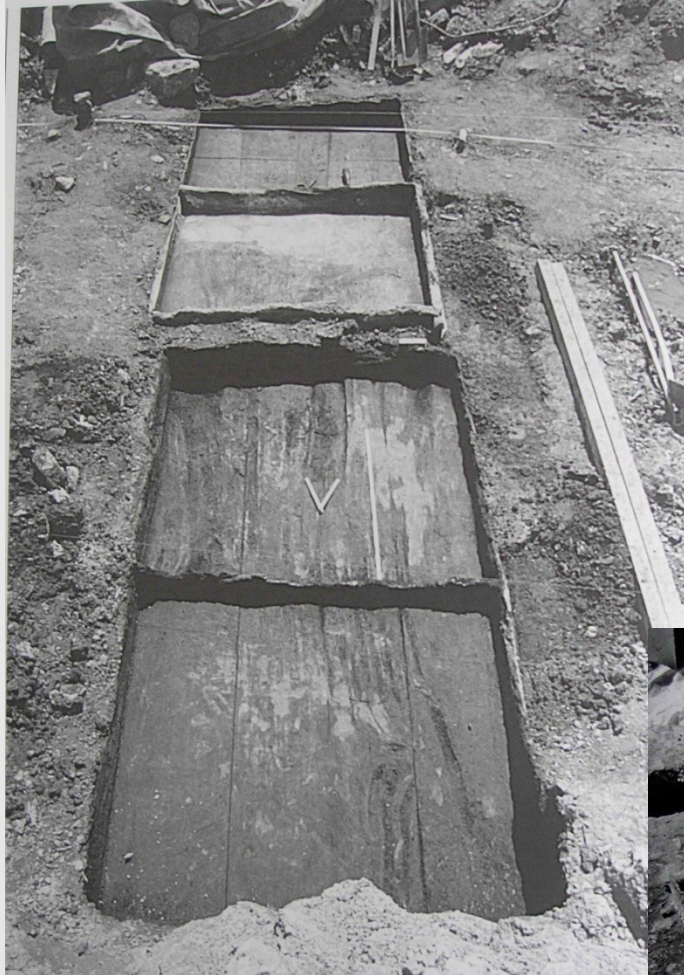
Modřice, č.p.93.
Pekařská pec z počátku 15. Století.

Starší typ pece zahloubené do terénu

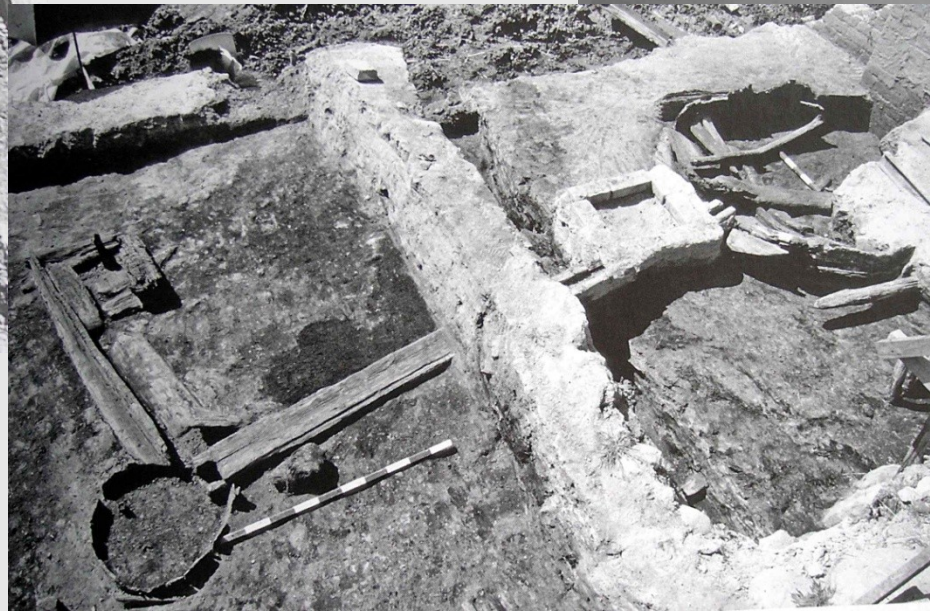
Pekárna, 15. stol.
Pec je na soklu.

Koželužské boxy-Göttingen

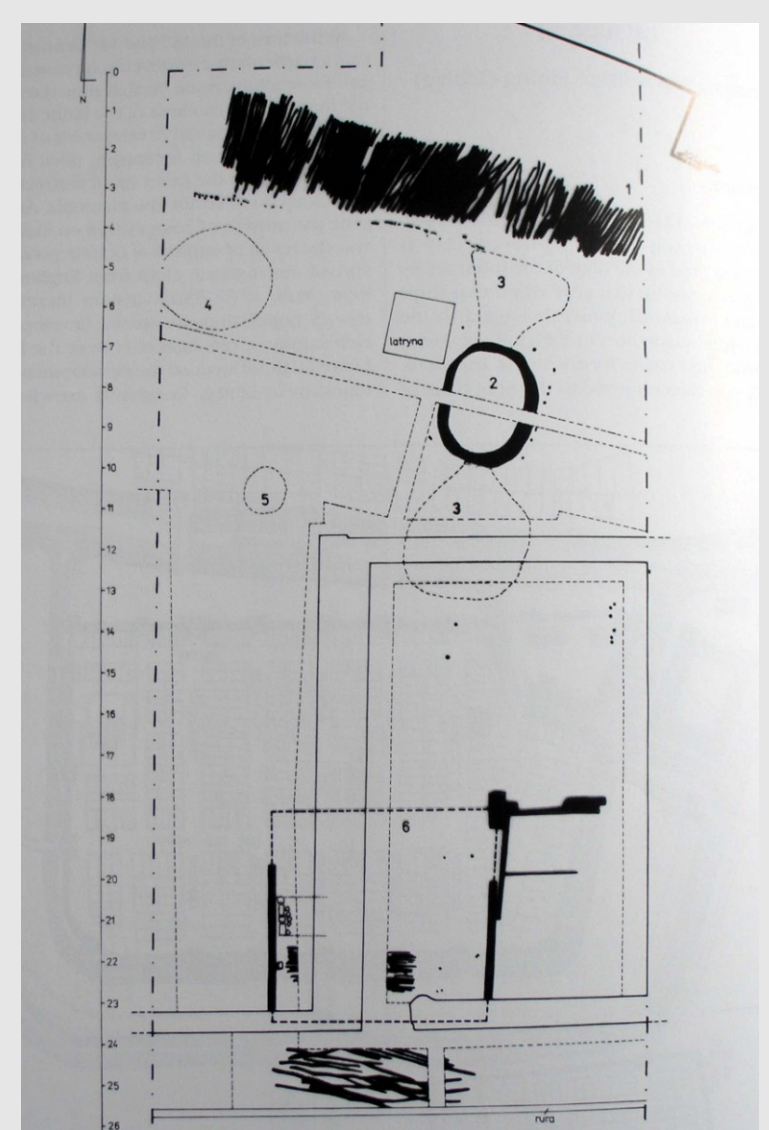
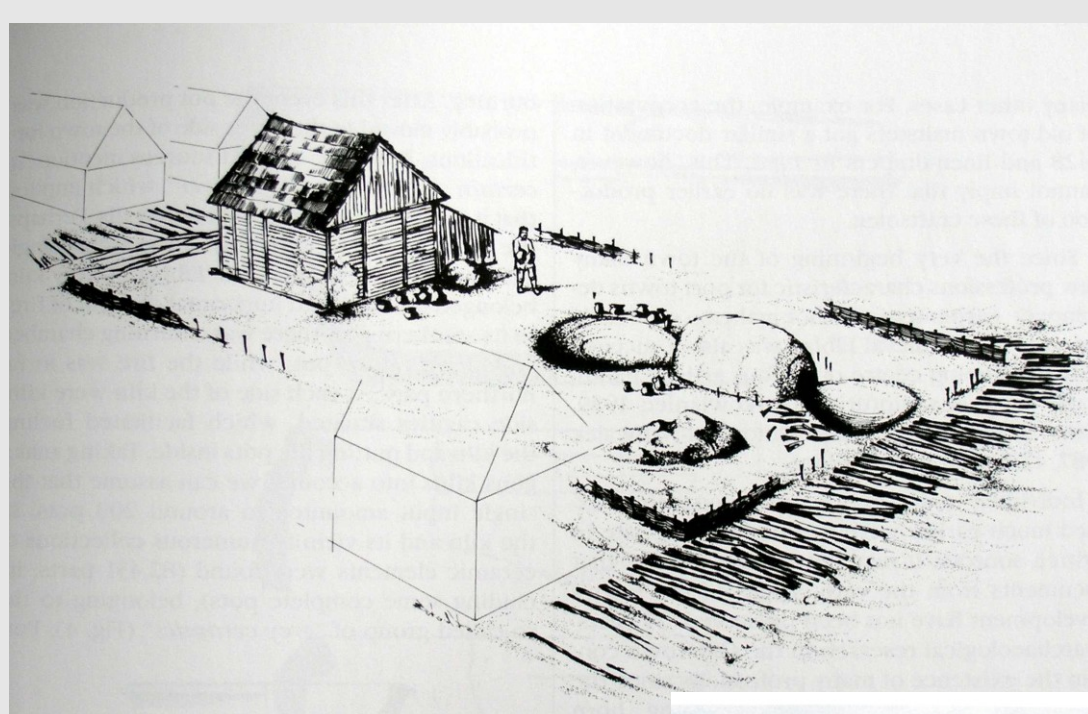

Koželužna- Konstanz

Stralsund, koželužna

Elblag. Dům a
pracoviště hrnčíře,
13. stol.

Einbeck, hrnčířské pece
13. stol.

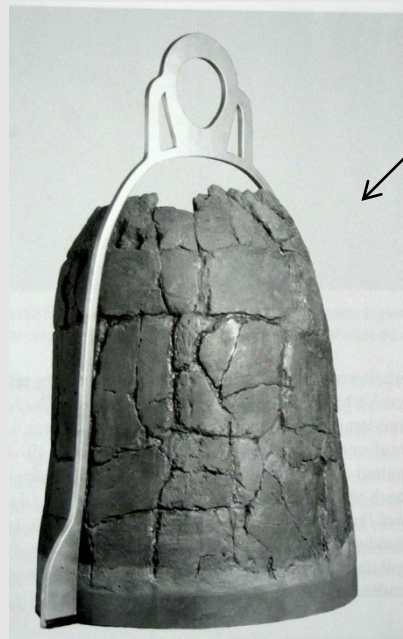
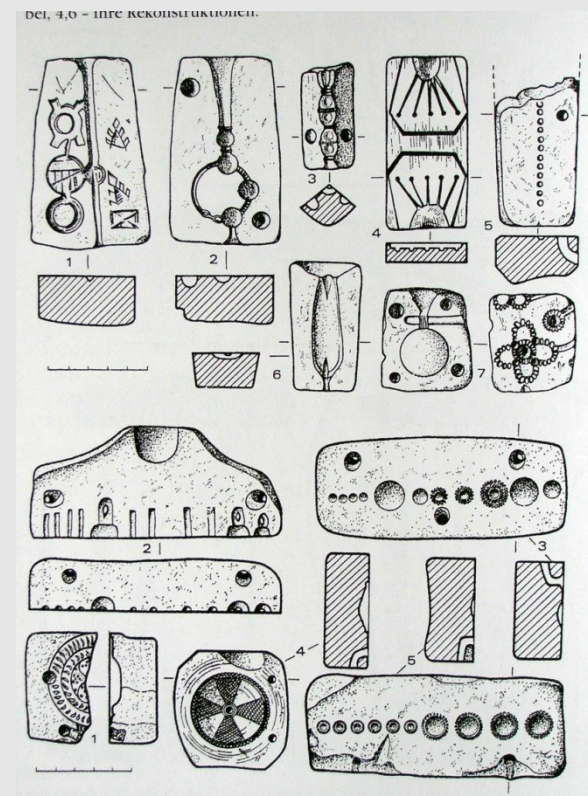

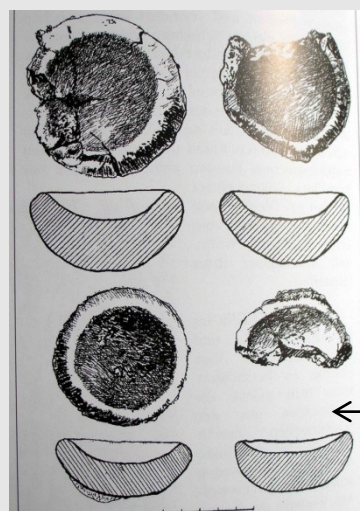
Slevačská pec

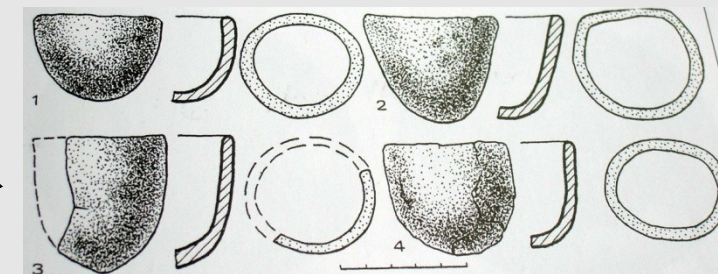
Soest- zvonařská dílna

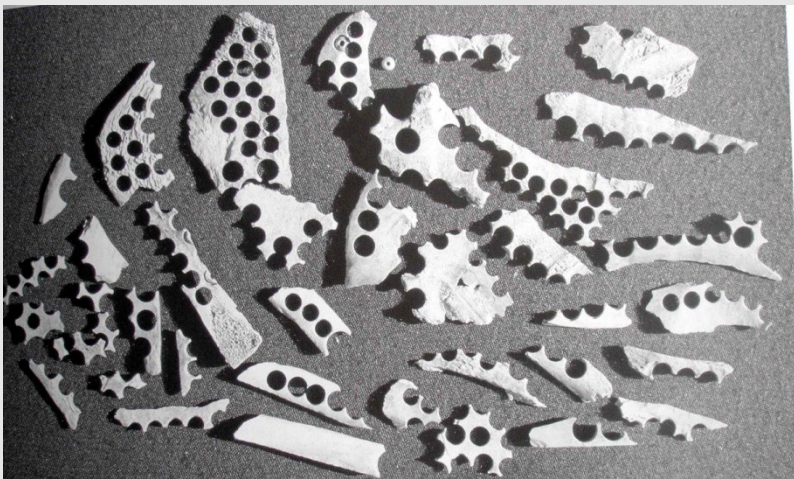

Soest, zvonařská forma

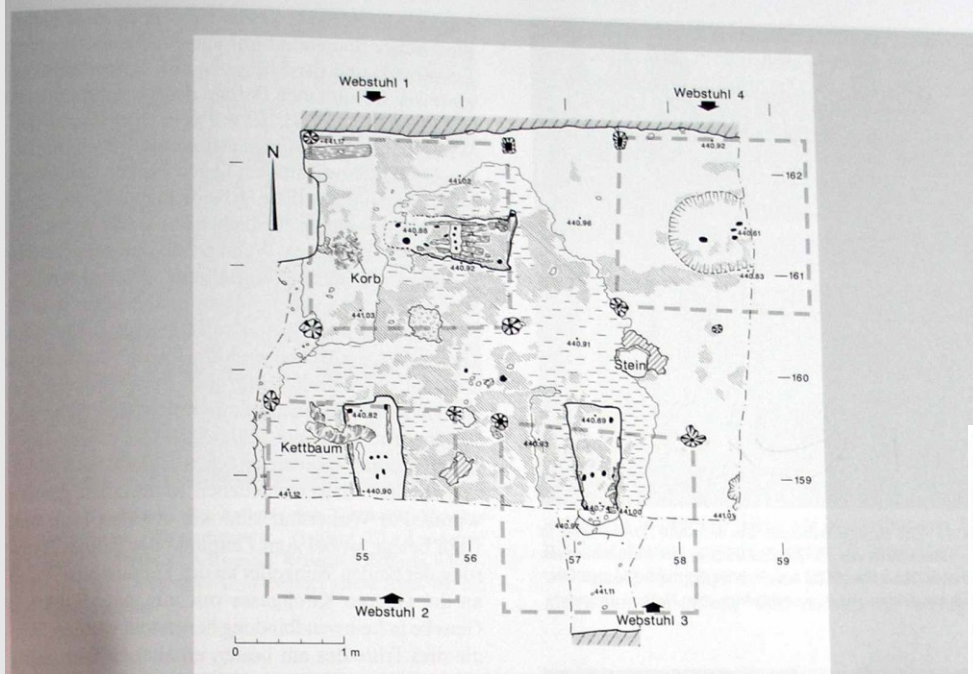

Riga- kadruby a tyglíky, misky se sklovinou

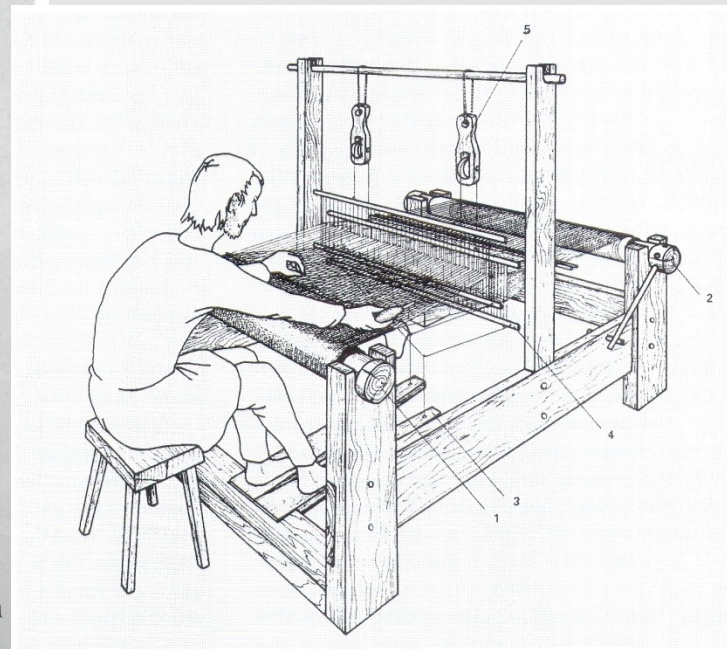
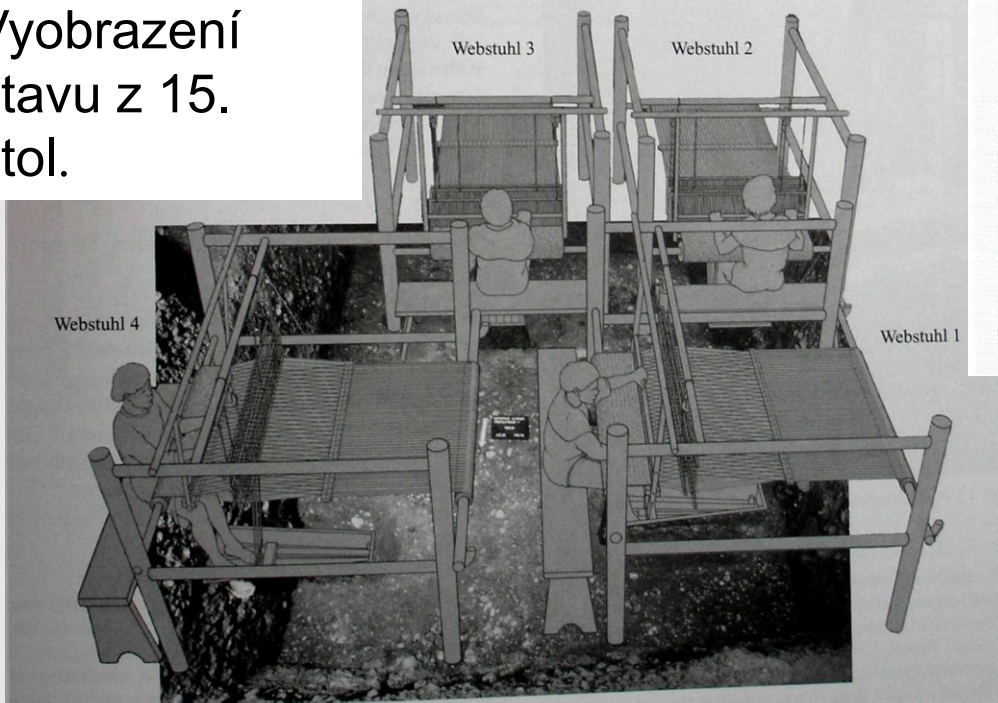
Konstanz - odpad z výroby růženců

Winterthur, textilní díla s vodorovným stavem, 14. stol.

Vyobrazení stavu z 15. stol.

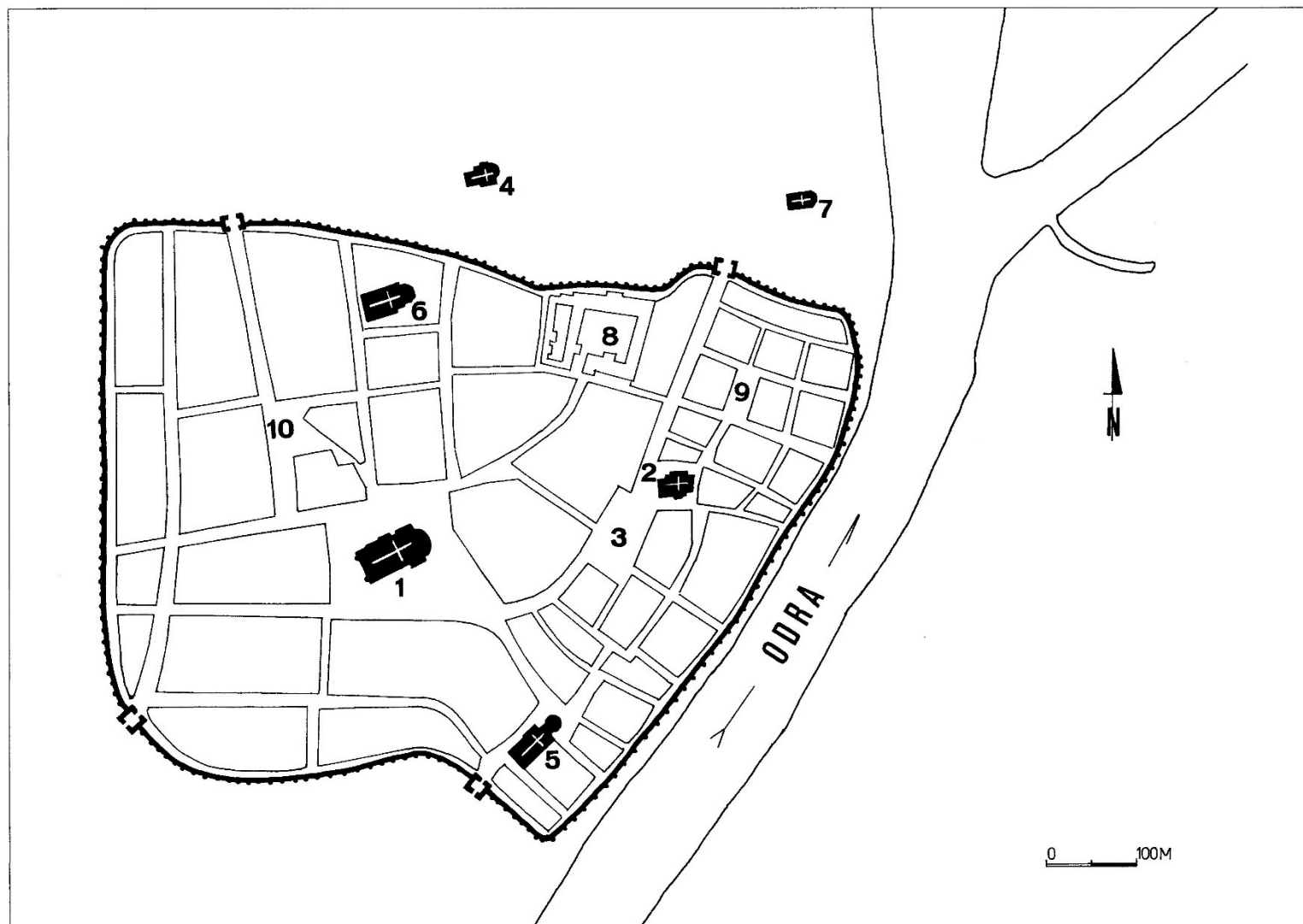

Město a církev

- Vznik farní sítě, případě převzetí staršího farního kostela, který mohl stát mimo areál lokovaného města. Formování farních hranic na národnostním, brzy však dominantně na územním principu
- Výstavba nových kostelů – často i na předměstí, měšťanské fundace. Farní kostely obklopují hřbitovy - plné prosazení principu „ad sanctos“
- Městské špitály
- Zakládání mendikantských klášterů, výjimečně již před lokací (Wrocław), františkáni (minorité) a dominikáni, již od 20. let 13. století. Obvyklá je okrajová poloha v rámci půdorysu.
- Archeologický výzkum církevních staveb: otázka staršího osídlení; stavební vývoj; případná výrobní či jiná zařízení; hmotná kultura

Štětín

- 1- sv. Jakub
- 2 - sv. Mikuláš
- 4 – sv. Petr
- 5 – františkáni
- 6 - narození P. Marie
- 7 – cisterciačky
- 8 – hrad
- 3, 9, 10 - náměstí

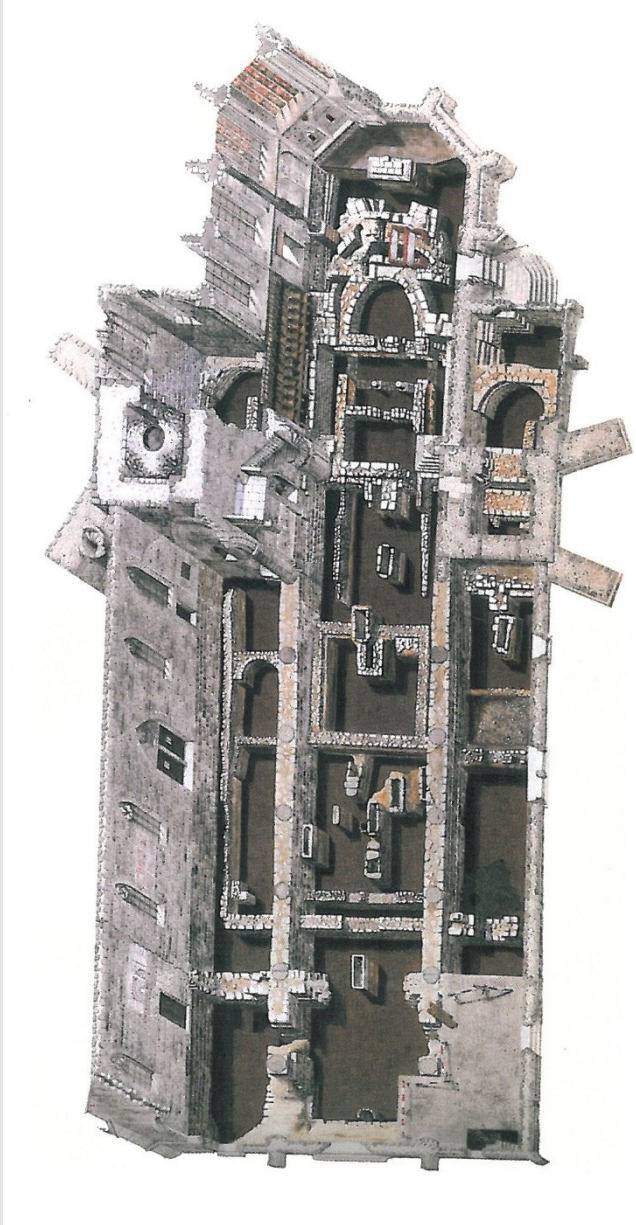
1237: listina knížete Barnima I.: Slované ke sv. Petru, Němci k sv. Jakubu

Archeologický výzkum kostela ve Wittenbergu- Sasko

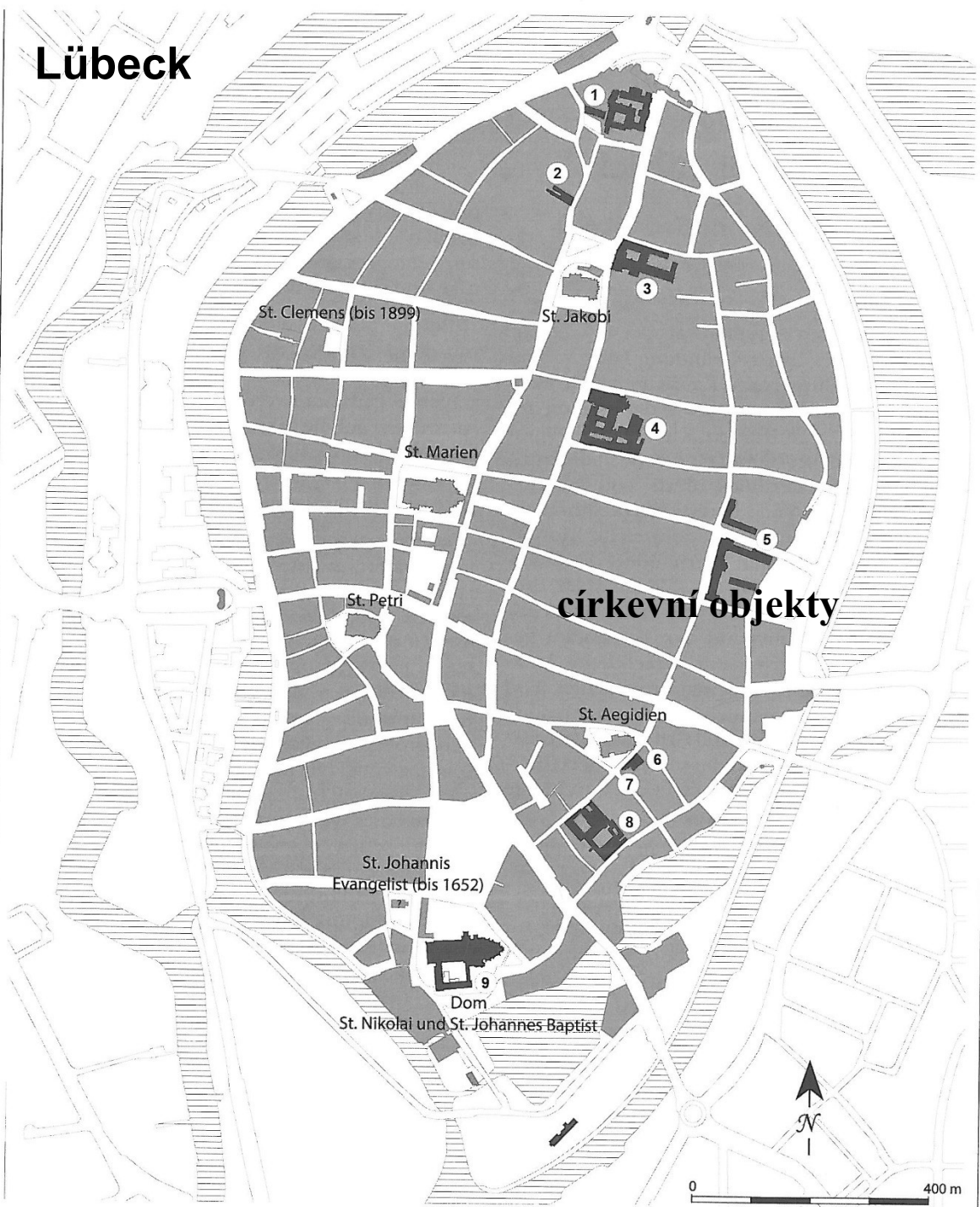
Starší fáze- 1. pol. 13., mladší - závěr 13. a 14. stol.

**Esslingen, sv. Dionysius,
odkryté fáze z 9.- 13. století**

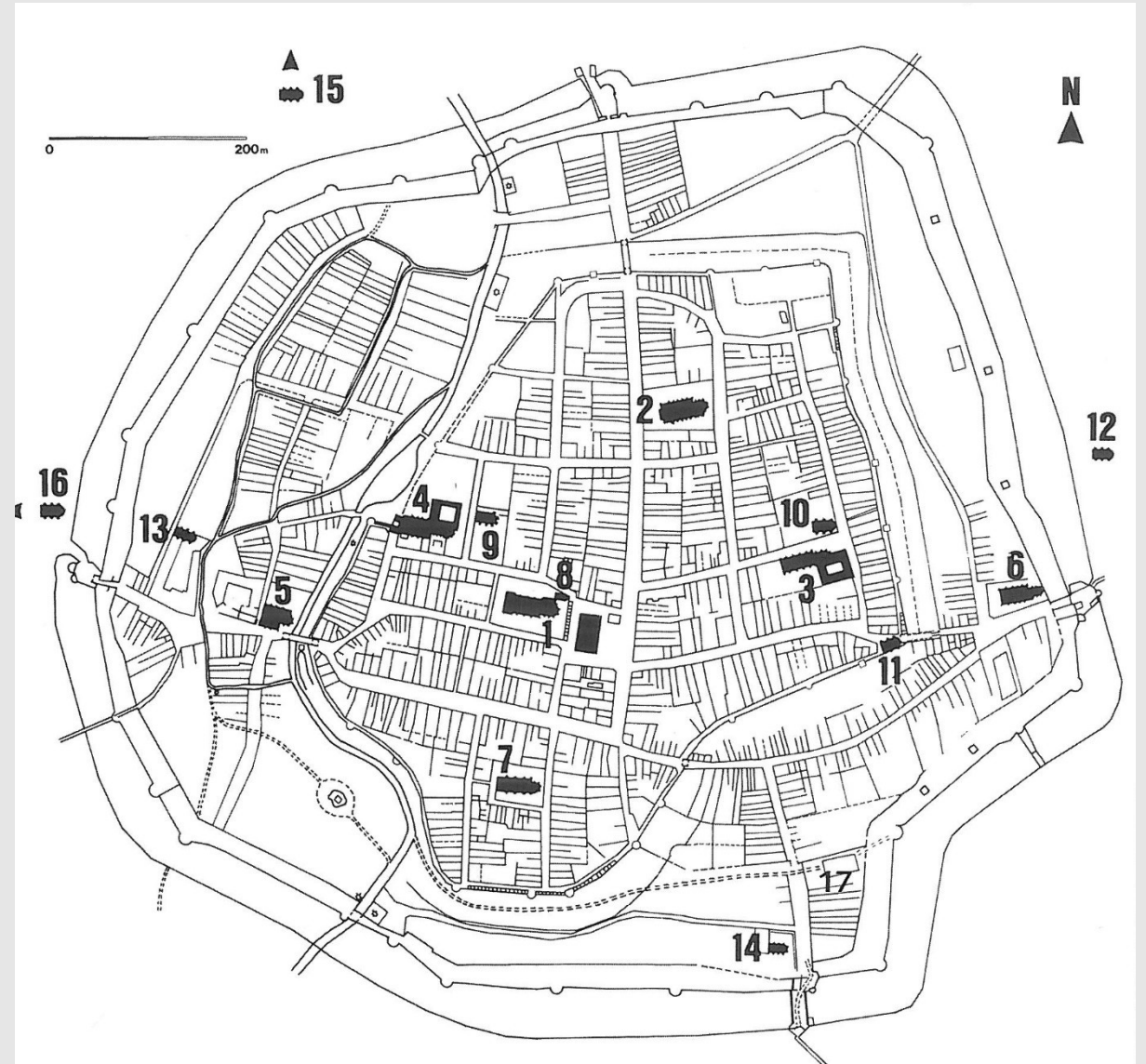

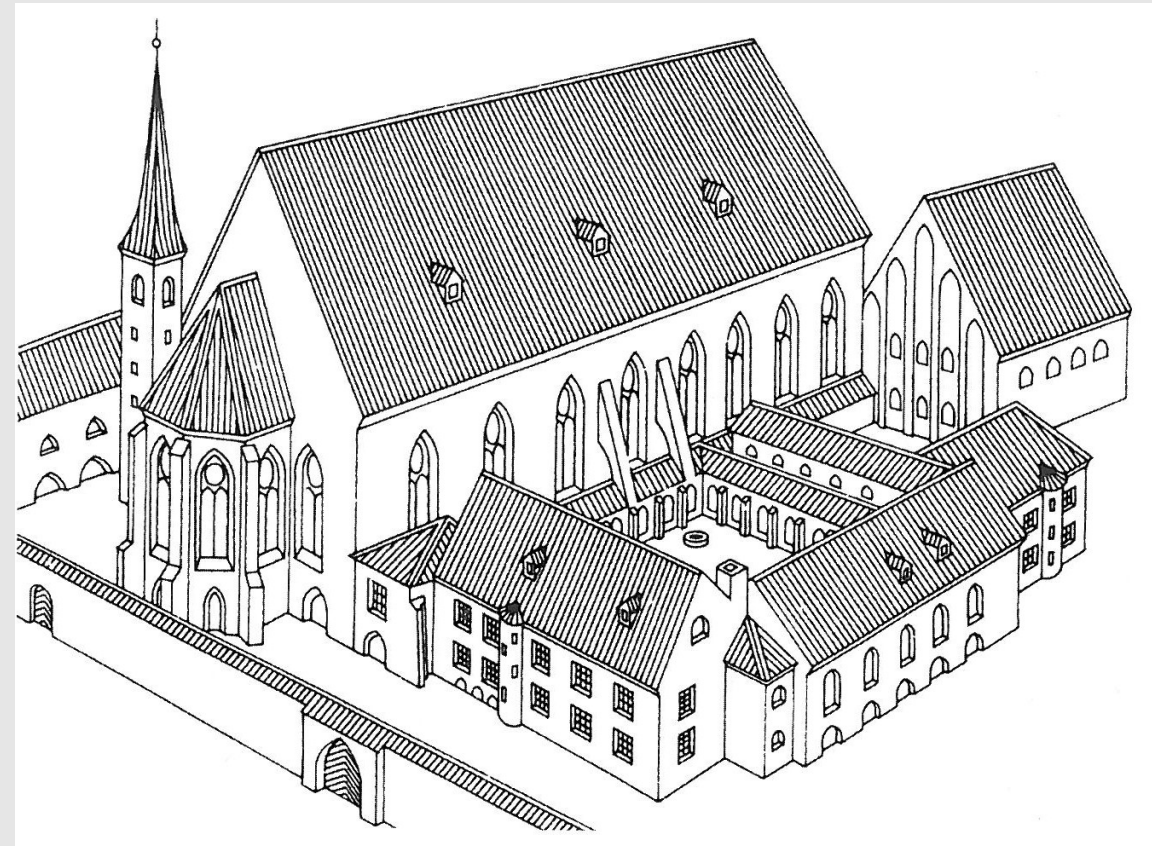
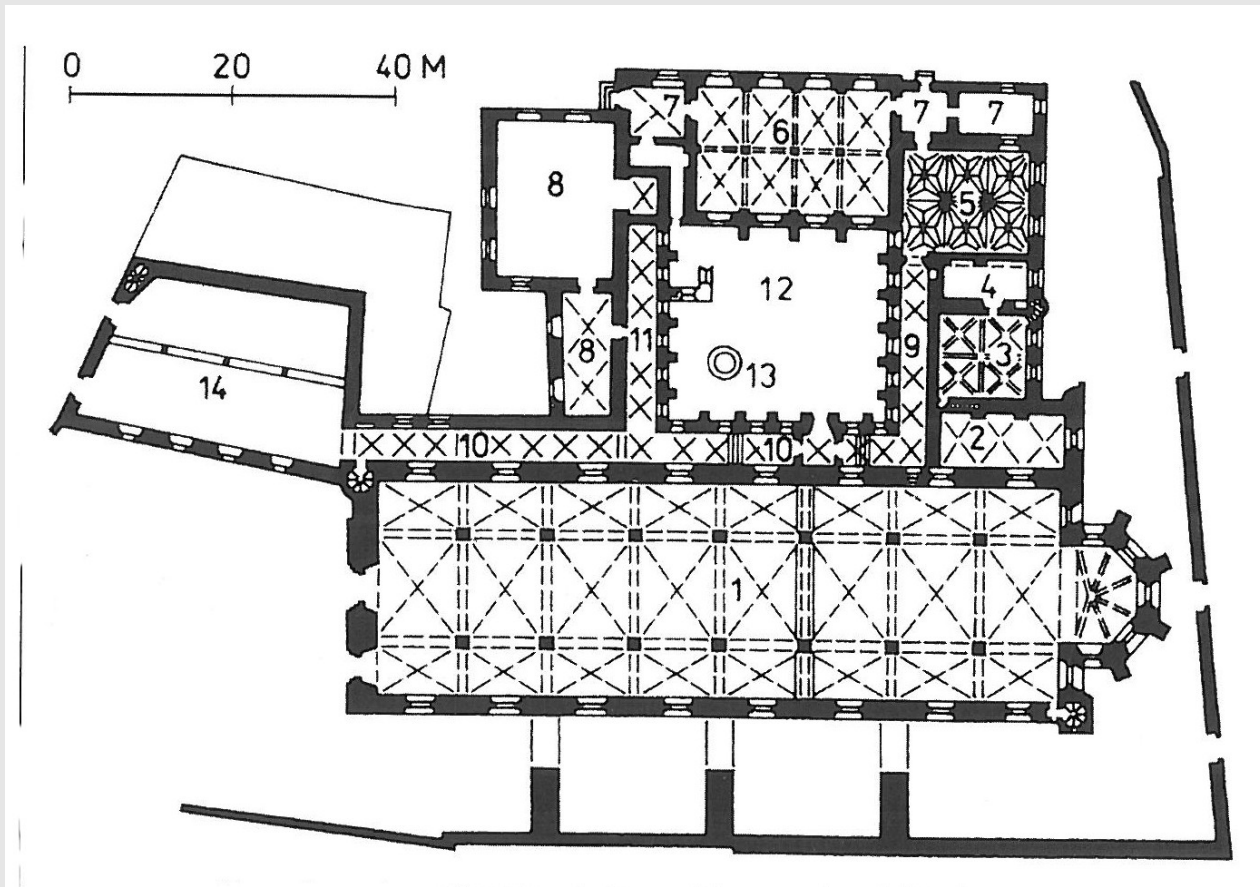
Lübeck

Církevní objekty

Göttingen

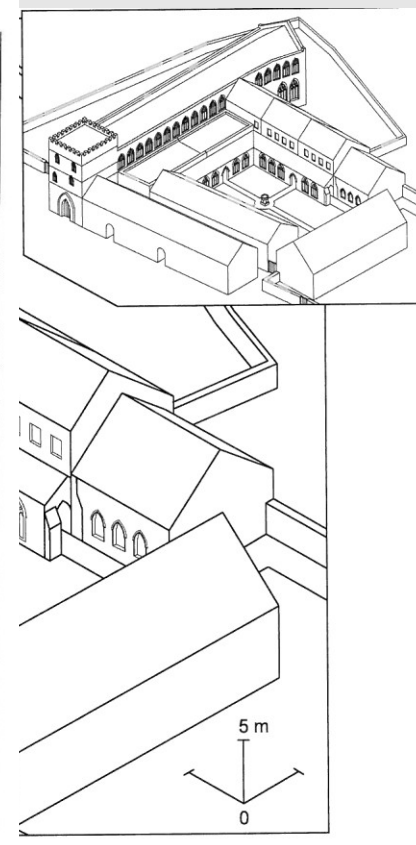
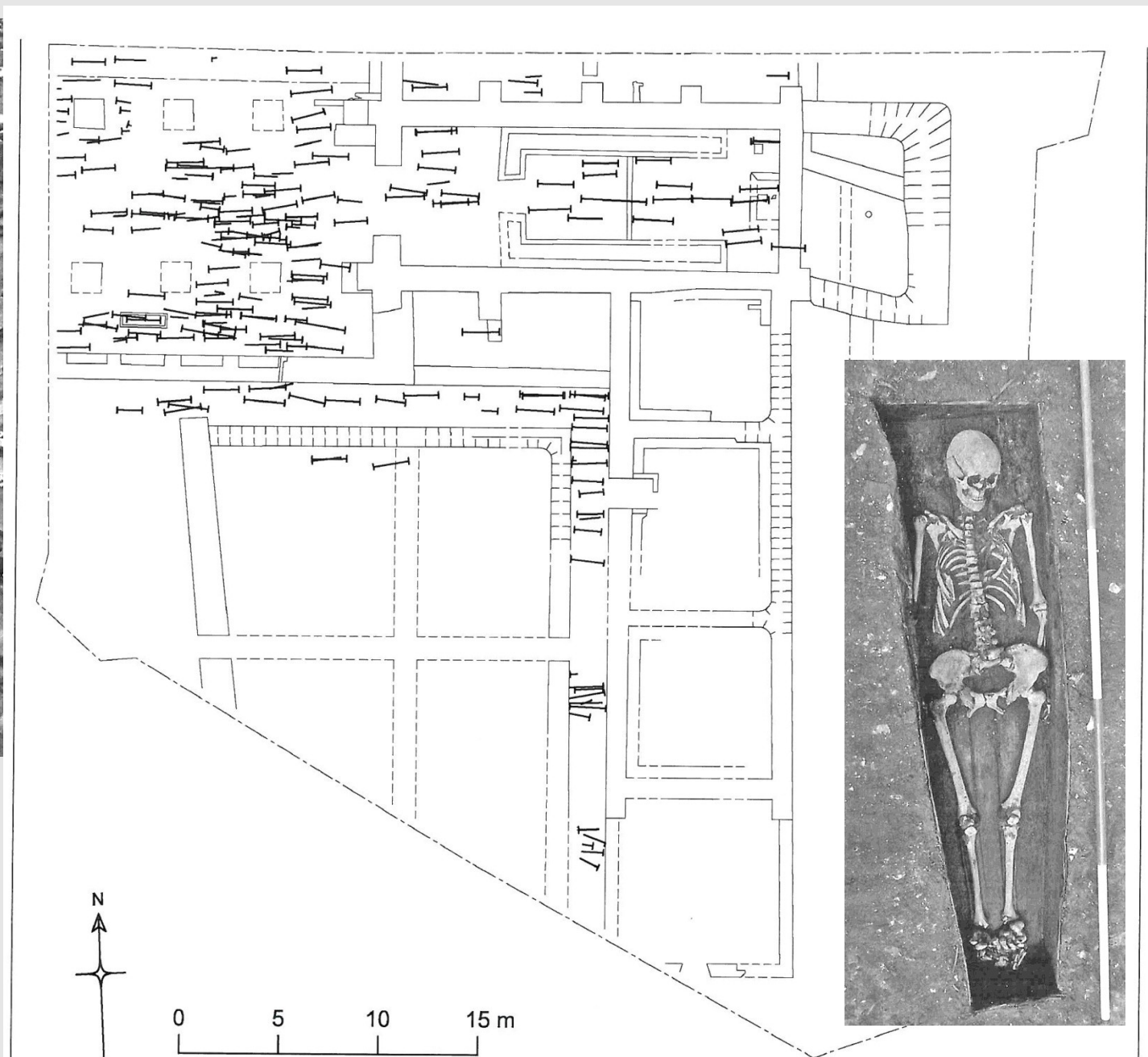

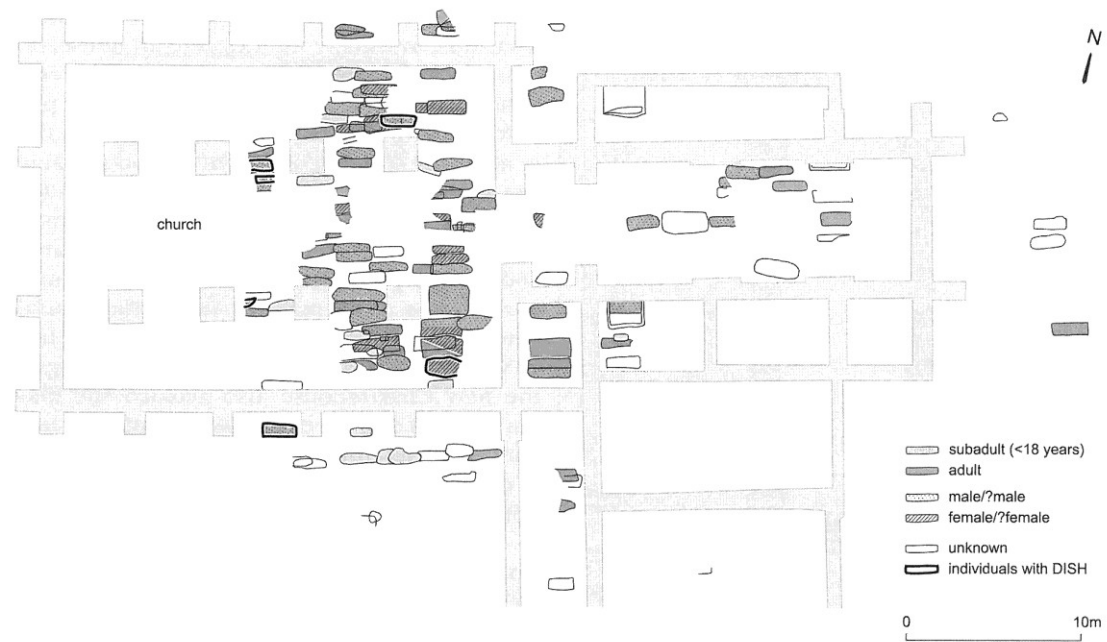
Tallin, dominikánský klášter

1- chrám, 2 - sakristie, 3 - kapitulní síň, 4 - knihovna, 5 - starý refektář , 6 - nový refektář, 7 - vedlejší prostory, 8 - místnosti pro laické bratry, 9 - křížová chodba, 12 - rajský dvůr, 13 - studna, 14 - sýpka

Hull (Anglie),
augustiniánské opatství, po
1317

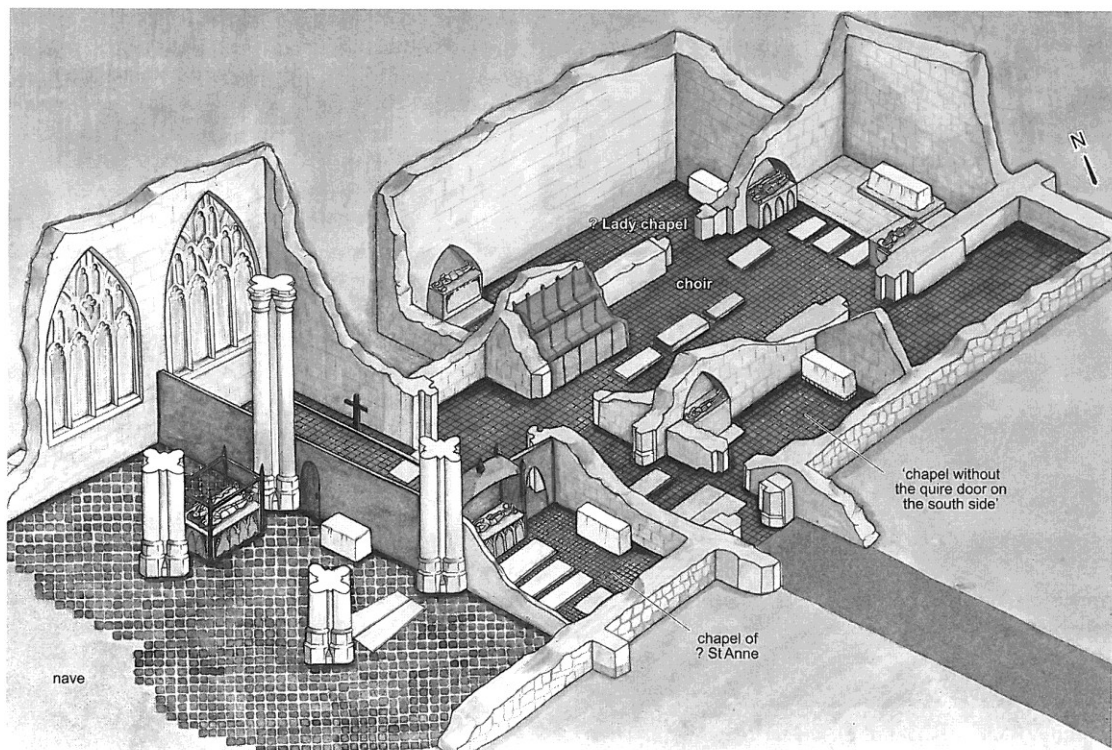

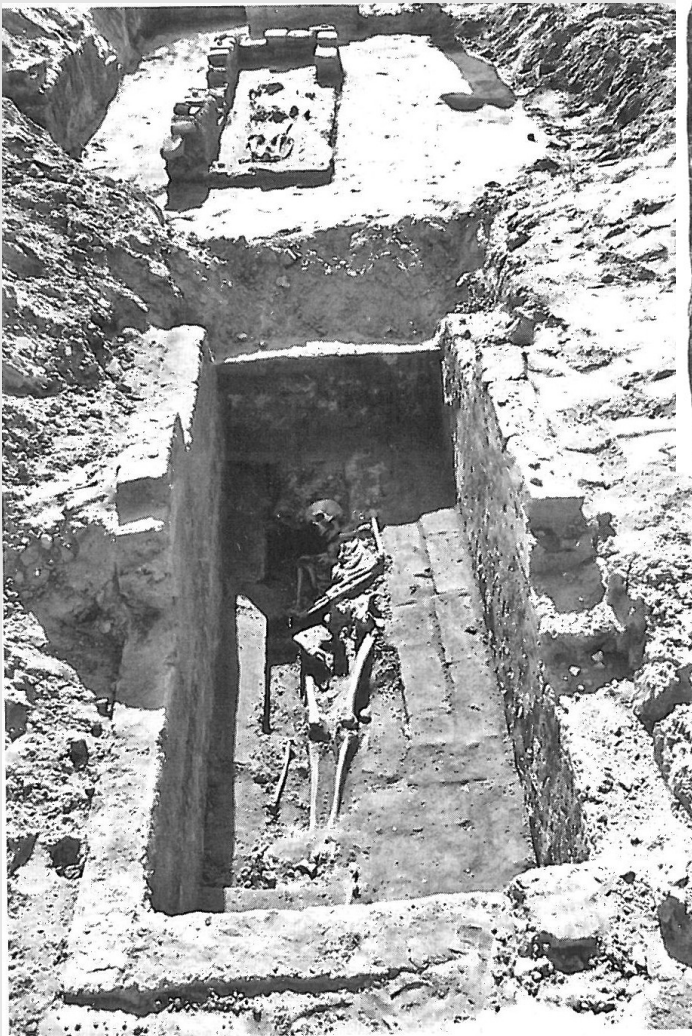
Londýn, špitál Panny Marie (St. Mary)

Svrchní vrstva
hromadného hrobu

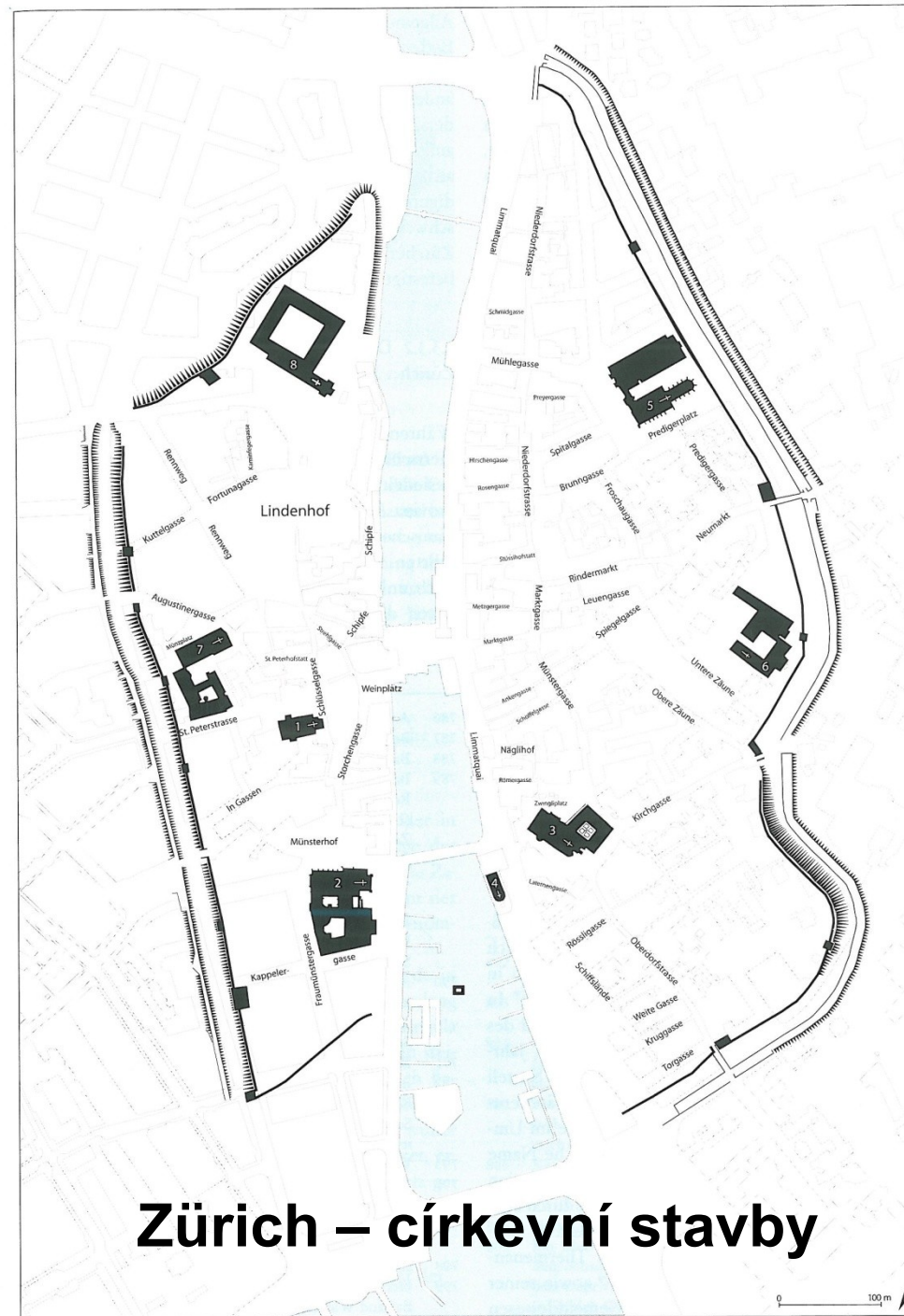
Morové pohřebiště
(Black Death)

Deventer

**Brémy- autentika
biskupa Leudericha
838-945**

Zürich – církevní stavby